

צ'בזטי מזהר"ן

תנינא

דף כב:

עם

ביאור חברותא
ללימוד בעיון

תורה כד

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(ה"מ שמו שמה)

כב:

ליקוטי

כ בא כב כג כד

מוהר"ן תנינא

תורה אור
שמות כא (כב) וכי יצאו אנשים ונגזפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון עונש יצגש פגשו ישיט עליו בעל האשה ונתן בשלמים: (כב) ואם אסון יהיה ונתמה נפש תחת נפש: תורה כב

במדבר במעלותך יב (ג) והאיש משה ענו מאד מפל האדם אשר על פני האדמה: ירמיה כח (ו) ואמר ירמיה הנביא אמן בן יצשה ידוד יקם ידוד את לבדיך אשר נפאת להשיב פלי בית ידוד וכל הגולה מקבל אל הפקום הזה:

תורה כג
ישעיה לה (י) ופגזי ידוד לשבון נבאו ציון ברהב ושמלת עולם על ראשם ששון ושמחה ישגו ונסו יגון ואנחה:

תורה כד
תהלים צב (ד) עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכבוד: (ה) כי שפחת יקוק בשפלה במעשי ידוד ארנו:

ה יסעדנו על ערש דוד דברים ראה טז (טו) שבעת ימים תהי ליקוק אלתיך פקום אשר יתור יקוק כי יברך יקוק אלתיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידוד והיית אר שמים:

תהלים נא (ט) ובתי אלהים רוח נשפך לב נשפך ונדכה אלהים אל תבנה:

ולפעמים גם האשה הרה בעצמה ניוזקת עייז ונסתלקה. כמו כן בבחי' הנ"ל, היינו שלפעמים נפסדין האנשים בעצמן שנתפרסמו קודם זמנם שהם בחי' נפלים אבל עדיין לא נסתלק הדרך חכמה בעצמו רק הנפלים לבד. ויכולין אחרים להתעבר שם בבחי' הריון הנ"ל, כמו במשל אשה הרה כנ"ל. ולפעמים נפסד גם הדרך חכמה בעצמו באופן שאפי' איש אחר אינו יכול ליכנסם לשם בבחי' הריון לגלות ולהוציא זה הדרך לעולם, שזה בחי' מיתת האשה הרה כנ"ל. ולפי הפגם כן העונש כמו שמפורש בתורה, [א] אם לא יהי אסון באשה ענוש יענש כממוק, היינו עניות שנעשה כשאין הפגם גדול כ"כ כנ"ל. ואם יהי אסון [ב] באשה שגרמו להפסיד גם הדרך בעצמו כנ"ל אזי ונתת נפש תחת נפש היינו מיתה כנ"ל. ה' יצילנו :

כא [ג] יכשמהדשין הידושי תורה, ואזי יש אלו הידועים המסתכלי ומצפים עייז וצריך להעמיד אנשי חיל להעמידם לפנייהם ולאחריהם כדי שלא יתקרב זר וזה נעשה עיי לימוד הפוסקים, שצריך ללמוד פוסקים קודם הידושי שמהדש ואח"כ. ועייז נעשין בחי' אנשי חיל מלפניהם ומלאחריהם. והתורה יורדת והולכת ביניהם לבטא, כי האנשי חיל עומדים עם הכלי זיין ואינם יכולים אלו הנזיל להתקרב :

כב [ד] בענין ההכנעה מועים העולם הרבה. כי הלא כמה אנו מייגעין עצמינו בעבודות ובתפלה כדי לצאת ממוחזין דקטנות למוחזין גדולות [א]. וא"כ אי"א שיהי ההכנעה בפשיטות כי א"כ הוא נכנס לקטנות [א]. ועייז בהכרה שיש בזה דעת [ב], ועייז לאו כל אדם יכול להיות עניו כראוי רק משה רבינו ע"ה הוא הי עניו מכל האדם אשר על פני האדמה [א]. ורז"ל קראו לענוה שאינו כראוי הנופה [א] כשארז"ל (סוטה מא ע"ב) על ירמי הנביא שהיה עניו נגד הנביא שקר הנני ואמר לו בהכנעה אמנ בן יעשה ה' [ב] וארז"ל על זה כל המהניף וכו' לסוף נופל ביד בנו וכו' :

כג [ג] בענין השמחה, עייז משל שלפעמים כשבני אדם שמחים ומרקדים, אזי הוטפים איש אחד מבחזין שהוא בעצבות ומרה שחורה ומכניסים אותו בעל כרחו לתוך מחול המרקדים ומכריחים אותו בעל כרחו שיהי' שמח עמהם ג"כ. כן יש בענין השמחה, כי כשאדם שמח אזי המרה שחורה והימורים נסתלקים מן הצד. אבל מעלה יתירה להתאמץ לרדוף אחר המרה שחורה דווקא להכניס אותה ג"כ בתוך השמחה באופן שהמרה שחורה בעצמה תתהפך לשמחה שיהפך המרה שחורה וכל היסורין לשמחה כדרך הבא לתוך השמחה שאז מוגדל השמחה והחודה מהפך כל הדאגות והעצבות והמרה שחורות שלו לשמחה. נמצא שהומף המרה שחורה ומכניס אותה בעל כרחו לתוך השמחה כמשל הנ"ל. וזה בחי' (ישעיי לה) [א] ששון ושמחה ישיגו ונפו יגון ואנחה שהיגון ואנחה בורחים ונסים מן השמחה כי בעת השמחה כרחק היגון ואנחה

לעמוד מן הצד כנ"ל. אבל צריך לרדוף אחריהם דייקא ולהשיגם ולהגיעם להכניס אותם דווקא לתוך השמחה כנ"ל וזהו ששון ושמחה ישיגו ונפו' שהששון ושמחה [א] ישיגו ויתפסו את היגון ואנחה שהם נסים ובורחים מן השמחה להכניס אותם בעייז לתוך השמחה כנ"ל. כי יש יגון ואנחה שהם הס"א שאינם רוצים להיות מרכבה אל הקדושה ועייז הם בורחים מן השמחה עייז צריך להכריח אותם "לתוך הקדושה דהיינו השמחה בעל כרחם כנ"ל [א]:

כד [ג] מצוה גדולה להיות בשמחה תמיד [א], ולהתגבר להרחיק העצבות והמרה שחורה בכל כחו [א]. וכל החולאת הבאין על האדם כולם באין רק מקלקול השמחה. כי יש עשרה מיני נגינה שהם בחי' שמחה כ"ש (תהלים צב) עלי עשור וכו' כי שמחתני ה' בפעלך וכו'. ואלו יוד מיני נגינה באין בתוך עשרה מיני דפיקין והם מהיין אותן [א]. ועייז כשיש קלקול ופגם בהשמחה שהיא בחי' יוד מיני נגינה עייז באין חולאת מן היוד מיני דפיקין שנתקלקליו עייז קלקול היוד מיני נגינה שהם השמחה כנ"ל כי כל מיני חולאת כלולים ביוד מיני דפיקין [א]. וכן כל מיני נגונים כלולים ביוד מיני נגינה. וכפי [א] קלקול השמחה והניגון כן בא חולאת [א] כנ"ל. וגם חכמי הרופאים [א] האריכו בזה שכל החולאת על ידי מרה שחורה ועצבות, והשמחה הוא רפואה גדולה [א]. ולעתיד תתגדל השמחה מאד, ועל כל אמרו רז"ל (ירושלמי סוכה פ' לעיל) הוה ערבה (ש"ס) וכב"מ שמיני פ' יא [א], עתיד הקדוש ברוך ה' לבא להיות ראש הולא לצדיקים לעתיד לבא [א] דהיינו שיעשה מחול לצדיקים הולא יתברך יהי ראש הולא. כי שכניה למעלה מראשותיו של הולא כמו שדרשו רז"ל (גדרים מ) שנאמר [א] ה' יפעדנו על ערש דוד. כי אין להחולה שום חיות רק השכינה מחי' אותו. ולעתיד על ידי השמחה יתתקן כל החולאת כנ"ל ואז יהיה הש"י ראש הולא דהיינו ראש המחול כנ"ל, כי השמחה היא בחי' תיקון החולה כנ"ל. ובשביל זה נקראין השמחה והריקודין הולא כנ"ל כי הם תיקון החולאת כנ"ל :

והכלל שצריך להתגבר מאד בכל הכחות להיות אך שמח [א] תמיד. כי טבע האדם למשוך עצמו למרה שחורה ועצבות [א] מחמת פגעי ומקרי הזמן [א]. וכל אדם מלא יסורים. עייז צריך להכריח את עצמו בכח גדול להיות בשמחה תמיד, ולשמח [א] עייז בכל אשר יוכל ואפי' במיילי דשמותא [א]. אף שגם לב נשבר [א] הוא טוב מאד, עייז הוא רק באיזו שעה וראוי לקבוע לו איזה שעה ביום לשבר לבו ולפרש שיתתו לפניו ית' כמובא אצלנו [א]. אבל כל היום כולו צריך להיות בשמחה [א]. כי מלב נשבר בקל יכולין לבא למרה שחורה, יותר מאשר יכולין ליכשל עייז שמחה ח"ו לבא לאיזה הוללות ח"ו. כי זה קרוב יותר, לבא מלב נשבר למרה שחורה. על כן צריך שיהי' בשמחה תמיד [א] רק בשעה מיוחדת יהי' לו לב נשבר :

א שמות כא כב ולא יהיה אסון ורבינו נקט לשון נבא כנ"ל
ב שמות כא כב ואם אסון יהיה
ג לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
ד בתקפת ש' ראשונה שסאלית וימנית וש' שניה ימנית
ה לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
ו מתוצר - ובתפילה
ז עיין לקמן תורה לה תנינא
ח עיין לעיל תורה קצו ושירות הר"ן קט
ט עין פרסם (למ"ק) פרק כג ערכי
י הכניים עוה ת"ת ובה מתעלם הדעת
יא * רימיה כח ו' עפ"ש"ש שם
יב עיין שערי תשובה שער ג אות קפו.
יג ובאגרות משה אור"ח ח"ב סימן נא.
יד רימיה כח ו' עפ"ש"ש שם
טו לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
טז עיין ימי מהר"ת ח"ב אות לו
טז מתוצר - ויסורים
יז עיין גם ישעיה נא יא
יח עיין שו"ת עטרת פו ח"א כרך ב' - יד, הערות סימן יא הערה ד' תשובה בענין החילוק בין שו"ת לשמחה. עיין ברכות טו: שמהה זה שו"ת וששון מילה ובת"ס (מחברות ה.) למד משם שמהה גשמת וששון רוחני (ולפ"ו ששון דייקא מסלק גיג ושמהה אנהה)

א בתרלד - להכריח אותם להכניס אותם לתוך (הח"ס שתי תיבות)
ב עיין לק"ה פ"ר ג' א' הובא בש"ש"ק ח"ג סימן ח'
ג לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
ד עיין ימי מהר"ת ח"ב סימן לו
ה עיין דברים כח (מו) מתי אשר לא עבדך יא: יקוק אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל: ועיין שו"ע אור"ח סימן תקנא (א) משנכנס אב מעטין בשמחה. (מכאן שכל השנה מצוה לשמח בלא מעוט) עיין תל"ס ע"ה"ת וזה כי שיהא המצוה ראשונה שמקיים נער ביום הבר מצוה.
ז עיין לקמן תורה מד תנינא
ח עיין שו"ת ס' פ' קה.
ט עיין תיקון שם דף קו. ועיין דעת ותבונה פרק נג בשם שער רוח הקודש להארז"ל. ועיין ספורי מעשיות ו' בעשעלעס יום ששי ועיין שער המצוות פרישת וירא. שער מאמרי רשב"י על תיקון סט דף קו. כמו שנתועת הדופק וירח על חולאי הגוף כן יורה על חולאי הנשמה
י מתוצר - ליקול
יא עיין שביילי אמונה (לרבי מאיר אלדבי שנתן ק"ו נתיב חמישי שביילי תשיעי מעט משם נמצא בקצור ש"ע לב כב ועיין קהלת יעקב ערך מהלה וערך מהלת תולדות

יעקב יוסף משפטים יג א' ד"ה ובוה יובן ועבדת.
ב עיין לעיל תורה כג אות ה' [סוף דף לה]: ובמנורת המאור [קפג] נר ג כלל ו ח"ו פ"ג.
ג עיין רבינו יונה ובצורת דוד ותרומם על משלי יז כב והגר"א על משלי יח יד
ד ירושלמי שנגרסת העין יעקב אות ג'
ה עיין גם ירושלמי מגילה פ"ב הל' ד' ומדוע קטן פ"ג הל' ו'
ו אות ט' ועיין גם ליקוט שמעוני ישעיהו כד רמז תכו ומשלי לא רמז התקסד
ז ברפ"ו ד' הקב"ה בתולד - ברוך בתקפת נראה שכתוב ברוך
ח מתוצר - לבוא
ט תהלים כמא ד' ועיין שער הפסוקים להארז"ל שם
י ש"ה"כ דברים טו טו
יא כי החומרת החומל והטעם נלמדה שמהה כי החומל עיקמו מוסות הטעם שנתנו בלא עלנות כלחלף כשענן הקטורה להא"ח, ובסודות החומל בלא שמהה. (טס משמול)
יב מתוצר - ויסורים
יג חיים וכוונת מוסר (ה) דף ע: במהורות ירושלמי (שלחה) אין רגע בלא פגע. עיין גם שו"ת הר"ן סימן שש
יד בתרלד - לשחם

א וכן לקמן סוף תורה מה תנינא ועיין שו"ת הר"ן סימן כ' שאמר שנראה שא"א לבא לשמחה אלא עייז עניני שטותא ועיין חיי מוהר"ן סימן תקצג ורמג. ולק"ה אור"ח ברכת הודאה הלכה ו' אות יד ואת לט ואת נז ותפילין ו' לה וערובי תמיזין ד' יא. ובפילת אפי"ם ד' ה' שזה מה שנתנו הנאים ואמוראים לוטר מילי דבדיחותא לפני הלימוד, ועיין חוקניו דברים א' ו' שגם משה רבנו נהג כך. וקצור לקוטי מוהר"ן השלם תורה י' תנינא אות ו' ועייז"ש בהגה לעיין מחברות יא אהניא שותתי לסבא ובערובין נד: בפרש"י ד"ה באבתא השגה תמיד וגמ' תענית כב שאמר אליהו איזה הם בני עוה"ב ועיין לקוטי תפלות ח"ב סימן כא ועלים לתרופה מכתב י' ב"ה, פד, קיו, ועוד. ועיין פני יהושע מצוה המחבר דקשה לשון בדיחותא שהיה שבת ל: לעיל מיניה אין השכינה שורה מתוך שחוק וכו' אלא מתוך שמחה של מצוה עייז.
טז ש"ה"כ תהלים נא יט ועיין שו"ת הר"ן סינים מא, מה, רלא, ותניא פל"א. וליקוט דברי חכמים ערכים סימן שנה.
יז לקמן בתורה כח ועיין ספר השתפכות נפש

א עיין שו"ת הר"ן סימן כ' שעי"ז בנקל לידו שעה לרב נשבר ושיחה לפניו ית' ויוד כמה צריך להתחוק בשמחה עיין תורות י' מב פרק ובח"ב י' מה. עוד במעלה השמחה. עיין ספר העיקרים מאמר ג' פרק כל השמחה סיבה עיקרית לקיום ושלימות כל דבר ואפילו אצל גויים עייז ועייז"ש כיצד אינו סותר לחיוב לעבוד מתוך יראה. משמע שם שמהה משמחה היא כשאלת הנוף עייז עפ"י עשמה כספי היא רק סיני מלאי לאלה מעלמט.
ב גם על זה צריך ישור הדעת כי עיין ספר המדות שמהה אות יב מי שריגל בשחוק כידוע שהוא רחוק מגדולת הש"י, ועיין בזה בספר העיקרים הג"ל. ועיין לק"ה נבילות ידים לסעודה ו' יש שמחה הוא הירבת הלב בהשתוקקות נמרץ להש"י בחי' שובע שמחות גדול. וכו'. (עיין מורה י' שמהה היא עייז רוח הלגימ כשמהה עייז להתעורר ליקוים ומחלף כפ מדולת הש"י מלווה ענוף פריס ומנוה ומיס טובים ומחנה ומייזי וכל חלם ויול לאו ולא רק בני עליה עייז. ואע"פ שעלם השמחה היא מלווה גדולה ממשל כלא כלא אמר שמהה לרדוף המיוז)

מאמר מצוה גדולה להיות בשמחה תמיד

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן תנינא

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע

פתיחה

רבנו מבאר כאן שרפואת הגוף והנפש היא השמחה, כי חיות כל האיברים הוא הדם שהלב מוליך לאיברים, ואת הדם מוליך הדופק שדוחף אותו לאיברים. וקצב הדופק בבחי' נקודות, מלובש בו עשרה מיני נגינה שהם בחי' שמחה ותשובה. נמצא שהשמחה ותשובה היא פנימיות חיות כל האדם בגשמיות ורוחניות. ושמחה היא שמחה בה' ית'. ומדרגה נמוכה בזה, הנדרשת מכל אדם, היא מה שאדם מאמין בעצמו שעבודתו חשובה להקב"ה, ושמח בחלקו, דהיינו עשיר, (כחז"ל (אבות ד' א') איזהו עשיר השמח בחלקו) כי בטל ממנו תאוות הממון שהיא עבודה זרה וקשורה עם הניאוף, והיא עיקר העצבות, סיבת כל החולאים. ועתה בגלות אי אפשר לעלות מעצבות, אלא ע"י מילי דשטותא, אבל אין זו שמחה אלא רק היכי תמצוי לצאת מהעצבות הנוראה. וכשיוצא מעצבות אזי צריך להיזהר מהוללות, שהיא שמחה בהבלי עוה"ז צחוק הכסיל. אלא לשמוח בכל הטוב שהקב"ה משפיע לנו בכל רגע, ע"י עין טובה שרואה את טוב בכל דבר.

ליקוטי הלכות השייך לתורה זו

או"ח פסח ב' תיקון הכללי של רבנו בחי' עשרה מיני נגינה. שמחה בחי' איזהו עשיר השמח בחלקו. ושמוצא בעצמו נקודות טובות ומברר רוח טובה מרוח רעה תורה נד ותורה רפב
אה"ע פרו"ר ג' באות י' מבאר עפ"י המעשה מו' בעטלעריס יום שישי הקבצן בלי הידים
או"ח שבת ה טו עיקר השמחה במה ששם ה' נקרא עלינו דהיינו שלא עשני גוי

שיחות

עקר השמחה אי אפשר להיות, כי אם על ידי מילי דשטותא, כמו ששמעתי מפיו זכרוננו-לברכה שאמר בזה הלשון: "סע האט א פנים אז מע קען מער ניט פרייליך זיין נאר מיט נאריש מאכן זיך" (= יש לזה פנים שאי-אפשר יותר לשמוח כי-אם על-ידי שעושה עצמו כשוטה - מילי דשטותא), וכן דבר עוד מזה כמה פעמים, וזהו הענין מה שהיו נוהגין כל הצדיקים הגדולים המפורסמים שהיו בימינו, שעל-פי רוב היו להם אנשים שהיו כמו ברחמים, והיו עושים לפניהם כל מיני צחוק ושטות כמפורסם, והכל בשביל שמחה, כי אין דבר מוזק לעבודת-השם כמו העצבות (- ליקו"ה או"ח ח"א הל' נפלת אפים ד, ה; מובא בשיש"ק ח"א, סעיף י"א; וע"ע בהל' תפילין ו, לה; והודאה ו, יד, ט"ל, ו-ג"ז; וע"ת ד, יא).

גם כמה פעמים צריכין לשמח את עצמו על-ידי מילי דשטותא, מלי דבדיחותא, ומרובי צרות האדם שסובל כל אחד בגוף ונפש וממון, על בן על-פי רב אין יכולין לשמח את עצמו כי אם על-ידי מילי דשטותא, לעשות עצמו כשוטה כדי לבוא לשמחה ואמר המעתיק, עין בזה בגמרא (כתבות דף י"א). "אהנייה ליה שטותי לסבא". ופרש רש"י: "שהיה מתנהג כשוטה לשמח חתן וכלה". ובגמרא ערובין (ג"ד ע"ב) ברש"י (דבור המתחיל: "באהבתה תשגה תמיד"): "בשביל אהבתה תעשה עצמו שוטה ופתי" וכו'. "וישמחו כל חוסי בך לעולם ירגנו וכו', ויעלצו בך אהבי שמך". נמצא שמחה בהשם היא מענין אהבתו יתברך כמובא בספרים הקדושים שכל החיות בגוף ונפש תלוי בזה. וגם למעלה נעשה מזה חוד גדול על-ידי שמקשר האדם השמחה למחו ודעתו, ואז המח משחרר, ויש לו ישוב הדעת. וזהו בחינת "בדיחא דעתה" (שבת ע"ז). שהוא דבר גדול. ויזכנו השם יתברך לזה תמיד אמן פן יהי רצון. ויען בגמרא (תענית כ"ב:) שהגיד אליהו זכרוננו-לברכה לרב ברקא על שני אחים שהם בני עולם-הבא, וישאל אותם מה מעשיהם, ואמרו לו שהם שמחים ומשמחים בני אדם מעצבותם, וגם שעושים שלום בין שנים שמתקוטטים זה עם זה, על-ידי שמטריחים את עצמם במלי דבדיחותא לעשות שלום ביניהם. ופרש רש"י: "דהבאת שלום בין אדם לחברו, הוא אחד מהדברים שאדם אוכל פרותיהם בעולם הזה והקשרן קיימת לו לעולם הבא" (- קיצור ליקו"מ ח"ב סי' י, ס"ו).

ועל-פי-רב צריכין לשמח את עצמו במלי דשטותא, לעשות עניני צחוק, ומלתא דבדיחותא, כדי לשמח את עצמו במה דאפשר, ועל-פי-רב אי אפשר לשמח את עצמו כי-אם על-ידי זה, כי המרה שחורה והעצבות מתגבר על האדם יותר מן הכל, וקשה לשברה יותר מכל המדות, ומזקת להאדם מאד יותר מהכל, וכל עקר התרחקות כל אדם מהשם-יתברך היא רק מחמת עצבות ומרה שחורה; על-כן צריכין לראות לשמח את עצמו בכל הכחות, בכל מה דאפשר, אפלו בעת שצדק להאדם ודחוק לו מאד בגשמיות וברוחניות, הן בפרנסת הנפש הן בפרנסת הגוף, אף-על-פי-כן צריך לראות לבטח בהשם תמיד, שסוף כל סוף לא יעזב השם אותו לנצח, חלילה, ולשמח את עצמו בכל מה דאפשר; מכל-שכן כשהשם יתברך מרחיב לו בעת צרתו ודחוקו ויש לו איזה נחמה בעלמא, בודאי צריך להיות בשמחה תמיד ולהגדיל השמחה ביותר. והבן דברים אלו, כי דברי רבנו זכרוננו-לברכה הם עמקים מאד, ועקר העמקות הוא להבין הדברים לקימם בפשיטות גמור: (- חיי מוהר"ן, סעיף תקצ"ג; עוד מענין מילי דשטותא בחיי"מ ראה בסעיף רמ"ג).

...והנה אם אמנם מאד מאד גדול צערי וכאבי ממכתבך; אף-עם-כל-זה - בצר הרחבת לי, שאני מוצא בחדו יתברך הרחבה גדולה בתוך עצם הצרה רחמנא-לצלן מה שתהיה, אף-על-פי-כן אני רואה שדברי - שהם דברי אדוננו מורנו

וּרְבֵנו זכר-צדיק-קדוש-לברכה - מועילים לה הרבה הרבה גם עתה, ומחייב ומשיבין נפשוך מאד מאד, וְיִאֱמִין לי באמת שכל מה שכתבת אינו חדוש אצלי כלל, כי באלה ממש עבר עלי כמה פעמים, ונמשך זמנים הרבה, שנדמה לי-שאי אפשר להיות יום אחד, ואפלו שעה אחת, אך נתישבותי: איך שיהיה, אני אנסה את עצמי בכל שעה, ואראה בכל עת להסיח דעתי ממה שאני צריך לשכח, וזה העקר, דהיינו להיות שב ואל תעשה על-כל-פנים, ומה שאוכל לחטף לפעמים איזה טוב, מה טוב, והעקר לבלות היום כמה שאוכל בשב ואל תעשה, וגם על זה הכרחתי עוד לצעק הרבה הרבה להשם-יתברך, ולהתפלל כמה תפלות, וכמה שעות הכרחתי לבלות בכמה מלי דשטותא ובדיחותא, ומן הסתם בודאי למדתי כמה שעות, בפרט השעורים הקבועים, בתוך כך עבר היום, וכן כמה ימים וכן כמה שנים, אם אמרתי אספרה לה בני חביבי אפס קצתה מזה - לא יספיקו המון יריעות: (- על"ת מכתב (קיו) קכ"ד, עיי"ש).

...ובפרט מי שאינו בקו הבריאה שלבו נשבר בקרבו ודרכו לפרש שיחתו אפלו לפני בני אדם בלב נשבר מכל שכן וכל שכן לפני השם יתברך אשר הוא מחץ והוא ירפא, ותרגיל עצמך ותחזק עצמך בכל עז לשמח נפשוך בכל מה דאפשר. כי כל החלאים באין על ידי עצבות, ושמחה היא רפואה גדולה לכל מיני חולאת כמבאר בלקוטי תניינא סימן כ"ד עין שם ובשאר מקומות מעצם מעלת השמחה. ואיך כל אדם יכול לשמח נפשו כמה שזכה שלא עשני גוי והבדילנו מן התועים וכו'. קנה אל ה' ויושיע לה. כי בודאי אינו נאבד חס ושלום כל פסיעה ופסיעה וכל תנועה ותנועה וכל פרטתה ופרטתה. שטרחת בגופך ומאדך בשביל להתקרב להצדיק האמת הנורא והנשגב כזה זכרונו לברכה. והכל נזכר לה לטובה. וזכותו יגן עליה להצילך מכל רע ולהשיבך לאיתנה בשלמות ולהישיר לבך אליו באמת ולהצליחך בכל אשר תפנה להיטיבך באריותך. ישגא אחריתך מראשיתך: (עלים לתרופה - מכתב יח)

במה שאמר רבנו ב"לקוטי מוהר"ן" (חלק ב', סימן כ"ד), "מצוה גדולה להיות בשמחה תמיד", אמרו: שמעצם התקרבותינו לרבנו, דרכו ותורתו, ראוי שנזיה בשמחה תמיד לעולם ועד, ואף גם הוא יחשב לנו למצוה גדולה: (- שיש"ק ח"ד, סעיף נ"ג).

אמרו אנשי-שלומנו: בזה שאמר והזוהר רבנו כמה וכמה פעמים במעלת וחיוב מדת השמחה, עד שאמר "מצוה גדולה להיות בשמחה תמיד" (ליקו"מ ח"ב, סי' כ"ד), הרי שענין זה הוא כחובה קדושה, ומחייב כל אהר מאנשי-שלומנו להיות בשמחה תמיד, ואין זו בעצה טובה גרידא, כי במדת השמחה תלויים ועומדים כל עצותיו של רבנו, כי בשלא יהיה בשמחה לא יוכל בשום אופן לעבדו יתברך כראוי, וברבוי השמחה יוכל לקיים כל עצותיו הקדושים, ולהפך במעוטו חס-ושלום: (- שיש"ק ח"ד, סעיף נ"ד).

אחר שהגיע לארץ ישראל ר' אפרים זכרוננו-לברכה בעל ספר "ענג-שבת" ראה אותו ר' דוד שכטר זכרוננו-לברכה באיזה יום שהוא חלוש כח מאד, פנה אליו והפציר בו שיבוא עמו לבקור אצל רופא. אמר לו רבי אפרים: והרי רבנו צוה עלינו להתרחק מרופאים ורפואותיהם! אמר לו רבי דוד שיבוא לבקור רק כדי לשמע חות דעתו של הרופא בלבד. והלך עמו. כשבקרו אצל הרופא, אמר רבי דוד לרופא שבא רק לשמע חות דעתו בלבד, וישאלם אם פן מדוע באתם אלי מאחר שלא תשתמשו ברפואותי! אמר לו רבי דוד: אף על פי כן! אחר שבדקו אמר: לפי דעתי אין לו סכויים להיות יותר משבועה שבועות, פי כל הראה שלו נאכלה לגמרי. ורשם לו רפואות, והוא לא לקחם, וחי אחר כך שבע שנים תמימות. והיה אומר בצחות: אני איני הולך ושומע בעצת הרופאים, מלבד את ד'ר שמחה' שאלי הוא מבטל, ומשתדל לשמע בקולו, והוא על פי המבאר בלקוטי מוהר"ן (חלק ב', סימן כ"ד), המבאר שם שמדת השמחה היא רפואה לכל התחלואים: (- שיש"ק ח"ו, סעיף קל"ג).

דרש פעם רבי יצחק אוטוואצקער זכרוננו-לברכה על הנאמר בתורה קכ"א בפרוש הפתוב "הנה באתי במגלת ספר פתוב עלי", (עיי"ן שם). ושאלו אחד מאנשי-שלומנו: אם פן כפי המבאר פנים, יאמר נא לי היכן מרפז בפסוק זה עצמו העבודת ה' הראוי לי! וענה לו: שעל פן תבת "במגלת" ראשי תבות: "מצוה גדולה להיות בשמחה תמיד" (ליקו"מ ח"ב, סימן כ"ד), והוא רמז הראוי לכל אחד לחפש ולדקדק אחר מצוה זו: (- שיש"ק ח"ו, סעיף רע"ד).

אמר רבי לוי יצחק בנדר זכרוננו-לברכה: אחר שאמר רבנו זכרוננו-לברכה מצוה גדולה להיות בשמחה (ליקו"מ ח"ב סימן כד), הרי שאין אנו צריכים לחפש סבה לשמחה, אלא הסבה הגדולה היא זו עצמה שאנו רוצים לשמע בקולו להיות בשמחה, ואף כשאנו רואים עצמנו שפלים ונבזים, אין זו סבה למנע עצמנו מלשמע ולצית דברו שאמר על השמחה, והיא היא הסבה הגדולה להביא אותנו לשמחה השלמה העולה על כל הסבות המונעות: (- שיש"ק ח"ו, סעיף רפ"ו).

ביום רביעי חמשה-עשר בשבט עשה רבי יעקב יוסף סעודה בביתו והיו אצלו כל הנ"ל ורבי דב נרו יאיר וקדם הסעודה נגמר השלום והפשרה ביניהם וגם באותה הסעודה ספרנו קצת מרבנו זכרוננו לברכה ונמשך עד הערב, ואחר כך התפללנו מנחה וערבית וכבר הייתי יגע מאד כי לא ישנתי בלילה כפי צרכי, וגם ביום לא ישנתי כלל ועל פן הנחתי עצמי תכף לישן והייתי מרצה לבלי להתעורר משנתי לאכל סעודת הערב, אף קמתי קדם סעודת הערב אבל לא רציתי לאכל פי-אם מעט דמעט, ואחר כך נזכרתי שעבר יום חמשה-עשר בשבט בלי שמחה כראוי והתחלתי לשמח עצמי והיה שם רבי ישעיה מטשערקאס אחד מאנשי-שלומנו, והטפתי אותו לתוף השמחה ורקדתי עמו בעל כרחו ובתחלה לא היה מרצה כלל אבל אני הכרחתי אותו הרבה ולא היה יכול לשנות רצוני, ועל ידי זה נמשך עלי שמחה אחר כך באמת וכמבאר אצלנו מזה שמתחלה צריכין להכריח עצמו לשמחה, ואחר כך בא השמחה באמת כמו ששמעתי מפיו הקדוש בפרוש (לקוטי תניינא כ"ג) ואלו מעט הרקודין והשמחה באותו הלילה היה יקר בעיני מאד מפי ומפנינו, כי נתיאשתי מלשמח באותו העת, פי כבר נרדמתי, והשם היה בעזרי לבוא לשמחה אז שהוא אצלי דבר גדול כי כל זמן שאני זוכה להיות בשמחה, אפלו בחל, הוא אצלי יקר מאד ומצוה גדולה כי רבנו זכרוננו לברכה הזהירני מאד מאד להיות אף שמח תמיד, ולהכריח עצמנו בכל הכחות להיות בשמחה תמיד והעקר לשמח את עצמו על ידי מלי דשטותא ודיקא כמבאר אצלנו כמה פעמים (שם כ"ד) ועל ידי השמחה האמת הנ"ל, על ידי זה זכינו לשמח אחר כך גם בשבת קדש, כי על ידי זה למדתי את רבי ישעיה הנ"ל להיות בשמחה ורקודין בשבת קדש ובפרט לענין הנסיעה לארץ ישראל היתה השמחה עקר גדול אצלי, וכל שמחה ושמחה קטנה וגדולה מעט ורב שהיו לי בדרך, הכל היו סיעתא דשמאי כדי לזכנו לבוא לשם, ובלא זה לא היה אפשר לי לבוא לשם: (ימי מוהנ"ת ח"ב אות לז)

מלתא דשטותא לשמחה אפילו רבנים חשובים

פעם נסעו הרב מטשערין ורבי אברהם גערניץ בן אדיל בת רבנו יעוד מאנ"ש שמעיר טשערין על ראש השנה לאומאן, באמצע הדרך נעצרו לאכל ולפוש באיזה אכסניה, באמצע האכילה שאכלו שם, זרק רבי אברהם גערניץ בדיחותא ולאות שמחה, קלפת דבר מה לכיוון הרב מטשערין, ונעשה מזה שמחה וחדוה. רבי אברהם היה מבגד מזהב מטשערין בכעשרים שנה ויותר. (שיח שרפי קודש – חלק ג שסח)

עד כאן השיחות

הקדמה

רבנו מתחיל את התורה מהמצווה הגדולה להיות בשמחה תמיד, ומיד אומר שצריך להתגבר להרחיק את העצבות. מבואר שכל אדם מטבעו ומתחילת הווייתו הוא בעצבות. וממה שלא אומר שצריך להתגבר להיות בשמחה, משמע שא"א להיות מיד בשמחה אלא תחילה להרחיק את העצבות. ולכן אומר אח"כ שישמח עצמו בכל אשר יוכל ואפילו במילי דשטותא, כי תחילה צריך לצאת מהעצבות, ורק ע"ז אפשר להתחיל בעבודת ה'. כי עצבות היא כבודות ועצלות יסוד העפר המגושם הוא עיקר נשיכת הנחש (תורה קפט) וסיבת כל חולי מחוסר חיות הנ"ל.

נמצא המצב ההתחלתי שלנו הוא שהמלכות דהיינו הכח שלנו להמליך את הקב"ה על עצמינו ועל כל העולם דהיינו הבת מלך שהיא השכינה, בחי' הקדושה השוכנת בקרבנו, היא אבודה אצל המלך האכזר הוא היצה"ר, ותחילת החיפוש וההשתדלות להוציאה היא העבודה להיות בשמחה.

ובפשטות הכוונה ע"י שיוצא מעצבות נעשה בלבו מקום לראות טוב בכל דבר, ואזי יכול להיות שמח בחלקו כחז"ל (אבות ד' א') איזהו עשיר השמח בחלקו, עשיר בדעת, בבחי' דעת קנית מה חסרת, לעומתו העשיר בממון כשיש לו מנה רוצה מאתים, כי הממון נקרא כסף שגורם לחסרון תמידי שנכסף לעוד כסף, לכן הוא תמיד בדאגה ועצב. וכמעט א"א להתגבר על תאוה זו שנדמה לאדם שרק עם רוב ממון הוא בטוח מכל פגע, שהרי הכסף יענה את הכל. והוא מבטח בוגד, עבודה זרה ממש כמבואר בתורה כג. וגם קשור בו הניאוף (כמבואר שם ובלק"ה קדושין ג' ג'). נמצא שהריבוי ממון הוא קיבוץ של כל הסגולות להיות מנותק מהקב"ה. ועל כן אמרו חז"ל בחגיגה ט"ז: חפץ הקב"ה מידה טובה ליתן לעמו ישראל ולא מצא טובה יותר מהעניות.

בכמה מקומות בדברי רבנו מבואר שעיקר הקושי לשמוח הוא מה שאדם מתייאש ולא מאמין בעצמו ונדמה לו שהמניעות שיש לו הן למעלה מכוחו להתגבר עליהן, (ראה תורה מו תנינא) ועיין תורה רפב שעל כן א"א לשמוח אלא ע"י שמוצא בעצמו נקודות טובות. כמבואר בלק"ה יג. והעיקר נקודות שבהן כן הצליח להתגבר על המניעות.

וכאמור עתה בגלות השמחה האמיתית נפלה לקליפות, לכן צריך תחילה להוציאה בשמחה הדומה לשמחתם דהיינו מילי דשטותא, אבל לשמור שפנימיות הכוונה היא לבוא ע"ז לשמחה אמיתית בו ית. וחיצוניות השמחה היא ע"י ניגון וצחוק, אבל זה לעומת זה יש ניגון דסט"א כמבואר בתורה רכ"ו ויש שחוק הכסיל בחי' טחול שוחק, דהיינו צחוק המרה שחורה, שבפנימיות היא מרירות ועצבות, יללת הקליפה לילי, רק בחיצוניות נדמה לצחוק¹, והעיקר להיזהר מאד מהוללות, ראה ספר המדות שמחה אות יג מי שרגיל בשחוק בידוע

² חגיגה דף ט: – אמר ליה אליהו לבר הי חי ואמרי לה לרבי אלעזר מאי דכתיב הנה צרפתיך ולא בכסף בחרתיך בכור עוני מלמד שחור הקדוש ברוך הוא על כל מדות טובות ליתן לישראל ולא מצא אלא עניות אמר שמואל ואיתימא רב יוסף היינו דאמרי אינשי יאה עניותא ליהודאי כי ברזא סומקא לסוסיא חיורא:

¹ עיין לק"ה פרו רובו ג' אות י' – וכמוכן בדברי רבנו ז"ל בכמה מקומות כמה צריך האדם שחוק מעבודת ה' – להתחזק לשמח את עצמו בכל מה דאפשר, בכל מה שמוצא בעצמו איזה נקדה טובה עדין, ועל ידי זה עקר תקונו, כי על ידי זה נכנס באמת לכף זכות ויכול לזכות לתשובה, כמבאר היטב על פסוק "אזמרה לאלקי בעודי" (בסימן רפב), עין שם היטב. כי זאת התורה "אזמרה לאלקי בעודי" – צריכין לחזר הרבה ולילף עמה, באשר הזהירנו רבנו ז"ל מאד לילף עם זאת התורה. כי כל אדם כל זמן שיש לו עדין רחמנות על עצמו וחושב על תכליתו הנצחי – צריך להשתדל מאד מאד להחיות את עצמו, ולראות לחפש למצא בעצמו איזה נקודת טובות מה שזכה מעודו לעשות איזה מצוות ודברים טובים, כדי שלא יפל בדעתו לגמרי, ולשמח את עצמו בכל מה דאפשר, ולהפך כל היגון ואנחה לשמחה, ולהרגיל עצמו לפעמים לנגן איזה גון של שמחה, ובפרט בשבתות וימים טובים שאז צריכים להיות שמחים מאד מאד בכל מיני שמחות מערב עד בקר, ולהרבות בנגונים של שמחה הרבה. כי עקר ההתקרבות להשם יתברך, בפרט התקרבות הרחוקים הצריכים לשוב, הוא רק על ידי בחינת עשירה מיני נגינה, שהוא בחינת כללית השמחה כנ"ל.

² עיין תורה רכו – מה שהרשעים על פי רב הם מזמרים נגונים של יללה ועצבות, כי הם בחינת נשמת ערב רב, ואמא דערב רב היא לילית שהיא מלילת תמיד, ועל כן הם עושים נגונים של יללה כנ"ל, ומה שדרך בני אדם למשך אל נגונים הללו, כי ניקתם מבחינת יעניי לאה רכות" (פראשית כ"ט), מבחינת קלקול הראות, בבחינת מארת חסר, כמו שכתוב (שם א): "יהי מארת" חסר דא לילית (תקוני זהר תקון מ"ד דף עט).

³ ביאור עניין הצחוק והחילוק בין צחוק ההוללות וצחוק השמחה – עניין הצחוק הוא על דבר שא"א להאמין ומ"מ הוא כן. (ר' צדוק קומץ המנחה ח"ב אות ומא). והוא מלשון יצא חוק, (בר' נג ז') וכן כתב המהר"ל (גור אריה ראשית כא ט') שצחוק הוא דבר היוצא מהנהגת העולם שאינו כמנהג המציאות. לכן גילוי עריות נקרא צחוק וגם ע"ז ושפיכות דמים.

שהוא רחוק מגדולת הקב"ה, לכן בוודאי אין הכוונה להיות צוחק כל היום ומספר בדיחות, אלא העיקר להיות באמת שמח בחלקי ולהודות לו ית' תמיד, שזו השמחה האמיתית בה' ית'. לכן עיקר הניגון הוא ניגון שגורם לדביקות וכסופים להקב"ה/ו, אבל כל אחד לפי מה שהוא יש שמאד שקוע בעצבות וצריך להרבות במילתא דשטותא מה שהעולם מכנה ניגון שמח, כדי לצאת ממנה, העיקר לדעת את האמת ולהתפלל לזכות לשמחה אמיתית.

נראה שעיקר החדוש כאן בתורה זו הוא מה שמבאר שהחיות הפנימי המלוּבש בדופק האדם, הדופק את הדם להלך בכל הגוף, ולהחיות את האיברים, החיות הזו היא עשרה מיני נגינה. ובשער המצוות להאריז"ל מבואר שהוא אור א"ס. ובתורה קס מבואר שהוא ע"י הנשימה, ומבואר בתורה ח' שבכל נשימה אדם ממשיך חיות מאור א"ס שבתורה. והכוונה לטעמי התורה, דהיינו פנימיות התורה, כידוע שיש טנת"א, שהם אותיות נקודות תגין וטעמים בתורה, והטעמים הם הניגון כיצד לקרא את התורה, והם האור הגבוה ביותר. בחי' עשרה מיני נגינה.

ונראה שלזה רמזו חז"ל/ו! בדרשתם לפסוק בסוף התהלים "כל הנשמה תהלל קה", שעל כל נשימה ונשימה צריך להלל את השם ית'. כי באמת בכל נשימה ממשיך אור א"ס, בחי' טעמים, בחי' י' מיני נגינה, שהם בחי' הלל ושמחה בהשם ית'.

רפואת הנפש ע"י הצדיק שבלא ידים

עיינן לק"ה על תורה זו פרו ורבו ג', ועיי"ש אות י' שרבנו מקשר את המבואר כאן למעשה מזו בעטלערס יום שישי, שהקבצן בלי הידים היה כוחו נפלא להחזיר חץ אחרי שכבר נורק וגם נתקע בבת מלכה, ולא רק חץ אחד אלא כל העשרה מיני חיצים, וגם יודע לרפאות אותה מכל העשרה מיני חולאים שגרמו הסמים שבהם היו משוחים החיצים, וגם בכוחו להיכנס בכל העשרה חומות שאליהם ברחה הבת מלך/ו.

ועיינן ספר דברי ציון ויהודה (שינפלד) עמ' קמב פרק זכור ופורים שכתב – ובאמת עיקר הפורים הוא טעימה מהעתיד דהא בעה"ז אסור למלא פיו צחוק דענין הצחוק הוא היציאה מהגבול ההתפרקות לכן אדם צוחק כל אימת שרואה יציאה חריפה מהמסגרת וככל שמוזקן מפריעה לו פחות המסגרת וצחוק פחות ונראה דלכן ג' עבירות החמורות נקראות "מצחק" דענינן לצאת מהמסגרת וחק.

זה בחי' ההוללות שבצחוק אבל צחוק של שמחה הוא בחי' יציאה מחוק ההסתרה כשמתגלה האמת וזו המשמעות של יין, שהוא מיין שיצא מהמסגרת של הענב, ואז הופך למשכר וכמ"ש ר' צדוק הכהן ז"ע דזה ענין יין המשומר בענביו דעד אז הוא משומר בענביו, ורק לעתיד לבא יצא משם. עכ"ל.

כי צחוק של שמחה הוא בחי' הבינה שהיא בחי' היובל עולם החירות ושחרור עבדים בחי' יין המשמת, רוחב לב לקבל את הזולת ולשמוח בשמחת הזולת וכסופים אליו ית'.

ועיינן גור אריה על בראשית פרק כא פסוק ט – ודבר ברור הוא לפי דרכי החכמה שאין מחלוקת בזה, כי אלו שלשה דברים הם נקראים 'צחוק' לפי שהם יוצאים מהנהגת העולם, שהצחוק הוא דבר שאינו כמנהג המציאות, כי לכן נקרא 'צחוק' כלומר דבר בלתי מציאות רק צחוק, וכל אלו שלשה יוצאים מן הסדר אשר הולך עליו מציאות העולם וסדורו, אבל מכל מקום אין דבר פשוט שנקרא 'צחוק' רק גילוי עריות, וזה ידוע, דגילוי עריות הוא צחוק בעצמו. ועבודה זרה גם כן קרא 'צחוק', מפני שהוא מעשה תענועים וצחוק. ושפיכות דמים נקרא 'צחוק' מפני שהמעשה בזה כמו הצחוק – דבר שאין בו מציאות, כך השפיכות דמים מפני שאין המעשה מעשה של מציאות – נקרא 'צחוק'.

י' עיינן לק"ה נטילת ידים לסעודה ובציעת הפת הלכה ו אות יט – וכן נראה בחוש שמי שהוא ירא שמים ושותה יין בקדושה בשבת יום טוב וכו' א"י יתעורר לבו בהשתוקקות נמרץ לה' יתברך. פי וכה היינו משמחו בחינת יין ושמח לבב, ושמחה הוא בחינת הרחבת הלב בהשתוקקות נמרץ לה' יתברך בחינת שבע שמחות את פניו וכו'.

י' מדרש רבה בראשית – פרשה יד פסקה ט – רבי ביטני ורבי אחא ור' יוחנן בשם ר"מ אומרים הנשמה הזו ממלאה את כל הגוף ובשעה שאדם ישן היא עולה ושואבת לו חיים מלמעלה ר' לוי בשם ר' חנינא אמר על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלט לבורא מ"ט (תהלים קג) כל הנשמה תהלל יה, כל הנשימה תהלל יה:

ועיינן לק"ה העושה שליח לגבות חובו הלכה ג אות ב' – ועל כן העקר להיות מקרב להצדיק ודבוק בו באמת בכל עת ורגע ובכל נשימה ונשימה שהוא נושם וממשיך הרוח חיים יזכר תכף שהנשימה הזאת שהיא החיות שלו נמשך מהצדיק האמת שדבוק בהתורה ובה' יתברך ויזהר להתקרב לה' יתברך ולהתורה ולהצדיק בכל נשימה ונשימה, ולעבד את ה' יתברך בכל נשימה ונשימה וכמו שאמר רבתינו זכרונם לברכה, "כל הנשמה תהלל יה" על כל נשימה ונשימה תהלל יה. וזה בחינת הגל נחית הגל סליק (תקוני זהר תקון סט דף צו), פי האדם בנשימתו שהוא חיותו הוא מכניס רוח ומוציא רוח כידוע, הינו שצריך שידע ויזכר בכל עת שבכל נשימה ונשימה הוא ממשיך ומכניס רוח חיים מהצדיק האמת. ותכף ומיד צריך לחזר ולהעלות ולהוציא הרוח חיים באיזה דבר שבקדושה בתורה או תפלה או כסופין והשתוקקות ורצונות טובים לה' יתברך וכיוצא בבחינת כל הנשמה תהלל יה על כל נשימה וכו' כנ"ל. נמצא, שהצדיק הוא בבחינת מלוה, פי הרוח חיים שממשיך הוא בבחינת הלוואה שהוא מלוה להאדם הרוח חיים כפי שאחר כך יסלק וישלם חובתו להודות ולהלל לה' יתברך על כל נשימה ונשימה.

י" עיי"ש שמונה את החומות אחרי החיצים משמע שאת החיצים כבר מוציא עוד לפני שעובר את החומות ורק את הדופק והניגון צריך לעשות קרוב לה אחר שעבר את החומות. אבל אינו מוכרח כי בלק"ה הנ"ל כתב מוהרנ"ת שתחילה נכנס ואח"כ מרפא וז"ל שם – פי הוא יכול לכנס לתוך כל העשרה מיני חומות של מים, ששם מנחת הבת מלכה שנופלה חלשות זה כמה וכמה מאות שנים, והוא יכול לכנס לשם, לתוך כל העשרה חומות של מים, ויודע להוציא כל העשרה מיני חיצים, ויודע כל העשרה מיני דפיקין, ויודע לרפאותה על ידי כל העשרה מיני נגינה.

כי החיצים והסמים המשווים עליהם הם פגם העונות שמפיל הסט"א את האדם בעיקר לפגם הברית^{טו} וע"י העצבות^{טז}, והחומות הם בלולים וקושיות מהחלל הפנוי (כמבואר בלק"ה לקמן), שגורמים לעצבות וייאוש, ועל כן רפואתה דהיינו רפואת נפש של כל אחד מישראל, ע"י שמחה דייקא, אבל להמשיך שמחה לדופק שיוליך אותה לכל האיברים צריך תחילה להוציא את השמחה מהגלות ולדעת את העשרה מיני דופק דהיינו עשרה מיני חכמה.

במעשה הנ"ל מסופר על קבצן בלא ידיים ועמו עוד ד' חכמים, אבל הוא יש לו ארבע מעלות להחזיר חץ אחר שנורה וחכם לדעת הדופק ושנותן בקבלתו ויודע לנגן ובכל אחת מהמעלות היו לו כל העשר מדרגות אבל לחבריו לא היה אלא מעלה אחת וגם בה רק מדרגה אחת. כי יש עשר מיני חיצים ויש עשר מיני צדקה ועשרה קבין חכמה ויש עשר מיני רוח. אבל להחזיר ולרפאות את הבת מלכה צריך ד' מעלות, להוציא הי' חיצים, ולעבור הי' חומות, ולהכיר הי' דפקים, ולנגן לה' מיני נגינה.

והסיבה לזה א' – כי נורו בה עשר מיני חיצים, ורק מי שיכול לזרוק^{יז} חץ ולהחזירו אחר שכבר נתקע במטרה, ולא רק אחד אלא את כל העשרה מיני חיצים, הוא יכול להציל את הבת מלכה ב' – כי יש עשר חומות מים סביב לה, שרק מי שקבלתו היא נתינה, ויכול בנתינה כזו לתת עשרה מיני צדקה, הוא יכול לעבור את העשר חומות להגיע לבת מלכה.

ג' – כי יש עשר מיני דפקים וכנגדם עשר קבין חכמה, שע"י כל קב חכמה, יודע דופק אחד, והחכמה היא ע"י סמיכת הידים, ורק מי שיש כח בידיו לסמוך עשר קבים חכמה, יודע כל הדפקים, ויכול לרפאות את הבת מלכה. ד' – כי יש עשרה מיני נגינה, שעל ידם אפשר לרפאות את הבת מלכה, ורק מי שיוודע לעכב בידיו הרוח סערה, ולעשות לרוח משקל, בכל העשר רוחות, הוא יכול לרפאות את הבת מלכה.

ואולי לבאר קצת מהסוף להתחלה אפ"ל, שסוד הניגון הוא לעשות לרוח משקל כמבואר בלק"ה^{יח} ומבואר אצלינו שהניגון הוא בחי' שמחה ובחי' תשובה והוא חיות האדם שמתפשט בכל אבריו ע"י הדופק שמולך את הדם בניגון וחיות לכל אבר בגוף. והניגון הזה הוא אור נפלא ועצום כמבואר לעיל שהוא אור א"ס המתלבש בדופק ובניגון, וכן מבואר בלק"ה^{יט} שהוא בחי' טעמי התורה שהם אור הגבוה ביותר שבתורה בחי' הניגון שלה.

^ט לק"ה פו"ר ג' י' – דהיינו שזה שאלו, איזה מין חיצים אתה יכול להוציא? פרוש, איזה פגם הברית אתה יכול לתקן? כי יש כמה וכמה בחינות בפגם הברית אלפי אלפים ורבי רבבות, כי בודאי לא כל הפגמים והחטאים שונים פידוע לכל, השיבו, מין פלוני. (ועין שם מה שכתוב מענין הסמים שמושחים בהם החיצים שעל ידי זה מוזקים וכו', והכל מרמז לענין הנ"ל), כלומר שזה החלק מפגם הברית שהוא בחינת מין חץ פלוני, הוא יכול לחזור ולהמשיך לחוץ ולתקן, השיבו זה שבלא ידים, עדין אינך יכול לרפאות את הבת מלכה, מאחר שאין אתה יכול לחזור ולהמשיך כי אם מין חץ אחד:

^י כמבואר בלק"ה הנ"ל אות יד ובלק"ה ראש השנה הלכה ו ט' – כי עקר כל החיצים, שהם כל הפגמים שנוקרו לבחינת בת מלך פנימה, הוא בחינת עצבות, כמו שמבאר (בסימן כד) בהתורה "תשעה היכלין", שעקר גלות השכינה הוא על ידי עצבות וכו':

ובלק"ה תולעים ד' ב' – וזהו בחינת כל העשרה מיני חיצים שנוקד להבת מלך שברחה לתוך החומות של מים, הינו שזרק בה כל מיני ארסיים רעים שיש לו, והתגבר בכל בחותיו בכל בחינת העשרה בתרין דמסאבותא כנגד הנפש של התלמיד חכם הבורחת לתוך התורה. והיא ברה לתוך כל העשרה חומות של מים שהוא התורה כנ"ל, ונפלה חלשות מחמת החיצים הארסיים רעים שזרק בה והוא רפא אותה, הינו זה שבלא ידים שהיה לו כח נפלא בידו. ועקר רפואתה על ידי עשרה מיני נגינה שהם בחינת שמחה, כמו שאמר, "עלי עשור ועלי נבל כי שמחתי ה' בפעליך", (כמו שאמר רבנו זכרנו לברכה), כי עקר החיצים, שהם התגברות הסטרא אחרא הוא על ידי עצבות בחינת נחש עפר לחמו, עפר הוא בחינת עצבות ועצלות, כמו שאמר רבנו זכרנו לברכה (בסימן קפט לקוטי חלק א), כי עקר התגברות היצר הרע הוא בפגם הברית, חס ושלום, כי עקרא דיצרא בישא לגלאה ערין וכו', כמו שאמר רבנו זכרנו לברכה. ועקר תאות המושגל ופגם הברית הוא על ידי עצבות. (כמו ששמעתי מרבנו, זכרנו לברכה וכמוכא דבריו כמה פעמים. ועל כן הקלפה שמתגברת בפגם הברית נקראת לילית על שם היללה והעצבות. ועל כן תקן רבנו זכרנו לברכה, עשרה מזמורי מים, זה בחינת כלל התורה שכלולה מעשרת הדברות שהם בחינת עשר מדרגות של תהלים לתקון הברית שהם בחינת עשרה מיני נגינה בחינת שמחה, כי עקר פגם הברית הוא על ידי עצבות, בחינת ויתעצב אל לבו. הנאמר בדור המבול שפגמו בברית והשחיתו את דרכם על הארץ. ולהפך תקון הברית הוא על ידי שמחה בחינת עשרה מיני נגינה. וכן כתב רבנו זכרנו לברכה, במקום אחר (בסימן כד לקוטי חלק א), שעקר גלות השכינה הוא עצבות וכו' וכן בכמה מקומות. על כן עקר רפואת הבת מלך בחינת נפש הישראלית היא עשרה מיני נגינה, בחינת שמחה כנ"ל. וצריך לידע כל העשרה מיני דפיקין וזה יודע על ידי שיש לו כח בידיו לתן חכמה לכל הממנים שבעולם. (כמו שכתב שם בהמעשה הנ"ל, עין שם). כי הוא צריך לידע החולאת והנפילה של כל אחד ואחד. וזה בחינת ידיעת הדפק של הבת מלך בחינת נפשות ישראל.

^{יא} בלק"ה תולעים ד' ז' מדייק הלשון ומקשה מדוע צריך לזרוק הלא טוב שרק יוציא, ומבאר שזה בחי' מיתוק הדין בשרשו שזורק חצי דינים באופן שלא מזיק ומוציא אותם עם החיצים שזרק המלך האכזר.

^{יב} לק"ה תרומות ומעשרות הלכה ג סוף אות ה' – כי הלוי עושה גבול ומדה להקדשה הנמשכת על ידי הכהן שיהיה בהדרגה ומדה שזהו בחינת מה שהיו הלויים מנצחים בשיר על הדוכן, פי שיר הוא מסטרא דגבורה, כמוכא ועקר השיר הוא בחינת מדות וצמצומים שנתצמצם הרוח שבכנפי הראה שמשם יוצא הקול מהגרון ועל ידי שיודעין לצמצם הרוח שבכנפי ראה במדות ומשקל השיר כראוי על ידי זה עקר השיר פידוע בחוש, נמצא שהשיר הוא בחינת צמצום הרוח שבכנפי ראה שינשב פסדר על הלב, פי גם הרוח שבכנפי ראה צריכין לצמצם שינשב בהדרגה ובמדה. שזהו בחינת עבודת הלוי שמשם את הכהן בשעת הקרבנות ועקר עבודת הלוי היא השיר שעולה ויורד בנגינה כפי משקל השיר. בבחינת לעשות לרוח משקל, הינו לרוח שבכנפי ראה:

^{יג} לק"ה פסח ט' ר"פ אות א' – ומבאר ב"עץ חיים" בתחלתו שטעמים, שהם בחינת ע"ב שם אי אפשר לדבר כלל, אף עקר התחלת התגלות מבחינת ס"ג, שהם בחינת נקודות ונשתלשל מבחינה לבחינה עד שנתגלה בחינת שם ב"ן ושם היתה השבירה. ואחר כך נתתקן על ידי אור

וסוד הדופק י"ו רק חכם גדול הבקי בעשר קבין חכמה ויודע לחלקם לראשי הדור והשרים הממונים שזה בחי 'תיקון המלכות, הוא יכול להכיר בדופק את החולי וע"ז באיזה ניגון לרפאות אותה.

אבל להגיע לבת מלכה צריך לעבור את החומות מים שבתוך המים ולמבצר של מים שבתוך המים, שהם בחי' הוא קמצא דלבושיה מניה, סוד האלוקות שבחלל הפנוי (לק"ה תולעים ד' ח' ט"ו), רק צדיק גדול יודע כיצד לעבור עליהם, וזה רק ע"י שמופקע מלהיות מקבל בחי' עני ודלות, כי קבלתו היא נתינה, דהיינו שכל כך דבוק בו ית' עד שאין שום זולתו ית' ואינו נצרך לבריות כלל, דהיינו שלימות האמונה ובטחון. כמבואר בתורה סד/ט"ו סוד הניגון אמונה של הצדיק הגדול בבחי' תבואי תשורי מראש אמונה, שרק הוא יכול להיכנס בקושיות החלל הפנוי ולצאת בשלום ולהכניע אותו. נמצא שגם החומות הן בעצמן בחי' העצבות ותיקון ע"י זמר אמונה זמר דייקא שיודע רק צדיק גדול מאד, וע"י התקשרות אליו וקיום עצותיו, ובפרט העשרה מזמורים תיקון הכללי שהוא עשרה מיני נגינה זוכים לזה.

והכי נמי להוציא החיצים אחר שכבר פגעו במלכה יכול רק צדיק הנ"ל, ובאמת צ"ע כי לכאורה זה בעצמו תשובה, שאדם אחרי שעבר עבירה ונתחב בו חץ והורעל מהסם המשוח בו יכול בתשובה להוציא החץ ובעבודת ה' לרפא עצמו. ולכאורה צ"ל שאמנם כל אחד יכול לעשות תשובה, אבל רק צדיק עצום יכול לעשות תשובה בשביל אנשיו. כמבואר בחי' מוהר"ן י"ו שרבנו אמר שעושה תשובה בשבילנו. אבל באמת עוד יותר מזה עיין בלק"ה י"ח שהצדיק לא רק מוציא החץ אלא יורה חץ במלכה ומוציאו עם החיצים שזרק בה המלך האכזר. שזה בחי' המתקת הדין בשרשו וזה יכול רק הצדיק הגדול.

מה החדש, שהוא שם מ"ה שנתחבר עם שם ב"ן ומהם נתהו כל העולמות מראש ועד סוף וכל עסקנו ועבודתנו בתורה ובמצוות לתקן ולהעלות הניצוצות שגשגארו בין הקלפות משבירת כלים, כי נשארו רפ"ח ניצוצות שלא נתבררו עדין וכו'. וכל זה הוא סוד הבת מלכה הנ"ל שברחה לחומות של מים וכו'.

י" לק"ה פסח ט' ר"פ אות ג' - עשרה מיני דפיקין הם בחינת נקדות, שהם בחינת בריאה וכו', כי הדפיקין הם בחינת נקדות, (כמובא בתקונים שיש דפק בחינת צירי וכו' וזה היה לו פח לתן חכמה בידי להממנים, שהם השרים והממנים שבעולם, שכלם הם בחינת מלכות והם חזק המלכות דקדשה או חלישותה חס ושלום, ועל כן על ידי הדפק יודעים איך המלכות וחלישותה ובריאותה. המעפב ריח סערה יודע הנגון, שהוא בחינת נגינת הטעמים, שהם בחינת ע"ב אצילות וכו', כי נגינת הטעמים הם על ידי הריח שבכנפי ראה, שהוא הריח צפוני, ריח נחא שבכנור של דוד. וטעמים ע"ב אצילות וכו' כנגדו בחינת מדבר וזהו, "ריח סערה עשה דברו"

טו לק"ה תולעים הלכה ד אות ח' - כי ענין המבצר של מים הנ"ל בפעשה הנ"ל יש לרמוז שזה סוד החכמה והשכל שיש בחלל הפנוי שנתהוה על ידי הצמצום כידוע, ובתחלה צריך שתעין היטב בהתורה בא אל פרעה (בסימן סד, לקוטי חלק א). וענין עוד מה שמצאתי מכתב יד רבנו, זכרוננו לברכה בעצמו שכתב התורה הנ"ל בלשונו הקדוש בעצמו. וזה בחינת המבצר של מים הנ"ל, כי מבאר שם בהפעשה הנ"ל בזה הלשון, כי יש מבצר של מים ושם הם עשר חומות זו לפנים מזו וכלן של מים, וגם הקרקע שהולכין עליה שם בתוך המבצר הוא גם כן של מים. וכן יש שם אילנות ופרות הכל של מים. ופי המבצר וגדל החדוש של זה המבצר אין צריכין לספר, כי בודאי הוא חדוש נפלא מאד, מאחר שהוא מבצר של מים. ולכנס בתוך זה המבצר אי אפשר, כי יהיה נטבע במים מי שיכנס בו, מאחר שהוא כלו של מים. והבת מלכה הנ"ל ברחת לשם וכו', עין שם. וכל זה יש לרמוז שהוא סוד חלל הפנוי שצמצם אורו משם, שעל ידי זה נדמה שאין שם אור החכמה והשכל, ועל כן באמת אי אפשר למצוא שם אלקותו על ידי שום חכמה ושכל, אבל באמת גם בהחלל הפנוי בעצמו יש אורו יתברך שהוא חכמה ושכל, רק שזה השכל הנעלם והנסתר בבחינת הצמצום של החלל הפנוי אי אפשר להשיג ולהבין עתה עד לעתיד לבא שיתגלה שהחלל הפנוי הוא כהוא קמצא דלבושיה מניה וביה, שזהו בחינת וענתה בי צדקתי ביום מחר וכו'. בחינת צדק לבשתי וכו' (עין שם כל זה היטב). נמצא, שבאמת גם הצמצום בעצמו שהוא החלל הפנוי גם הוא בחכמה נעשה כמו כל הבריאה בעצמה שעשית בחכמה בחינת כלם בחכמה עשית, רק שאי אפשר להבין בזה העולם זה השכל איך באמת יש גם להחלל הפנוי אורו יתברך שהוא אור החכמה. ואף על פי כן הוא פנוי כדי שיהיה מקום להבריאה. זה הדבר אי אפשר להשיג עתה בשכל אנושי בשום אופן עד לעתיד (כמבאר שם היטב, עין שם): וזהו בחינת העשר חומות של מים הנ"ל, כי מים הוא בחינת חכמה ושכל, בחינת ומלאה הארץ דעה את ה' בפנים לים מכסים. ושם בבחינת המים, הינו בבחינת החכמה והשכל האמת שיתגלה לעתיד, שם מבצר של מים שהם עשר חומות של מים וכו', שהם בנגינים נפלאים ונוראים ונן ופרות וכו'. והכל של מים. וזה אי אפשר להבין בשכלנו כלל איך בונין בנגינים מהמים בעצמן, אף זהו בעצמו בחינת הנ"ל, בחינת חלל הפנוי הנ"ל, שבאמת יש בו שכל והכל נתהוה מן השכל שהוא בחינת מים, דהינו שכל הבריאה וכל הצמצום של הבריאה שהוא חלל הפנוי; הכל נתהוה בחסדו יתברך, שהוא בחינת מים, רק שאי אפשר להבין זאת.

טז תורה סד אות ה' - ולעתיד לבוא "שיתפך לכל העמים שפה ברוה לקרא כלם בשם ה'" (צפניה ג). והכל יאמינו בו יתברך, או יתקיים (שיר השירים ד): "תבואי תשורי מראש אמנה". 'מראש אמנה' דיקא, הינו בחינת אמונה עליונה זו הנ"ל, שהוא ראש לכל האמונות כנ"ל. וזה 'תשורי' דיקא, הינו הנגון והזמן השיף לראש אמונה זו כנ"ל. ולבחינת זמר של אמונה העליונה הזאת, אין מי שיזכה, כי אם צדיק הדור, שהוא בחינת משה. שהוא במדרגת אמונה זו, שהוא בחינת שתיקה, בחינת 'שתק כף עלה במחשבה' הנ"ל, הינו שהיא עדין למעלה מהדבור כנ"ל. כי משה הוא בחינות שתיקה כנ"ל.

י" חיי מוהר"ן אות דש (יד) שמעתי בליפויץ שהיה מדבר עם אנשי שלומנו דשם ואמר מה אתם יכולים לעשות תשובה, וכי מספיקים מיכם וכחכם כלכם לתקן פגם אחד ממה שקלקלתם. רק אני עושה תשובה בשבילכם, ויש לאל ידי לתקן הכל כל מה שקלקלתם עד הנה, רק העקר מעתה לא תעשו עוד. ואפלו מהיום והלאה איני מקפיד על השגגות שתעברו חס ושלום, רק העקר שעל כל פנים תשמרו עצמכם ממוזר ועוד דבר מזה הרבה:

י" לק"ה תולעים ד' ו' - כי מבאר בהפעשה הנ"ל שזה היה לו פח כזה בידי, שבשזורק חץ הוא יכול להחזירה וכו', ועל ידי זה היה לו פח לרפאות את הבת מלכה וכו', עין שם. ולכאורה קשה, למה הזכיר בהתפארותו זריקת החצים שזורק חץ ומחזירה, לא היה לו להזכיר כ"אם מה שיכול להחזיר ולהוציא החצים, שזה עקר המעשה, שעל ידי זה הוא רופא את הבת מלכה, כי מוציא ממנה את כל החצים שזרק בה המלך הנ"ל, אבל מה התועלת מזריקת החצים, שמזכיר שיכול לזרק חצים ולהחזירם, הלא טוב יותר שלא יזרק אותם כלל: אף

בלק"ה תולעים^{טו} מבאר מוהרנ"ת כיצד כל הד' בחינות שזכורות במעשה הנ"ל הם כנגד ד' עולמות וכנגד בחי' טנת"א וד' יסודות ארמ"ע, ודצח"ם דומם צומח חי מדבר, וד' מילוי שם הויה ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן. כי יש י' חיצים המשוחים ברעל בחי' עולם העשיה, עפר, דומם, שם ב"ן, כנגד האותיות. ויש י' חומות מים, בחי' יצירה, מים, צומח, שם מ"ה, כנגד התגים. וי' מיני דפקין בחי' עולם הבריאה, רוח, חי, שם ס"ג, כנגד י' סימני הנקוד. וי' מיני נגינה, בחי' אצילות, אש, מדבר, שם ע"ב, כנגד י' טעמי המקרא.

ואולי אפשר לומר שגם בפרטיות אצל כל אחד יש ד' בחי' הנ"ל. כי רבנו מדבר מעשרה מיני נגינה שהם כנגד הטעמים ואפ"ל שהם בחי' אש להכה להשם ית', ובחי' מדבר. וגם מדבר מעשרה מיני דפקים כנגד הנקוד, הם בחי' הרוח וחי. אבל לא מדבר מבחי' האותיות והתגין, שמיסוד עפר ומים, דהיינו בחי' החיצים והחומות מים שבמעשה הנ"ל.

ואולי אפ"ל שהעכירות דמים הוא בחי' אותיות וחיצים שמיסוד העפר, ובחי' חומות המים המפרידים להגיע למלכה הם בחי' אמונה ובטחון בחי' צדקה בשלימות בחי' שלח לחמך ע"פ המים, שזה תלוי בשכל ובריאה (כמבואר בתורה רכה/ו).

ואולי הביאור הוא שכדי להוציא את חיצים שהם עכירות הדמים צריך לעשות תשובה, שזה בחי' להוציא את החץ אחרי שכבר נתקע במלכה.

וע"י צדקה באמונה שלימה ובטחון שזה בחי' תיקון הריאה כנ"ל, שהיא בחי' מים, כי על ידה מתקיים הלחלוחית העולה למח, שיהיה דולק השכל, שע"י מדלג על העשר חומות (קושיות החלל הפנוי) להגיע אל הבת מלכה לרפאות אותה מרעל הסמים.

כ"י ע"י הרהור תשובה כבר נקרא צדיק כמבואר בקדושין ויוצא החץ התחוב בה, אבל רעל הסמים שהם כל הבגדים הצואים לזה צריך לבוא אליה לרפאות אותה, וזה הדילוג נעשה ע"י צדקה ובטחון שהיא אמונה שלימה בחי' תיקון הריאה בחי' מים.

גם בחינת זריקת החצים צריכים בשביל הרפואה, וזה סוד המתקת הדינים בשרשן. ועל-כן אי אפשר להוציא החצים שזרק בה המלך הנ"ל, כי אם על-ידי שהוא זרק בה חצים ויחזירם, ועל-ידי זה ממילא יוציא ויבטל כל החצים הרעים שזרק בה המלך הנ"ל, כי החצים של מלכות הרשעה הנ"ל, שהם התגברות הקלפות, כלם נמשכין מתקף הדינים, כידוע. ואי אפשר להוציאם ולבטלם, כי אם על-ידי המתקת הדינים, והדינים אי אפשר להמתיק כי אם בשרשן כנ"ל. ועל-כן זה הבעל-ב"ח הנ"ל שעוסק ברפואת הבת-מלך הנ"ל – אי אפשר לו לרפאותה כי אם על-ידי שהוא זרק לה חצים, שהם בחינת שרש הדינים. אבל אלו החצים בחינת דינים – אינם מוזיקים לה, אדרבא, על-ידי זה דיקא הוא ממתיק כל הדינים בשרשן ומוציא ממנה כל החצים שזרקו לה ורופא אותה.

^{טו} עיין לק"ה תולעים הלכה ד אות ה) והנה ב' שיתדקדק בדברי המעשה הנ"ל תמצא שדבר רבנו, זכרוננו לברכה, מארבעה דברים וכל אחד ואחד מהארבעה כלול מעשרה, והם, א. עשרה מיני חצים. ב. עשרה מיני חומות של מים, שהם עשרה מיני צדקה. ג. עשרה מיני דפקין, שהם עשרה קבין חכמה. ד. עשרה מיני נגינה שהם בחינת עשרה מיני חומות. וצ"ע אולי צ"ל רוחות) עין שם כל זה המעשה הנ"ל). ודעת לנבון נקל, שהם מרומים על בחינת הארבעה עולמות אבי"ע (אצילות, בריאה, יצירה, עשיה) וכל הבחינות של הארבעה הבאות לעיל, שהם בחינות ט"ו ת"א, שהם טעמים, נקודות, תגין, אותיות, שהם בחינת ארבעה שמות ע"ב וכו' הנ"ל, שהם שרש הארבעה עולמות אבי"ע, אצילות, בריאה, יצירה עשיה, שהם בחינת הארבעה יסודות, אש, רוח, מים, עפר, שהם דומם, צומח, חי, מדבר (כמבאר בכתבים וכו'). וזה ידוע שכל אחד בפרטיות מהארבעה דברים הנ"ל, כל אחד ואחד כלול מעשר ספירות כידוע, פי עשיה בחינת אותיות בחינת שם ב"ן, שמשם יסוד העפר בחינת דומם כלול מעשר, וכן יצירה בחינת מ"ה, תגין וכו' וכן כלם. וזה בחינת הארבעה בחינות של עשר עשר המבארים במעשה הנ"ל, כי עשרה מיני חצים הם בעשיה, כי שם בעשיה עקר אהיות הקלפות והסטרא-אחרא, כידוע, שמהם כל החצים המצרים להשיכיה וכןסת ישראל בחינת מלכות דקדושה, בחינת בת-מלך הנ"ל, עשרה מיני חומות של מים – זה בחינת יצירה, שהוא בבחינת מ"ה, שהוא בחינת יסוד המים וכו' (וכמבאר לעיל באות ג), עשרה מיני דפקין – זה בחינת בריאה שהוא בבחינת ס"ג, בחינת נקודות וכו' כנ"ל, כי העשרה מיני דפקין הם בבחינת נקודות, כמו שאיתא בתקונים (תקון סט, קח): 'ולומנין דפיק וכו' כמו צירי וכו', ולומנין כמו שבא, או קמין' וכו' (ולפעמים הוא דופק כמו צירי, ולפעמים הוא דופק כמו שבא*). עין שם. עשרה מיני נגינה – זה בחינת אצילות, שהוא בבחינת טעמים וכו' כנ"ל, כי טעמים הם בחינת עשרה מיני נגינה, בחינת נגינת הטעמים. נמצא, שארבע בחינות של המעשה הנ"ל הם הארבע בחינות טנת"א, בחינת ארבעה שמות הנ"ל וכו', הפוללים כל העולמות, ומפלים צריכין להמשיך כל התקונים הפוללים בהם, הכל כדי לרפאות את הבת-מלכה ולהצילה ממלך וכן וכו', ממלכות הרשעה, כי עקר כל ההשתלשלות העולמות מראש ועד סוף הכל היה בשביל המלכות, בשביל לגלות מלכותו, כידוע.

^כ עיין תורה רכה – דע בשהרעה בשלמות, על ידי זה הבטחון בשלמות פי עקר הבטחון בשלמות הוא על ידי השכל כמו שכתוב (תהלים קמ"ה): 'עיני כל אלף ישפור', 'עיני זה בחינת השכל, כמו שכתוב (בראשית ג): 'ותפקנה עיני שניהם', ופרש רש"י: 'על שם החכמה נאמר, ולפי השכל פן הוא הבטחון, פי יש כמה מעלות ומדרגות בבטחון עד אין סוף, בבחינת (ישעיה כ"ו): 'בטחו בה' עדי עד', והכל לפי השכל כנ"ל, ועקר השכל על ידי הראיה, כי עקר השכל הוא על ידי הלחלוחית העולים אל המוח, שהם בחינת השמן, והמוח היא הפתילה, והנשמה שבמוח היא האור, נמצא שעקר קיום השכל הוא על ידי הלחלוחית שבגוף כנ"ל, והלחלוחית הוא על ידי הראיה, כמובא (בתקוני זהר כ"ז): 'אלמלא בנפי ראה דמנשבי על לבא הוי לבא אוקיד כל גופא, וזה בחינת (שמות כ"ה): 'והיו הכרוכים פורשי כנפים על הכפרת' 'כפרתא דלבא' (זהר פינחס דף רלד). נמצא שעל ידי הראיה נתקנים הלחלוחית שלא יתיבש על ידי הלב, ועל ידי זה קיים השכל שהוא בחינת נר דולק על ידי הלחלוחית כנ"ל, ועל ידי השכל על ידי זה נעשה הבטחון כנ"ל, נמצא ששלמות הבטחון הוא על ידי שלמות הראיה כנ"ל:

אבל הרפואה ע"י חכמה בחי' רוח הדופק כמבואר בכהאריז"ל עה"פ "ה' יסעדנו על ערש דוי" שהחולי הוא חסרון החכמה, וכלשון רבנו שכל החולאים תלויין בעשר דפיקין, רוצה לומר כי תיקון הדפיקין הוא הארת חכמה מפקיע מהחולי.

אבל עדיין אינו רפואה שלימה שזה ע"י העשרה מיני נגינה דייקא, דהיינו שמחה ושלימות התשובה.^{כא}

נמצא שהעיקר להתגבר בשמחה חיצונית להרחיק העצבות ועצלות כנ"ל ולהתחזק באמונה שלימה ולהשתדל בשמחה פנימית בתשובה וכסופים אליו ית' שזו החיות האמיתית שלנו ברוחניות ובגשמיות, אבל שלימות התיקון א"א בלא צדיק אמיתי ועשרה מזמורים של תיקון הכללי שלו ושאר עצותיו הנפלאות ולסבול החיצים שזורק בנו כי רק על ידם מוציא את החיצים הס"מ.

קושיות

- א. מה שאומר רבנו שכל החולאים מהעצבות צ"ע ממה שאמרו חז"ל אין ייסורים בלא עון, הרי שהעון גורם ולא העצבות. היתכן שאדם שמח אין לו עון או שכל עון מתכפר בשמחה? ובאמת העון גורם לעצבות. לכן כל כך קשה לשמוח שמחה אמיתית בה'. עיין שם משמואל שמבאר שהודכות הגוף מביא לשמחה. כי הגוף יסודו עפר ואולי אפ"ל לפי זה שמה שהעון גורם חולי זה מצד יסוד העפר שבאדם אבל כשמתגבר בשמחה מכניע יסוד העפר שבו ואזי גם החולי שכוחו מיסוד העפר בטל ואזי נמשך לו חכמה ע"י השמחה שהיא בחי' עשרה מיני נגינה הנמשכים מחכמה.
- ב. צ"ע מה שאומר שישמח עצמו אפילו במילי דשטותא, הרי שטות היא הפך הדעת וסיבת כל רע כחז"ל אין אדם עבור עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות. ומדוע רוח שטות מתיר רבנו ושאר תאוות לא מתיר רבנו לעשותן כדי לשמח עצמו ולצאת מהעצבות כגון אכילה או התאוה.
- ג. עוד מה שאומר שישמח עצמו במילי דשטותא, צ"ע, שהרי כתב בספר המדות ערך שמחה אות יג שהרגיל בשחוק בידוע שרחוק מגדולת ה'. האם הכוונה שמילי דשטותא הם רק לפעמים ולא להיות רגיל בזה, או כיון שממילא אנו רחוקים מגדולת ה', הותר לנו.
- ד. בגמרא נדה^{כב} אמרו שאסור לאדם שימלא פיו שחוק בעוה"ז, דכתיב אז ימלא שחוק פינו. צ"ע האם רבנו סובר שאינה הלכה. הרי כך נפסק להלכה. ש"ע או"ח סימן תקס סעיף ה'. ועיין צדקת הצדיק אות רס שהכוונה כשאינו מתכוון להרחבת הלב לדברי תורה.

ה. בלק"ה^{כג} אומר שהשירים שמנגנים בחתונה הם עשרה מיני נגינה, וצ"ע, כי באמת יותר נראה שהשירים האלה הם המילתא דשטותא הנ"ל, שעל ידם יוצאים מעצבות, ואילו ניגון האמיתי הוא המבואר בתורה ג', ניגון שמעורר לתשובה, וכמבואר בתורה נד ורפב שהיודע לנגן יודע לברר הרוח טובה מרוח הרעה, את השמחה בה' ית' מהיגון ואנחה. כי עשרה מיני נגינה הם עשרה מיני התעוררות לתשובה^{כד}, כמבואר בלק"ה^{כה} שקול השופר כולל את כל העשרה מיני נגינה. והרי קול השופר הוא קול של יראה גדולה,

^{כא} כמבואר בתורה ו' שכשזמון עצמו לשוב מאיר עליו אור הבינה שם אחי-ה ביושר באור גדול בחי' ליל פסח ואח"כ מאיר עליו בבחי' אחר גמט' דם בבחי' ימי הספירה לנסותו ולזככו עד שיפשיט הבגדים הצואים ויכין כלים לאור הראשון ואזי נשלמת התשובה.

^{כב} עיין נדה דף כג. בעא מיניה רבי ירמיה מר' זירא: לר"מ דאמר בהמה במעי אשה ולד מעליא הוא קבל בה אביה קידושין מהו? למאי נפקא מינה - לאיתסורי באחותה. למימרא דחיי? והאמר רב יהודה אמר רב: לא אמרה ר"מ אלא הואיל ובמינו מתקיים! אמר רב אחא בר יעקב: עד כאן הביאו רבי ירמיה לר' זירא לידי גיחוך ולא גחך.

^{כג} פרש"י - לידי גיחוך - שחוק בכל תחבולות הללו עסק ר' ירמיה להביא ר' זירא לידי שחוק ולא שחך דאסור לאדם שימלא פיו שחוק ור' זירא מחמיר טפי.

^{כד} עי"ש חברותא הערה 76 שמבואר בברכות ל. שגם רבי ירמיה סבר שאסור למלא פיהו שחוק בעוה"ז אלא במקום מצוה משום "עבדו את ה' בשמחה והערוך לנר הביא בשם הזהר שזה טעם שהשתדל רבי ירמיה להביא את רבי זירא לידי גיחוך וכתב המהרי"ץ חיות שכל הקושיות של רבי ירמיה בגמרא היו כדי לשמח את רבי זירא הנמוקי יוסף ל ברכות שם כתב שגם רבי זירא לא היה בעצבות שהרי א"א לעבוד את ה' במתוך עצבות אלא נהג במידה בינונית בברכות לא. כתב הרא"ה טעם שאגור להרבות בשחוק כדי שלא ייתגבר עליו יצה"ר לכן לעתיד כשיבטל יצה"ר או ימלא שחוק פינו דלא יהיה חשש זה.

^{כה} עיין לק"ה פרו רובו ג' וד' וזהו בחינת פליזמר שמנגינן על החתונה בשביל השמחה - כי הפליזמר הם בחינת 'עשרה מיני נגינה', שעל ידם עקר השמחה פנראה בחוש, וכמו שאמר רבנו ז"ל (סימן כד תנינא) פנ"ל, כמו שכתוב (תהלים צב, ד): "עלי עשור ועלי נבל, כי שמחתי ה' בפעלך" וכו'. ועקר הפליזמר בחינת 'עשרה מיני נגינה' שהם מכניסין שמחה בלב, עקר הפלגת מעלתם הוא בפחינה הנ"ל, שיש כח ל'עשרה מיני נגינה', שהם פלליות הנגונים והפליזמר - לשמח את האדם בתקף דאגתו והעצבות שלו, פנראה בחוש, שעלידי נגון אפלו בפה, מכל שפן פשוטעים הנגון מפליזמר - בא האדם לתוף שמחה מתקף הדאגה והעצבות, כי ה'עשרה מיני נגינה' יש להם זה הכח לחטף היגון ואנחה ולהפכם לשמחה פנ"ל.

^{כז} עיין לק"ה פרו רובו ג' סוף אות י' - נמצא, שעקר תקון התשובה, שהוא רפואת הנפש והגוף, כמו שכתוב (הושע ו, א): "לכו ונשובה אל ה' כי הוא טרף וירפאנו" וכו', הוא עלידי השמחה, שהוא בחינת 'עשרה מיני נגינה', על-כן בראש השנה, שהוא יום ראשון לעשרת ימי תשובה, מעוררין כל ה'עשרה מיני נגינה' עלידי מצות שמיעת קול שופר שכלול מ'עשרה מיני נגינה'. וזה שמוכא בתקונים כמה פעמים (תקון יג, כז; ובתקון כא, נא): 'כדין ברתא דמלכא עאלת ב'עשרה מיני נגינה' וכו'; עין שם.

^{כח} עוד עי"ש בתחילת אות י' - ועל-כן בראש השנה שהוא יום ראשון של עשרת ימי תשובה, אז מעוררין כל 'עשרה מיני נגינה' עלידי מצות קול שופר, פי שמיעת קול שופר הוא בחינת 'עשרה מיני נגינה', כמו שכתוב (תהלים לג, ג): "היטיבו נגן בתרועה". וכמו

והשמחה בו היא מאד פנימית, בבחי' גילו ברעדה, ולכאורה מאד לא דומה לשמחה של חתונה שאנו מכירים. ונראה שבאמת חתונה היא עיקר השמחה, אבל עתה בגלות, הניגון בגלות, וצריך הרבה סיעתא דשמיא כדי לשיר בחתונה בכסופים ותשובה באהבה ויראה. דהיינו להיות יודע נגן באמת הרואה טוב תמיד בעין טובה, ושמוח ומשמח, ועוד עיי' להוציא את הניגון ואת המלכות מהגלות דהיינו את הבת מלך מהחומות של מים. ובפרט בחתונה שהיא הזמן המסוגל לזה ביותר כי היא חיבור חתן וכלה שנוגע לכל העולמות כידוע שכל תיקון כל העולמות הוא ע"י חיבור חתן וכלה.

1. מצוה גדולה להיות בשמחה התמיד, וכתוב חטאתי נגדי תמיד, וצ"ע כיצד אפשר לקיים ביחד את שני התמידים האלה תמיד. ועוד שאומר כאן שלב נשבר הוא טוב ובגלל הסכנה ליפול ממנו לעצבות לכן צריך לקבוע לו רק איזה שעה ביום. לכאורה משמע שרק שעה ביום חטאתי נגדי. ולכאורה אפשר לתרץ פשוט שגם שעה ביום נקרא תמיד כיון שהיא תמיד בכל יום, כמו שקרבן התמיד נקרא תמיד אע"פ שהוא רק אחד בבקר ואחד בערב. אבל נראה שבאמת שעה ביום צריך להסתכל על העוון מצד הבחירה שלי שזה צד הרע שבו ולחזור בתשובה, ושאר כג שעות ביום, חטאתי נגדי כדי שאזכה לשפלות, ואעפ"כ להיות בשמחה, כי א' עיי' יש לי מה לענות למדת הגאווה הנוראה שמרחיקה ביותר את האדם מהקב"ה ואת הקב"ה מהאדם (כח"ל (סוטה ה). אין אני והוא יכולים לדור בעולם) ועוד באמת בריעבד יש לשמוח בעוון, כי היא טומאה טמונה שזכינו להוציא ולשבר, ועל ידה זכינו להעלות ניצוצות קדושים ממקום שא"א להעלות בלי עוון. ועוד הכלל שכל תשובה לא מחזירה את האדם למדרגה שפלה ממנה אלא מעלה את האדם למדרגה גבוהה ממה שהיה. ובודאי שאין זו שמחה שלימה שהרי נעשית ע"י עוון והכעסת הקב"ה. והאומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לשוב, כי א"א לשוב בלא סיעתא דשמיא. אבל מי שכבר זכה לשוב, יש לו אפשרות אעפ"כ לקיים את המצוה הגדולה להיות בשמחה תמיד ע"י הנ"ל. ומה שאמר שלמה המלך (משלי כח יד) אשרי אדם מפחד תמיד, זה אדרבה סיבה לשמוח בה', שעיי' מתרחק מעוון, ואין הכוונה לדאגה ועצבות שהיא סיבת כל עוון.

2. מצוה גדולה להיות בשמחה תמיד – צ"ע האם תמיד כפשוטו או תמיד הכוונה איזה זמן בכל יום תמיד. ולבר ממה שמבואר שחיות האדם מהשמחה ובודאי אין הכוונה לחיות שמקבל איזה שעה ביום אלא בכל נשימה ממש. עוד ממה שאמרו משנכנס אב ממעטין בשמחה מבואר שגם האבל חייב בשמחה ורק צריך למעט שמחה חיצונית אבל שמחה פנימית שהיא חיות האדם חייב תמיד.

3. צ"ע איך אומר להיות בשמחה "תמיד", הרי אין שמחה בדבר תמידי ומתמשך, אלא בדבר חידוש. זה שכתוב "אשר אנכי מצוך היום" ודרשו שבכל יום יהיו בעיניך כחדשים עיני ילקוט שמעוני דברים פ"ו רמז תתמ (על הפסוק) – "אשר אנכי מצוך היום" שלא יהא בעיניך כדיוטגמא ישנה שאין הכל סופנין אותה אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה. וכן הוא בספרי פרשת ואתחנן פיסקא ת. ועל כן צריך להתיישב בדעתו בכל יום להתבודד ולשים לב כיצד הקב"ה מחדש בכל מעשה בראשית ואין יום דומה לחבירו אלא בחיצוניות אבל הפנימיות חדשה לגמרי בכל רגע צירוף אחר.

עד כאן ההקדמה

תורה כד [בין]

מצוה גדולה/כו להיות בשמחה/כח תמיד/כט [ל/לא] וכן כתוב בפרשת כי תבא "ובאו עליך כל הקללות האלה וכו' תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל". אלא שהאדם יסודו

שאומרים לפני התקיעות (שם מז, ז): "עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר, זמרו אלקים זמרו זמרו למלכנו זמרו". כי השופר הוא בחינת זמירות ונגונים, בחינת 'עשרה מיני נגינה' שנגנדם הם בחינת העשרה קולות של השופר שהם, תשר' תש"ת תר"ת שתוקעין אצל עשרה מלכיות ועשרה זכרונות ועשרה שופרות, שכל זה הוא בחינת 'עשרה מיני נגינה' כנ"ל, וכמוכן בתקונים (תקון בא, נא). ועל-כן סיים דוד המלך עליו השלום ספר תהלים – שפלו מכל ה'עשרה מיני נגינה' שהם בחינת עשרה לשונות, שנאמר בהם ספר תהלים, וכמבאר בדברי רבנו ז"ל (בלקוטי תניינא סימן צב), על-כן סיים ספר תהלים במזמור (תהלים קג): "הללו אל בקדשו", שהוא עשרה הלולים, שהם בחינת 'עשרה מיני נגינה' שתהלים פלו ממהם, וסיים כל העשרה הלולים, שהוא סיים כל ה'עשרה מיני נגינה' הוא, "הללוהו בצלצלי תרועה", כי תרועה שהוא בחינת קול שופר בראש השנה פלו מכל 'עשרה מיני נגינה' כנ"ל.

¹² לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו ועיין ימי טוהרנ"ת ח"ב סימן לו

¹³ ג' דברים אמר רבינו בליקוטי מוהר"ן שהם מצוה גדולה אחד כאן ובתורה סב אות ב' מצוה גדולה אחד את השכל. ובתורה רעז מצוה גדולה להרבות בטעודת שבת. ועוד ב' בחיי מוהר"ן סימן שמז – מצוה גדולה ללמוד ספרו הרבה. ושם סימן תלג – כשהמח מתייגע מהלימוד צריכין לדבר שיחות חולין עם חברו והם לא דברים בטלים אדרבה היא מצוה גדולה.

¹⁴ מקור לזה בהלכה שמעתי בשם הריצ"ח כי כתוב משנכנס אב ממעטים בשמחה ומשנכנס אדר מרבים, א"כ בשאר כל השנה לא ממעטים ולא מרביין אבל מצווה להיות בשמחה. ואפילו בחודש אב רק ממעטים אבל נשאר החיוב לשמוח.

¹⁵ שמחה תמיד – עיין הושע (ט א) אל תשמח אל גיל ופירש המלבי"ם בחלק באור המלים – גיל הוא דבר טובה המתחדש, כמו הצלחה, מציאה. בשורה טובה, והשמחה התמידית ע"ז בא בפעל שמח, וכן (איוב ג) השמחים אלי גיל: עכ"ל.

ולכאורה צ"ע הטבע הוא שאין שמחה בדבר הרגיל בו אלא בדבר המתחדש. ולכן כל דבר התלוי בלב כיראה ואהבה ושמחה וכל התפעלות צריכה חיזוק והתחדשות, כי מטבעה לדעוך כי היא תחת הזמן. וזה שאמרו חז"ל אשה בעלה משמחה כי אשה מטבעה אין לה כח לחדש דבר אלא רק לשמור על מה שמקבלת, ואיש להפך כוחו להביא דבר חדש אבל אין בכוחו לשמור עליו שיהפך לשמחה אלא ע"י בחי' הנוקבא שבו. ועל כן מוכרח לומר שמצוה להיות בשמחה תמיד הכוונה בהתחדשות השכל ברוממותו ית' ולהיות מודה תמיד על כל הטובה שזוכה בה בחינים ורק מתוך זה יכול לעורר את ליבו בכל פעם באור אמת חדש עד שיהיה בשמחה תמיד. ועיין תורה כא שהתלהבות הלב תמיד צריך שפע אלקי חדש השופע במהירות בלא הפסק, כי הלב בעצמו מצד טבעו הולך ודועך ונחלש ההתלהבות.

¹⁶ עיין דברים כח (מז) תחת אשר לא עבדת את יקוק אלוהיך בשמחה ובטוב לבב כוונתו כפי: ועיין שו"ע א"ח סימן תקנא (א) משנכנס אב ממעטים בשמחה. (ומכאן שכל השנה מצוה לשמוח בלא מיעוט) עיין חת"ס עה"ת ויהי נ' כג שהיא המצוה ראשונה שמקיים נער ביום הבר מצוה.

עפר שממנו משתלשל העצבות ועל כן צריך להתאמץ ולהתגבר להרחיק העצבות והמרה שחורה בכל כחו [לב]. עצבות הוא לשון כוץ כלשון חז"ל (ערובין ד.) טפח שוחק וטפח עצב, שעצב הוא כשהאצבעות דוחקות זו את זו, דהיינו טפח מכווץ יותר, כי העצבות היא לב מכווץ ואז הוא דואג ומכונס בעצמו וכבד ועצל ועסוק רק בעצמו כחיה ובהמה. והוא עיקר נשיכת הנחש (תורה קפט), ועיין ספר החרדים פרק סו עצבות אבק הכעס וכעין זה בשיחות הר"ן מא, מב. הפך השמחה שהיא רוחב לב ובחי' חירות הלב וקלות ושמה לעזור לזולתו ולעשות רצון קונו, ובקל מתגבר על יצרו הרע. לכן העצב נקרא חסר וכבעל מום/לב¹¹ לכן הקב"ה שונא את העצבות (תורה מח תנינא), וצריך להתגבר בכל כחו לברוח מהעצבות, כי האדם מטבעו תחת שליטת הגוף שהוא מיסוד העפר שממנו העצבות והעצלות, ותחת הזמן שגורם לאדם להתרגל לכל דבר ובזמן קצר כבר לא מתלהב ממנו.

ומרה שחורה היא כינוי לעצבות, כי היא אחת מארבע מרות שיש בגוף, וזו נמצאת בטחול/לב¹² שעליו אמרו חז"ל (ברכות סא.) טחול שוחק, כי הטחול מנקה את הדם/לב¹³ וכל הזוהמה בו, כמו היצה"ר שמוכך את הגוף בייסורים אבל הוא בעצמו רע, וכשהגוף מנוקה מהזוהמה הוא שוחק, אבל כשבא מהטחול והתגברות הגוף הוא שוחק הכסיל, שמחה של הוללות (פרי צדיק לר' צדוק לחדש סיון אות א/י¹⁴).

וכל החולאת הבאין על האדם כולם באין רק מקילקול השמחה. דהיינו שלא רק העצבות גורם חולאים, אלא קלקול השמחה כבר פוגם בחיות שהדופק מוליך לאיברים.

כי יש עשרה מיני נגינה בחי' שיר פשוט כפול משלש מרבע סה"כ 10=4+3+2+1, עשר שירים שהם בחי' שמחה כ"ש כמו שכתוב (תהלים צב)/לח' עלי עשור וכו' כי שמחתי ה' בפעלך וכו'. בגמ'

¹¹ דברים פרק כח (מו) תחת אשר לא עבדת את יי' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל:

רבנו בחי (מו) תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה. יאשימנו הכתוב בעבדו ה' יתברך ולא היתה העבודה בשמחה, לפי שחייב האדם על השמחה בהתעסקו במצוות, והשמחה במעשה המצוה, מצוה בפני עצמו, מלבד השכר שיש לו על המצוה יש לו שכר על השמחה, ועל כן יעניש בכאן למי שעובד עבודת המצוה כשלא עשאה בשמחה, ולכן צריך שיעשה אדם המצוות בשמחה ובכוונה שלמה.

משאת המלך (רבי שמעון אשר דיסקין) – תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב: איתא בערכין (י"א). מניין לעיקר שירה מן התורה כו', רב מתנה אמר מהכא תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב, איזו היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב הוי אומר זה שירה, ואימא דברי תורה דכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב, משמחי לב איקרי טוב לא איקרי. ובספר עמק ברכה העיר למשי"כ הרמב"ן בסהמ"צ (שורש א') דחייב שירה על החג היינו קריאת ההלל הוי מדאורייתא, משום דהוי בכלל שמחת החג שנצטוונו לשמוח בכל מיני שמחות והשירה מכלל, ולפי"ז נמצא דחייב שמחת החג הוא עד מדרגת שירה דאיכא בה שמחה וטוב לבב, וכ"נ ממש"כ הרמב"ם (פ"ו מהל' יו"ט הלי"ז) שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר יו"ט וכו' וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב, עכ"ל, והיינו מדרגת שמחה של שירה:

¹² עיין לקמן תורה טו תנינא

¹³ עיין זבחים צט: – והתניא, ר"ש אומר: שלמים – כשהוא שלם מביא, ואינו מביא כשהוא אונן; ע"כ הגמ'. משמע שהעצב נקרא חסר ובעל מום. ועיקר הסוגיא במועד קטן דף טו ושם כתב שהאבל כל שבעה אינו מביא קרבנות. ופרש"י כשהוא שלם הכוונה שלם דעתו דהיינו שדעתו מיושבת עליו. מ"מ מנדקט לשון שלימות, ולמד משלמים, נראה שגם רמז להנ"ל שהאבל כיון שהוא עצב אינו שלם.

וכעין זה שמעתי מהריצ"ח על הזוהר "חדי רבי שמעון" שבארמית שמח נקרא חדי לשון אחדות, כי התרגום של שמחה זה בחי' אחדות, כי א"א לשמוח באמת אלא מתוך שלימות ואחדות.

עוד אולי אפ"ל אונן מלשון מתאונן הרי שגם כל הבא בטרונאי וחסרון הוא בחי' בעל מום ואינו שלם.

¹⁴ עין חיים שער נ' פרק ב' – דע כי גוף האדם החומרי נחלק לד' חלקים שהם ארמ"ע ד' ליחות לבנה אדומה ירוקה שחורה ועיקרם הם בריאה וכבד ומרה וטחול כנזכר בזוהר ובתקונים כי הם ד' חלקי נפש הבהמית.

¹⁵ עיין תורה כג אות ב' וזוהר רע"מ פנחס רכו: ובמרה שחורה לילית שבתאי שולטנותא בטחול ואיהו עציבו שאל תחתית עניותא וחשוכא בכיה והספדא ורעבון. ועיין תיקון מח דף פה. תמן עציבו דטחול וכעס דמרה .. שבתאי איהו טחול עליה אתמר הבור ריק וכו'.

ועיין ר' צדוק במחשבות חרוץ אות יג מאריך לבאר ענין הטחול שהוא שורש הרע ועמלק כנגדו והוא שוחק הכסיל בחי' ליצנות על הבריות ועל המצוות ומשם כל העצלות ועצבות ושורשו בדקות גדול ביצחק ותצחק שרה בקרבה משם יצא עשו שהוא כנגד הכבד שתמצית הרע שלו יונק הטחול הוא עמלק שיצא ממנו עי"ש

¹⁶ ספר נפוצות יהודה מוסקטו דרוש ט' אדם עולם קטן (בדף כד: מהדו' תרלא) (ובדף עו במהדו' תשס) – וזימן הטחול לנקות הדם מן השחורה וכו'.... ועל דרך זה שיחסו השחוק לטחול עם היות הטחול משכן לשחורה המולידה עצבון והנסיין הוכיח כי האדם אשר לו טחול גדול הוא עצב והפך זה למי שהטחול שלו קצר ודק וסבת זה לפי שהטחול מנקה המותרות מן השחורה והיות הגוף מנוקה מן השחורה כראוי שלא ישלם זה רק בהיות הטחול בריא בכמותו ואיכותו והנחתו אז יהיה שמח וטוב לב.

¹⁷ ר' צדוק הכהן בפרי צדיק לר"ח סיון – אות א – וטחול ידוע מאמר חכמינו ז"ל (ברכות ס"א ע"ב) טחול שוחק וזוהר הקדוש מוכח שמהטחול נולד עצבות באדם וכדאיתא בתיקוני זוהר (תיקון מ"ח) עציבו דטחול וכעס דמרה. אמנם כי שניהם אמת כי בזה לעומת זה בענין שוחק הכסיל, היינו השמחה של הוללות נולד ממנה עצבות ומרה שחורה כענין אמרם ז"ל (סנהדרין ע"ב) על שמחת היין שמביא לילה ועצבות לבסוף.

¹⁸ תהילים פרק צב (ב) טוב להודות ליי' ולומר לשמך עליון: (ג) להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות: (ד) עלי עשור ועלי נבל עלי הגיזן כבנור: (ה) כי שמחתי יי' בפעלך במעשי יי' ארנן:

ערכין^ט דרשו שהכוונה לכינור של עולם הבא שיהיו בו עשר נימין. כי הניגון הוא שעושה משקל לרוח^{מא}, ומברר רוח הטובה מרוח הרעה (תורה נד)^{מב}, ומבטל ממנו את הרוח רעה של עצבות, ושרש הניגון גבוה מאד בטעמי המקרא שהם בחי' ניגון, עיין תורה ג' שהוא רגלי המלכות דעתיק היורדים לעשיה.

ואלו יוד מיני נגינה באין בתוך עשרה מיני דפיקין והם מחיין אותן (מב/ג). נראה לבאר לפי שלמדנו בתורה ח' שבכל נשימה נמשך לאדם חיות חדשה מא"ס, והיא בחי' דעת קנית מה חסרת, כמבואר שם,

מלבי"ם – (ד) עלי עשור – שנגוני המוסיקא ערך תנועותיה יתדמו עם ערך העולם הכללי וניגון המוסיקא הכללית, אשר יתחלף ערכה לפעמים ניגון הדומה לעשור כערך הגלגלים שהם כנור של עשר נימין, או בנבל שהם השמונה נימין מחשבון לגלג המולות ולמטה: (ה) כי שמחתי ה' בפעלך – יש הבדל בין פעולה ובין מעשה, הדבר הנגמר ושלם נקרא מעשה, והעסק שעודו מתעסק בו יקרא פעולה, וכן המציאות כולו כמו שהוא נגמר ונשלם עם חקי הטבע הקבועים נקרא מעשה ה', אבל העסק שיתעסק ה' עם השגחתו שבוה ידי היוצר עודם פועלים ועוסקים ומחדש פעלים לפי ההשגחה זה נקרא פעולה, וע"כ נגד החסד שהיא ההנהגה ההשגחית הנסיית אומר כי שמחתי בפעלך – כי בו ישמח לבנו בהכיר השגחת ה' וגמולו וענשו, ונגד הטבע הסדורה בשלימות מראשית קדומים אמר במעשי ידוך ארנן;

ט ערבין דף יג: משנה – לא היו אומרים לא בנבל ולא בכנור אלא בפה כו': גמרא – למימרא דנבל לחוד וכנור לחוד לימא מתני' דלא כרבי יהודה דתניא רבי יהודה אומר כנור של מקדש של שבעת נימין היה, שנאמר "שבע שמחות [את] פניך", אל תיקרי שובע אלא שבע, ושל ימות המשיח שמונה שנאמר "למנצח על השמינית", על נימא שמינית, של עולם הבא עשר שנאמר "עלי עשור ועלי נבל עלי הגיזון בכנור", ואומר "הודו לה' בכנור בנבל עשור זמרו לו שירו לו שיר חדש" אפילו תימא רבי יהודה לעולם הבא אידי דנפישו נימין ידידיה, נפיש קליה כי נבל, קרי ליה נבל:

רש"י – בנבל עשור – של עשר נימין ולעולם הבא משתעי מדכתיב שיר חדש לשון זכר דשירות העולם הזה לשון נקבה כדאמר במכילת' כשם שנקבה זו יולדת כך תשועות הללו סופן לילד צרות אבל שיר של עולם הבא ל' זכר שאינו יולד: מדמפיק ר' יהודה כנור – בנבל עשור אלמא כנור היינו נבל: דנפיש קליה כי נבל – ונבל עשוי כמפוח של נפחים ומוציא קול ע"י רוח:

מ עיזין ספורי מעשיות ז' בעטלערס יום שישי לעיל בהקדמה

מא תורה נד אות ו' ועמ' סב: – וזה המנגן, צריך שיהיה יודע נגן פנ"ל. גם צריך שיהיה הפלי בשלמות, כדי שלא תצא כל הרוח המערב טוב ורע בבת אחת. ועל פן צריך שיהיה יודע נגן, וגם שיהיה הפלי שמנגנין עליה שלם. כדי שיוכל לברר ולכונן הנגון בשלמות פראוי, שהוא בחינת מזה שמברר הרוח טובה, שהוא בחינת שומחה, בחינת רוח נבואה. מן העצבות רוח, שהוא רוח רעה פנ"ל. כי כשאין הפלי שלם, או שאינו יודע נגן, ואינו יודע לעלות ולירד בידו, לברר הרוח טובה מן הרוח רעה, עליו נאמר (משלי כ"ט): "כל רוחו יוציא כסיל", דהיינו שמוציא כל הרוח בבת אחת, ואינו בודאי אין נבנה הנגון. פי עקר נעימת הנגון, נעשה על ידי ברור הרוח (שהוא האויר שמשם הקול, פידיע לחכמי הגנינה). הינו שעקר בחינת הנגון, הוא על ידי ברור הרוח טובה מן הרוח רעה. וכשיוציא כל הרוח בבת אחת, יוצא כמו שהוא מערב טוב ורע, ואינו אין נבנה הנגון והשמחה, ואין נכנע המדמה: וזה בחינת (תהלים קמ"ו): "תצא רוחו ושוב לאדמתו". "לאדמתו", הינו בחינת המדמה. הינו כשיוצא כל הרוח, אזי חוזר ושב אל המדמה. פי לא נכנע המדמה, מאחר שאינו יכול ללקט ולברר הרוח טובה, ויוציא כל הרוח המערב טוב ורע. אבל כשיש לו בחינת יד הנ"ל, המלקט ומברר בחינת הרוח טובה מן הרוח רעה. אזי מכניע המדמה, בבחינת: "ויכיד הנביאים אדמה" פנ"ל. כי עקר בחינת הנבואה, הוא מבחינת היד הנ"ל, שמברר הרוח טובה מן הרוח רעה. ועל ידי זה מכניע המדמה, שהוא בחינת רוח רעה המערב ברוח טובה פנ"ל: וזה שכתוב (משלי ל'): "מי עלה שמים וירד, מי אסף רוח בהפניו, מי צר מים בשמלה, מי הקים כל אפסי ארץ". "מי עלה שמים וירד", זה בחינת המנגן. פי זה המנגן, הוא עולה ויורד בגנינה. פי צריך לעלות ולירד במדת הנימין, כפי משקל השיר, כדי לקבץ הרוח:

מ תיקון סט דף קה.

מג תיקון סט דף קה. – וכד שכינתא איהי בגלותא וכשהשכינה היא בגלות, ור"ל בעת הסתלקות המוחין לגלות מז"א, שאז ז"א חוזר להיות כסוד ו"ק, והמלכות חוזרת כסוד נקודה קטנה אחרי היסוד, או עוזרת לעולם הבדיחה, אהמ"ר בה אז לאמר זה אג"י ישנה שמספר יס"ה היא סס"ה, ור"ל מה שהיו המוחין שהם הנפש למלכות מתפשטים בשס"ה גידים שלה, עתה נסתלקו מהם כסוד השניה, והמלכות אומרת ולבי ער כי כלל נסתמת ונסתרת הנפש (כמבואר בע"ה ס"ה סופ"ה), ואמר כד איהי ישנה לית בה דפיקו כשהיא יסנה, דהיינו כשהיא כסוד הקטנות, אז אין לה דפיקת התעוררות מז"א אל היסוד, בגין דקדשא בריך הוא דאיהו קול דפיקו דילגה איתרחק מינה לפי שהקב"ה שהוא ז"א, שהוא קול הדפיקה שלה, נסתלק ממנה מלהתיחד עמה, ה"א הוא דכתיב זהו כסודו נאלמתי דומיה החשתי מטוב וטואל למה נאלמתי ומשיב מ"יה דהיינו נאלמתי מן המוחין גדלות הבאים לי משם אלה"ם דלוימא שהם סוד ו"ה נסתלקו ממני, דאיהו דומיה"ה שעל ידי זה נעשיתי דו"ס י"ה, דאתרמיז באלה"ם שנקראים בשם אלה"ם דלוימא, שהוא אותיות מל"ה י"ה, דאיהו ל"ב אלה"ם דמעשה בראשית שאלה"ם זה הוא סוד ל"ב אלה"ם הזכרים בששת ימי בראשית, שהם כולם בלוימא, והיינו בעת שיש בה המוחין גדלות, דפיקו רוחא דקדשא שאז ז"א דופק בה ומעורר אותה ברוח קדושה אל היסוד, דאתרמיז ביה שנאמר בו ורוח אלה"ם שהוא רוח של ז"א הנותן את המוחין הנקראים בשם אלה"ם אל המלכות.

וממשך לכך מה שאמר המלכות נאלמתי דומיה, בגין דהחשתי מטוב דאיהו קול לפי שהחשתי מטוב שהוא הקול, והיינו החשתי משש פעמים טוב הזכרים במעשה בראשית שהם החסדים שב"ק דז"א שהוא קול, בההוא זמנא אשתארת בת יחידה בלא קול באותו הזמן של קטנות המלכות נשאת בת יחידה בלא קול, דהיינו כלי הארה מז"א, ובגין דא לית בת קול בגלותא ובשכיל אז אין בת קול בגלות, כי אם אין קול מאין היהיה בת קול, כי הבת קול מוציאה מכח לפועל את הקולות של ז"א, ובגין דלית בת קול בגלותא ובשכיל אין בת קול בגלות לפי שז"א נסתלק מן המלכות, והיא ירדה לעולם הבדיחה, אז הביאוי לה בחשתי עבדיה הנלקיים מביאוי לה בחשתי בנודן שם וכו' כמה מיני הארות להעלותה מן הבדיחה לעולם האלוהי, ובגין דא צלותא איהי בחשתי ובשכיל זה הפלת הלחש לריכה להיות בחשתי מפתח אחיות החיונים. ואמר אף על גב דרין סגיאין אית הכא אף על פי שהרבה סודות יש כאן בענין שרין לומר בידך שם בלחש, וכן תפלת הלחש, אמנם גם זה אחת כי שבעין אנפין אית לאוריייתא שבעים פנים יש להאורה, ואפשר לדרוש בכל אלו האופנים. (שע"ר והגר"א ובא"י)

הנה סוד הדפיקים הם בחינות התעוררות אל היסוד שז"א מעורר את המלכות, על ידי שנותן לה הארת המוחין לגלות, המתפשטים בעשר ספירותיה, וזה שאמר ובההוא זמנא ובאותו הזמן כשהמלכות היא כסוד נקודה, לית לה דפיקו אין לה דפיקה משום שאין לה מוחין, דאיהו כגוונא דנקודי דמנקדין בדפיקו דאצבעאן דאינון עשר כי הדפק הוא כעין הנקודות שמנקדים בדפיקות האצבעות שהם עשר דפיקות, כעין המורים להתנוקות את הנקודות בהכח האצבעות, כי אם מכה בלחש אחת מורה על חיי"ק, וכשמכה בשתי אצבעות מורה על כ"י וכדומה.

להבין את מאמר הבא, נקדים בע"ה מה שמבואר בתחלת שער רוח הקודש, כי הנה יש עשרה מיני דפיקים באלים, שכל אחד מהם מורה על דבר אחר בהרגש האדם, ואלו הדפיקים הם בצורות נקודות, כגודע שהנקודות הם בחכמה, שמשם שורש רוח החיוני המתפשט בכל, ומשם מתפשט בכל האוריים הדופקים שכלל האור, והבקי בהדפיקים, מנגיש שלפעמים

על כן ע"י אנחה יכול האדם להשלים כל חסרונותיו במילוי אמיתי של דעת. וידוע שהאוויר הנמשך בנשימה נכנס לריאות שמערבות את החמצן שבו בדם, והלב שואב את הדם אליו, ודוחף אותו ממנו לכל האיברים להחיותם. והדחיפה הזו לאיברים נעשית ע"י הדופק שבלב, והדופק דופק בקצב נקודות מלוכש בו עשרה מיני נגינה, הנמשך גם הוא מגבוה מעל גבוה, משרש הניגון של שמחה, ושמלקלקל השמחה אזי הקצב משתנה לניגון של עצבות וחיות דסט"א שגורם לחולאים. נמצא שיש בדם שני כוחות רוחניים גבוהים מאד מהנשימה ומהדפק ואולי הם אחד. שמהנשימה נמשך החיות לדופק/מ"י בעשרה מיני נגינה. ועיין שער המצוות/מ"י להאריז"ל שהחיות המלוכש בדופק הוא אור א"ס נמצא מה שרבונו אומר שעשרה מינינגינה הם חיות הדופק הכוונה לאור א"ס.

וע"כ כשיש עבירה ועוון אזי נעשה קלקול ופגם בהשמחה שהיא בחי' יוד מיני נגינה עי"ז באין חולאת מן היוד מיני דפיקין שנתקלקלין ע"י קלקול היוד מיני נגינה שהם השמחה כנ"ל כי

דופק נקודה אחת, ומיד דופק נקודה שניה בלדה, והם כעין נקודה לרי, וכן הוא בכל עשר דפיקות כנגד העשר נקודות, והם כנגד עשר אלצעות, כי בכל אלצע ואלצע הרגש הדפק הוא משונה מחבירו.

וממשך ואמר דבהון צעשער האלצעות שהם סוד התפשטות החמשה חסדים וחמש גבורות, מנקדין בדפיקו דרוחא מנקדים דפיקת הרוח, ור"ל שמרגישים צעשער האלצעות את דפיקות הרוח בעשרה אופנים, ואינו מנקדין בנימין דכבוד דידוד ואוחס החו"ג מנקדים במיתרי הכנור של דוד, ור"ל שדופקים ומעוררים את עשר ספירות של המלכות הנקראת כנור, כי דפיקו איהו כגוונא דקלא דסליק בגוונא הדפיקה היא כעין קול העולה מן הכנור בעשרה מיני גוון (שהם שיר פשוט כפול ומשולש ומרובע שזואים מנימי הכנור, כמזכר ענינם בריש תקון י"ג עי"ש).

וממשך ואמר לקבל עשרה דפיקין דאסתפל אסיא בדפיקו וכנגד עשר דפיקות שמתנון בהם הרופא ומצין בהם בכל מיני מחלות הגוף, עבד דוד עשרה מיני נגונים בתלים כנגד עשה דוד עשרה מיני נגונים בתלים, שעל יס תיקון את עשר ספירות של המלכות לעורכה אל היחוד, ושורש ארבעה אינון הם ד' מיני דפיקות, שבהם מעורר ז"ל את המלכות בד' כוונים אחותי רעיתי יונתי תמתי, לקבל יהו"ה כנגד ד' אוחיות השם יהו"ה, כי מלד אות י' שהיא החכמה נקראת "אחותי", מלד אות ה' הראשונה שהיא צינה נקראת "רעיתי", מלד ו' שהיא התפארת נקראת "יונתי", מלד ה' אחרונה שהיא צינת מלכות שבה נקראת "תמתי", כי ז"ל נשלב ונעשה הם על ידה. עשרה דפיקין ועשרה דפיקות הם לקבל יוד ה"א וא"ו ה"א כנגד שם מ"ה שהם עשר אוחיות המאירות לעשר ספירות של המלכות.

ומפיק עור דפיקו נפיק מאנדא שמאלא דלבא דפיקת הרוח יולאת מאון השמאלית של הלב שהיא הבינה וכמוכא לעיל (בתקון נח דף 33 ע"א) שיש כעין חזנים להלב, ור"ל כל המוחין דז"ל שמלד אימא מתגלים בחוה שלו כלל שמאל ששם הלב, ודא הוא רוח צפוני דהוה מנשב בכנור דידוד וזהו רוח הגפנית שצמחאל שהיא מנשב כנור של דוד, והיינו הלאה המוחין דבינה שצמחאל מנשב במלכות שבה היה מושקעת נשמת דוד, כי היא עומדת אחורי החוה דז"ל, וכשצואים המוחין דגלות לז"ל, מיד היא מתקבלת את הארוחה, דהוה מנגן מאליו שזו היא מנגנת ומלללת לז"ל, בסוד הכתוב (תהלים פג ב) אלהים אל דמי לך (כ"מ) הארזים צבעה"כ בדרושי היללות, וכל ערקין ווריי גופא דאינון דפיקין וכל העורקים וויילי הגוף שהם דופקים, מלבא אינון דפיקין מכה רוח הלב המנשב בהם בחוק ובמחיות הם דופקים, וכן הסכמת כל הרופאים שהעורקים הדופקים הם כולם מהלב, וכפי דפיקתם ניכרת חיות הלב ובמחיות או חולשת הגוף, ור"ל שהמוחין שמתגלים בלב של ז"ל מתפשטים בכל הגוף, וידא דמלה וסוד הדבר נרמז כמה שכתוב אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו פירוש לפי נשיבת רוח הלב כן הנגהת כל הגוף של ז"ל, וכפי המשכת המוחין דגלות לז"ל, כך הם מנהיגים את התחונים. (רמק ע"ד וכו"מ וכו"מ)

עוד שם סוף עמוד א - כד ייתי משיחא וכשיבא משיחא לנקיטו בקרוב בימינו, או נחית רוחא דקדשא עלה (ה"ג) ייכד רוח קדושה על המלכות ממוטס העליון של א"ל, כדי לעורכה אל היחוד העליון, ומיד יהיה אומרת קול דודי דופק פירוש שגם ז"ל מעורכה אל היחוד, כי גם הוא יקבל מרוח הקדוש העליון של חוטם דא"ל. והנה גם אבא ויאמא יקבלו לעתיד לבא הארות הרוח של החוטם דא"ל, ואז דפיקו סליק נחית דפיקת ההתעוררות אל היחוד עולה ויורד בכל ד' פלופי האלילות.

ידוע שהדופק הוא כח עצמי שלא קשור למה, ואילו הנשימה תלוי בעצבים שמקבלים פקודות מהמוח. ועל כן בדיקת החיות האדם היא ע"י נוצה בנשימה, (יומא פה). כי הלב יכול להמשיך לדפוק, אבל אם המוח מת אין נשימה, ואין חיות בדופק ושולח דם מת לאיברים. ואע"פ שלמעשה גם בהפסק הנשימה צריך להמתין שגם הלב ינוח, זה כי שמה המוח לא מת והנשימה תחזור. אבל אם אין דופק בלב אזי בזמן קצר ימות המוח.

ואולי העשרה מיני נגינה המתלבשים בדופק הן מהנשימה וצ"ע. וכן משמע בסוף תורה ח' שהרוח חיים שבדופק הוא מהתורה וכן הרוח חיים שחמש אונות של הריאה הוא בחי' חמישה חומשי תורה. וכן מפורש בתורה קס שהדופק בא מהנשימה והנשימה מהאוויר.

ונראה שזה הכוונה כל הנשמה תהלל קה ואמרו בבי"ד על כל נשימה צריך להודות לה, ולפי המבואר כאן שכל נשימה היא ניגון ושמחה המתלבש בדופק, נמצא שעל כל נשימה צריך להודות לא רק כהכרת הטוב להקב"ה אלא שזה בעצם החיות המלוכש בנשימה ששמח בחלקו ומודה ומנגן להקב"ה, ומזה כל החיות דקדושה של האדם, ואם הוא ח"ו בעצבות אזי אין לו את החיות הזה ונעשה חולה.

עיין שער המצוות פרשת וירא - ונבאר עתה ענין דפק האדם שבו מתגלים חלאי האדם. דע כי הלא אדם עליון הוא ז"א וכבר נתבאר בסוד כולם בחכמה עשית כי אבא עילאה הוא חיות אצי, וכשאר עליון דא"ס מתפשט בעולם אצילות הוא מתלבש תוך א"ז ומתעלם בתוכו ואז אבא מתפשט בכל אצי' עד סופו ובו מוצנע החיות ונעלם בו וע"י שואבים חיות עליוני של א"ס ומחיי את כל עולם אצי' וז"ס כולם בחכמה עשית, והנה החכמה הוא מתפשט בסוד הוורידים של דם חיוני של האדם ודפיקות ובתוך אות' הדפק' גנוז ונעלם החיות דא"ס המחיה את כולם באופן כי הדפק בעצמו שהוא וריד הוא אבא והחיי' שבתוכו הוא אור הא"ס וחיותו. וכבר ידעת כי במחשבה אתבריר הש"ך ניצוצין והפסולת נדחה לבר מגו הטוב ולכן סוד הדם הטוב וחיות הנאה הוא מסתלק ומתעלם בדפק ודם הרע יוצא לחוץ ואז צריך הקוה להוציא לחוץ. (ואמנם לפעמים מחמת העונות אין יכולת במחשבה לברר ולדחות הקליפה ואז צריך הקוה להוציא לחוץ). ואמנם אבא הוא שם ע"ב ואחוריו דפק, והענין כי אין פנימית אבא עצמו יורד למטה רק אחוריו שלו כנודע, כי כל דבר עליון לא יורד למטה רק מצד אחוריים שלו והוא קפ"ד, שהוא דפק, לכן כל חיות אדם בדפק הזה כנודע. ולכן ממנו יבררו חולי האדם כי כפי שיש עבירה נחסר האור משם. אמנם כבר ידעת מ"ש בתיקונים י' מיני' יש בדפק' והם צירי סגול כו'. וסוד הענין הוא כי אבא סוד נקודות כנודע. והנה אותן הדפיקות שנותן כולם בציור נקודות. והנה לפעמים כשתשים ידך בדפק תראה נקודה א' ואח"כ נקודה ב' בציורה ונקרא צירי ולפעמים זו למעלה מזו ונק' שבא ולפעמים ראשונה ארוכה והב' נקודה לבד וזו קמץ וכן כיוצא בזה וזה מורה כפי החיות שנמשך ומאיהו בחי' שבחכמה, כי אם נקודת הדפק הוא קמץ מורה על התגברות בחי' הכתר שבחכמה אשר משם שולח חיות אל האדם ואל האיברים כולם, ואם הוא פתח הוא מהחכמה שבחכמה וכן כיוצא בזה בכל הנקודים. ולפעמים הם ב' נקודין שבא צירי או שבא קמץ וכיוצא בזה, ואמנם דע כי בזה יורה חטא האדם, כי אם הדפיקה הוא קמץ, זה יורה שחטא בכתר, ולכן כתר מתגבר ומראה כחו כדי שלא יסתלק. וזה ההיכר אם אנו רואין בחי' א' גובר' יורה על החסרון אותה בחי' ע"ד תוסף רום יגעון שכל דבר החלוש הוא מגבר בכח כדי להתחזק ולפעמים זה מורה להיפך על שעשה בבחי' ההיא איזה מצוה ואין אתנו יודע עד מה:

עשר דפיקין הם הכח שבלב שדוחף את הדמים שבהם החיות, דרך הורידין לכל אברי הגוף, בעשרה מיני דפיקין, בעשרה מיני נגינה שהם בחי' שמחה, וכשנתקלקל השמחה נתקלקל הדפיקין ואזי נתקלקל החיות ההולך מן הלב אל האיברים. כי חיות הגוף הוא ע"י הדמים הבאים והולכים מהלב לכל איבר וחזורים ללב, והדמים מחיים כל תא קטנטן שבאיבר, במזון מהקיבה וחמצן מהריאה, כמו כל חיה בהמה ועוף, אבל מותר האדם מן הבהמה שנוסף בו דעת לשמוח, והיא מהעשרה מיני נגינה המתלבשים בדפיקין ומחיינ אותם, ועל כן לא תמצא חיה צוחקת או יוצאת במחול.

כי כל מיני חולאת כלולים ביוז מיני דפיקין כשחם ושלוש מתקלקל השמחה המלובש בהם, כמבואר בתיקון סט שהרופא מכיר בדופק את החולי [מ"ו] וכן מבואר בשער רודה"ק להאר"ז [מ"ו] שהחכמה תחיה את בעליה היא אור א"ס המלובש בחכמה ובודם בסוד הדפיקין. וכמו שחולי הגוף ניכר בדופק כך גם חולי הנפש/מ"ט והבעש"ט היה מכיר בדופק את חטאי האדם/י.

וכן כל מיני נגונים כלולים ביוז מיני נגינה. וכפי נאקילקול השמחה והניגון כן בא חולאת [ג"ג] כנ"ל. וגם חכמי הרופאים [ג"ג] האריכו בזה שכל החולאת על ידי מרה שחורה ועצבות, והשמחה הוא רפואה גדולה [ג"ה]. צ"ע ממה שאמרו חז"ל אין יסורים בלא עון, הרי שהעוון

¹² עיין תיקון סט דף קו. ועיין דעת ותבונה פרק גו בשם שער רוח הקודש להאר"ז. ועיין ספורי מעשיות ז' בעטלעס יום שישי ועיין שער הנצונות פרשת וירא. שער מאמרי רשב"י על תיקון סט דף קו. כמו שתנועת הדופק יורה על חולאי הגוף כך יורה על חולאי הנשמה

¹³ **תיקוני זהר דף קו.** – אדהכי הא סבא קא נחית פתח ואמר אני ישנה ולבי ער, אני ישנה מרחימאי דאתרחק מני, ולבי ער כד אתיא לגבי, לכלה דהות נשואה לחתן, ואתרחק מינה, נפלת בבי מרעא, ואתכנשו כל אסיין לגבה, ולא הוו יכלין למנדע מרעא דילה, אסיא קרטנא הוה תמן דהוה אשתמודע בדפיקו, בעשרה מיני דפיקין דבעי לאסתכלא בהון אסיא, לקבל עשר אצבעאן, ולא הוו אשתמודעאן במרעא דילה אלא הוא, דכמה משקין וריחין טבין מתפוחין, דאתמר בהון וריח אפך כתפוחים, וכמה משקין מעסיס רמונים הוו משקין לה אסיין אחרנין, ולא הוו מהניין לה, עד דאתא אסיא קרטנא אסתכל בדפיקו דילה, ואיהי אשתמודעא באסיא, ואמרת קול דודי דופק, ואיהו אמר פתחי לי, פתחי לאת י' דאיהי עשרה מיני דפיקו, קול דודי דופק דא ו' דפיק לתרעא, בשית פרקין דדרועין,

¹⁴ **עיין דעת ותבונה למוהר"ח** – פרק ג"ו – כתב רבינו זלה"ה בשער רודה"ק וז"ל, דע כי גם בדפק האדם כמו שבו נודע וניכר תחלואים הגופניים אל הרופאים הגופניים. כך מורי זלה"ה היה מכיר בו חולי הנפש בהיותו ממשמש בדפק האדם וסוד הענין הוא זה. דע כי הנה האדם העליון שהוא ז"א וכבר ביארנו בסוד פסוק כולם בחכמה עשית כי אבא עלאה שהוא חכמה הוא חיות כל האצילות, וכאשר האין סוף מתפשט אורו העליון בתוך האצילות הוא מתלבש תחלה תוך אבא ומתעלם בתוכו ואז מתפשט אבא בתוך כל האצילות כולו עד סופו. ובתוך אבא מלובש ומוצנע חיות כל האצילות ונעלם בו כנו. ועל ידי אבא שואבים כל האצילות החיות העליון של האין סוף המחיה לכל עולם האצילות וזה סוד כולם בחכמה עשית (החכמה הזאת היא חכמה שלמעלה מן האצילות כנו' בע"ח שער מ"ז פ"ב ע"ש). והנה החכמה הוו מתפשט בבחינת הוורידים והעורקים של הדם החיוני של אדם שהם בחי' הדפקים הדופקים הנודעים ובתוך הדפקים ההם גנוז ונעלם ומלובש החיות העליון דאין סוף המחיה את האצילות כולו, באופן כי הדפק עצמו שהוא הוריד הוא אבא והחיות שבתוכו הוא אור וחיות של האין סוף המחיה את האדם.

¹⁵ **שער מאמרי רשב"י** תיקון סט דף קו.

¹ **שבחי הבעל שם טוב** (דף קנט מהדר' תריב ותשכט) פ"א בא איזה דאקטער גדול ומפורסם לדוכסה שבעיר. ותתפאר הדוכסה בשבח הבעש"ט כי אדם גדול הוא וגם בקי ברפואות. אמר הדאקטער שלחה אחריו שיבא לכאן. ותאמר אין זה כבודו כ"א לשלוח אחריו עגלה כבודה כדרך השרים כי אדם גדול הוא. ותשלח אחריו ויבא לפניהם. וישאל הדאקטער מהרב אם אמת שהוא בקי ברפואות. והשיב לו אמת הדבר ויאמר באיזה מקום ומאיזה מומחה למד. ויאמר השי" למדני ויהי לצחוק בעיני הדאקטער. וישאל אותו עוד אם הוא מבין על הדפק. ויאמר הרב הנה אני יש לי איזה חסרון תבין על הדפק שלי ואני אראה ואבחין הדפק שלך. ולקח הדאקטער את הדפק של הרב הבין שיש איזה חסרון אבל אינו יודע מה הוא כי באמת היה חולי חולת אהבה להשי" מה שזהו למעלה מהבנתו. אח"ז תפס הרב את הדאקטער בדפק שלו והחזיר הרב פניו להדוכסה ושאל ממנה הנגנו לך חפצים יקרים אלו ואלו. ותאמר הן זה כמה שנים שנגנו ואיני יודע איה הם. ויאמר הרב שלחו לאכסניא שלו ותפתחו תיבתו ותמצא את כל החפצים בשלימות. ושלחה תיכף ומצאה כדבריו הק'. ונסע הדאקטער משם בחרפה ובוז. (והענין כי אחרים דאבא הוא קפ"ד אותיות דפ"ק ולכן היו הצדיקים מכירים בדפק על כל החטאים כמ"ש בזה"ק ובת"ז):

² מתורו - קלקול

²² עיין שבילי אמונה (לרבי מאיר אלדבי) שנת ק' נתיב המישי שביל תשיעי מעט משם נמצא בקצור ש"ע לב כב ועיין קהלת יעקב ערך מחלה וערך מחלת תולדות יעקב יוסף משפטים אות יג ד"ה ובוה יובן ועבדתם.

²³ עיין לעיל תורה כג אות ה' [סוף דף לה:] ובמנורת המאור [קפג] גר ג כלל ו ח"ו פ"ג.

²⁴ **עיין תורה כג אות ה' – ועל כן אלו המשקעים בממון, כל מה שיש לו עשירות יותר, יש לו דאגות ועצבות ומרה שחורה ביותר. כי הממון והעשירות שלו הוא בבחינת: "בעצבון תאכלנה", שהוא בחינת עצבות ומרה שחורה, אנפין חשוכין, מיתה פנ"ל. ועל כן כל מה שיש לו ממון ועשירות יותר, יש לו עצבות ומרה שחורה ודאגות יותר, כי הממון שלו הוא מבחינת עצבות ומרה שחורה וכו' פנ"ל. וזהו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (אבות פרק ב'): 'מרבך נכסים מרבך דאגה'. כי בודאי הוא מרבך דאגה ועצבות על ידי רבוי הנכסים והעשירות. כי הנכסים שלו הם בעצמו בחינת עצבות פנ"ל, ועל כן כל מה שמתרבין יותר נתרבה העצבות והדאגות ביותר פנ"ל. ועל כן הממון והעשירות הוא מקצר ומכלה ימיו וחיוו של האדם, כי אין דבר שמפסיד החיות כמו הדאגה והעצבות, פידוע לחכמי הרופאים. והממון והעשירות הוא מרבך דאגה ועצבות פנ"ל, על כן הוא מפסיד ומכלה חיוו.**

ועיין מנורת המאור – אות [קפג] – שמרב אהבתו לישראל בכל הדברים שאסר להם, לפי שלפעמים מתאווים בני אדם לאכלם, התיר להם כדומה להם, לפי שלא ישאר בנפשם המתאוה עליהם רשם ודאגה בשיוכל לבא מאותה סבה חלי באדם, כמו שאמרו הרופאים; ועל כן התיר להם בדומיהם, כמו שאמרו במסכת חלין, פרק כל הבשר (קט, ב): אמרה ליה ילתא לרב נחמן: כל מה שאסר לנו הקדוש ברוך הוא, כנגדו התיר לנו:

²⁵ ועיין רבינו יונה ומצודת דוד ותרגום על משלי יז כב והגר"א על משלי יח יד

גורם ולא העצבות. היתכן שאדם שמח אין לו עוון או שכל עוון מתכפר בשמחה? ועיין לק"ה מנחה ז' אות מה/י¹¹ כי העצבות היא ההתרחקות מהקב"ה שהוא מקור השמחה, ושרש נפשות ישראל, והעבירה היא שהאדם מתרחק משרשו, ע"י זהמת הנחש וקליפת לילי, שהם בחי' עצבון ויללה, יגון ואנחה, שהם ס"מ ונוקביה, ואזי מתקיים בו אדאג מחטאתי, ועבירה גוררת עבירה מעצבות למרה שחורה.

ולעתיד כשתמלא הארץ דעה אזי תתגדל השמחה מאד, כי באמת ראוי לשמוח מאד בכל רגע על הנסים והשגחה ה' עלינו, רק חוסר דעת מבלבל ואזי דואג ומתייסר ועל כן אמרו רז"ל (ירושלמי סוכה פ' לולב וערבה [יז])¹² {ובמ"ר שמיני פ' יא [טז]}¹³, עתיד הקדוש ברוך"ה הוא להיות ראש חולה לצדיקים לעתיד לבא¹⁴ דהיינו שיעשה מחול לצדיקים והוא יתברך יהי' ראש חולה דהיינו בראש המחול (פני משה) והוא יתחיל במחול (קרבן העדה) כי תחילה הוא ביניהם כמבואר בתענית/י¹⁵ ואח"כ יוצא במחול, הקב"ה בראש וכולם אחריו (מראה פנים).

טעם שכתב חולה ולא מחול כי שכינה למעלה מראשותיו של חולה כמו שדרשו רז"ל (נדרים מ) שנאמר [סד] ה' יסעדנו על ערש דוי. והאריז"ל/י¹⁶ ביאר שבפסוק זה מבואר סיבת החולי והוא

¹¹ ליקוטי הלכות שבת הלכה ז' אות מה – כי עקר התשובה לשוב נפשו לשרשה בבחינת ורקא דאודריקת לאתר דאתנטלית מתמן (כמו שכתוב בסימן לה לקוטי חלק א), ושרש נפשות ישראל הוא בחינת שמחה, כי שרשם במחשבה דקודשא בריהו. כי ישראל עלו במחשבה תחלה ששם מקור השמחה, כמו שכתוב, עז וחדוה במקומו, כי אין עצבות לפני המקום, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, וכל עקר פגם כל העברות הוא בחינת עצבות, שמשם נמשכין כל העברות שעקרם פגם הבחינת שגמשה מהקלפה הנקרא לילית על שם העצבות והיללה כידוע, ועל כן עברה גוררת עברה, כי העברה נמשך מבחינת זהמת הנחש, שהוא בחינת בעצבון האכלנה הפך קדשות השמחה שהוא לשמח בה' יתברך בחינת אנכי אשמח בה', שמחו בה' וגלו צדיקים וכו' וכשעובר עברה חס ושלום, נמשך עליו עצבות בחינת אדאג מחטאתי בחינת יגון ואנחה שהם בחינת ס"ם ונוקביה, כמו שכתוב בפנינו, ומחמת התגברות העצבות יותר גוררת עברה יותר כנ"ל. ועל כן עברה גוררת עברה, ולא היה שום תקנה לשוב, על כן עקר התשובה על ידי גדולי הצדיקים שיכולין לעורר הנקודות טובות שבישראל אפלו בהגורעים המלאים עברות גם בהם מחפשים הצדיקים הגדולים ומוציאים בהם נקודות טובות, כי אפלו פושעי ישראל מלאים מצוות כרמון (וכמו שכתוב בהתורה ועוד מעט ואין רשע סימן רפב וכו') ובשאר מקומות רבים, עד שמכניסים בהם שגם הם ישמחו נפשותיהם. ועל ידי זה הם מוציאים אותם מעברות ומפגמים ומחזירים אותם בתשובה.

¹² ירושלמי שבגרות העין יעקב אות ג' ועיין גם ירושלמי מגילה פ"ב הל' ד' ומועד קטן פ"ג הל' ז'

¹³ עיין ירושלמי גרסת עין יעקב מסכת סוכה אות (ג) רבי ברכיה רבי חלו עולא בירייה רבי אליעזר בשם רבי חנינא, עתיד הקדוש ברוך הוא להעשות ראש חולה לצדיקים לעתיד לבא. מה טעם? (תהלים מח) "שיתו לבכם לחילה לחולה כתיב. והצדיקים מראים אותו באצבע ואומרים, (שם) "כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו על מות". עלמות בעלמות. עלמות – בוריות. פהדין עולמותא. תרגם עקילס הגר, אטיסאָה עולם שאין בו מות. והצדיקים מראים אותו באצבע, ואומרים – כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו עלמות. הוא ינהגנו בעולם הזה והוא ינהגנו לעתיד לבוא:

ירושלמי (וילנא) מסכת מגילה פ"ב הלכה ד' – ר' ברכיה ר' חלבו עולא בירייה רבי לעזר בשם ר' חנינא עתיד הקדוש ברוך הוא להיעשות ראש חולה לצדיקים לעתיד לבא מה טעמא (תהלים מח יד) שיתו לבכם לחילה לחולה כתיב והצדיקים מראים אותו באצבע ואומרים (שם טו) כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו עלמות בעלמות בוריות עלמות כאילין עלמות תירגם עקילס אתא נסייא עולם שאין בו מות והצדיקים מראים אותו באצבע ואומרים כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו עלמות הוא ינהגנו בעולם הזה הוא ינהגנו לעתיד לבוא.

פירוש עלי תמר על ירושלמי מגילה שם – עתיד הקדוש ברוך הוא להעשות ראש חולה לצדיקים לעתיד לבא. בוי"ק ס"פ י"א, ובשהש"ר פסוק לריח, עתיד הקדוש ברוך הוא להעשות ראש חולה לצדיקים לעת"ל. צדיקים מכאן ומכאן והקב"ה הוא באמצע. והם חלים לפני בעלמות ומרמזין אלו לאלו באצבע ואומרים כי זה אלהים וכו'. וכאן הגירסא והצדיקים מראים אותו באצבע. ועיין דברינו לקמן בקטע ד"ה "הצדיקים...".

¹⁴ אות ט' ועיין גם ילקוט שמעוני ישעיהו כד רמז תכו ומשלי לא רמז תתקסד

¹⁵ מדרש רבה ויקרא פרשה יא פסקה ט – רבי ברכיה רבי חלבו ועולא ביראה ורבי אלעזר בשם רבי חנינא עתיד הקדוש ברוך הוא להיות ראש חולה לצדיקים לעתיד לבא הה"ד (תהלים מח) "שיתו לבכם לחילה לחולה כתיב. והן עולין עליו בעלמות, ומראים עליו כאלו באצבע, ואומרת (שם) כי זה אלהים אלהינו עולם ועד וגו'. בעלמות בוריות עלמות, כאלין עולמתא כדכתיב (שם סח) בתוך עלמות תופפות, תרגם עקילס אתניסאָה עולם שאין בו מות, עלמות בשני עולמות ינהגנו בעוה"ז וינהגנו בעולם הבא:

¹⁶ בדפ"ר - הקב"ה בחולד - ברוך בחקפא וואה שכתוב בריך

¹⁷ מתוצר - לבוא

¹⁸ תענית דף לא. – אמר רבי אלעזר עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמר ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קיינו לו וישיענו זה ה' קיינו לו נגילה ונשמחה בישועתו:

פרש"י – מחול לשון סיבוב כמו מחול הכרם. (כלאים ד' א')

רבינו גרשום – לעשות מחול להצדיקים שהצדיקים עושין מחול והקב"ה יושב באמצע.

מהרש"א – עתיד הקב"ה לעשות מחול כו'. מפורש במפרשים שהוא דבר סודי:

ועיין בן יהוידע שהוא סוד נקבה תסובב גבר (ירמיה לא בא) כי ישראל להקב"ה כאשה לבעלה

¹⁹ תהלים מא ד' ועיין שער הפסוקים להאריז"ל שם

שמחמת איזה עוון נפסק ממנו הארת החכמה/י¹⁰ שהיא הספירה העשירית, וזהו שעשר נהפך לערש ויוד לדוי, וכתב והחכמה תחיה, לכן אין לחולה חיות אלא מעט ממה שהשכינה סועדת אותו **כי אין לחולה שום חיות רק השכינה מחי' אותו.**

ולעתיד על ידי השמחה יתתקן כל החולאת כנ"ל כי ע"י רוב הדעת שתהיה אזי כולם יהיו מחוברים אליו ית' שהוא מקור השמחה ואז יהיה הש"י ראש חולה דהיינו ראש המחול ראש השמחה שמבטל כל חולי כנ"ל, כי השמחה היא בחי' תיקון החולה כנ"ל.

ובשביל זה נקראין השמחה והריקודין חולה כנ"ל בלשון חז"ל שאמרו ראש חולה במקום ראש המחול כי השמחה והמחול הם תיקון החולאת כנ"ל :

קצת משמע שהצדיקים כיון שבאו מעוה"ז הם בחי' חולה ביחס לעוה"ב לכן הקב"ה יהיה ראש חולה בחי' שיהיה נמצא למראשותיהם ע"י שמחה שהיא תיקון החולאת. או אולי שהצדיקים הם בחי' חולת אהבה אני והקב"ה סועד אותם למראשותיהם. וזהו עתיד הקב"ה להיות ראש חולה לצדיקים כי לעתיד לבא כולם יהיו בבחי' חולת אהבה אני.

והכלל שצריך להתגבר מאד בכל הכחות להיות אך שמח [י¹⁰] תמיד. כי טבע האדם כיון שנברא יסודו מיסוד העפר למשוך עצמו למרה שחורה ועצבות [סח] ועוד גם/ס¹¹ מחמת פגעי ומקרי הזמן [ז] בכל רגע/עא, וכל אדם מלא יסורים/עב, ובכל רגע ימצא סיבה לדאגה עצבות ורוגז, אם

¹⁰ **שער הפסוקים** – ספר תהילים סימן מ"א: ה' יסעדנו על ערש דוי כל משכבו הפכת בחליו: – הנה ענין החולה, הוא לסבת שאור החכמה הנקרא חיים, כמש"ה והחכמה תחיה בעליה, נסתלקה ממנו. והנה החכמה היא יו"ד שבשם כנודע, וכשהוא מסתלק מן האדם, נעשת לו דו"י, שהוא הפוך יו"ד, כי נהפכה מרחמים לדין, וע"כ נפל בחוליו. גם יו"ד במספרה עשר, וגם היא נהפכה ונעשת ערו, להורות על המטה ששוכב עליה בחליו. ולכן כדי שיתרפא, צריך שהקב"ה יסעדנו על ערש דו"י שלו, שבא לו מחמת חסרון שפע החכמה. וכאשר יסעדנו, וימשוך לו מזון מן החכמה, נזכר בוהר בפרשת בשלח, כי מזון החולה נמשך מן החכמה, ואז כל משכבו שהם הערש והדוי הנוכר, נהפכים לו בחליו לטוב, ונעשית ערש ויו"ד, ועל ידי כך מתרפא:

¹⁰ **שער מאמרי רשב"י** תיקון טט דף קז. – ולהיות החולה ניזון מבחינת הדפק הזה לכן נאמר בו ה' יסעדנו על ערש דוי כו' כי הנה ערש תמורת ערש דו"י תמורת יו"ד וגם יו"ד חשבונה באותיות היא ערש והענין הוא על ההוי"ה דמילוי יודין שיש בה עשר אותיות בבחינת הפנים ונתהפכה אל החולה הזה בבחינת האחורים שהיא קפ"ד אותיות דפ"ק ומשמם יסעדנו ויתפרנס בחוליו עתה ולכן העשר נהפך לער"ש ששוכב עליה בחליו כי תרגום מטה ערשא והיוד נהפך לדו"י שהם החולאים והיסורין שסובל וז"א כל משכבו הפכת בחליו כי נהפכו ערש יו"ד שהם ערש אותיו הוי"ה דיודין דפנים אל ערש דו"י שהם האחורים העולים בגמטריא קפ"ד. **ועתה נבאר ענין אשר והוא כי כמו שתנועת הדפ"ק יורה על חולאי הגוף כך יורה על חולאי הנשמה ולכן כפי תנועת הנקודות שיתנועע אז הדפק כך בחינת התשובה צריך האדם לשוב ולהתרפא מחולי (ד"ש ע"ג) הנפש כי אם הדפק של האדם מורה תנועת צירי שהיא בבינה יורה על כי הפגם היה בדברי' הנוגעים ומתיחס' ותלויים באימא כגון שחטא במצות כיבוד אב ואם או שנמנע מלהשתדל בתבונת דברי התורה ולכך ההוראה היא בדפק שהיא האחורים כנז' להורות על שפגם וכן אם התנועה היתה בניקוד פתח שהיא בחכמה יורה על שפגם בחכמת התורה ונמנע מלהתחכם ואם היה סגול יורה על שנמנע מגמילות חסדים שהוא בחסד וכיו"ב:**

¹⁰ לשה"כ דברים טז טו

¹⁰ כי מהזככות הוומר והטבע נלמדה שמה, כי הוומר עיקרו מיסוד העפר שזמנו בלא עכבות כלאותא בשער הקדושה לברחיו, ובהזככות הוומר בלא השמחה. (שם משמול)

¹¹ **כך נראה לתרץ כי קשה שאם זה טבע זה לא תלוי בפגעי הזמן ואם פגעי הזמן גורם זה לא הטבע. ואולי כיון שהוא טבע לכן בסיבה קלה של פגעי הזמן נופל לעצבות.**

⁷ של"ה הקדוש נסכת יומא פרק דרך חיים תוכחת מוסר (ה) ודף ע: במהורות ירושלים תשל"ה אין רגע בלא פגע. עיין גם שיחות הר"ן סימן שח

¹¹ **כי אין רגע בלא פגע עיין שיחות הר"ן סימן שח** – כי אין מקום לברח מצרות ויסורי עולם הזה רק אל השם יתברך ואל התורה כי "אדם לעמל יולד" (איוב ה ז) וכמו שכתוב במדרש (סנהדרין צט:): 'אדם לעמל יולד, אשרי מי שעמלו בתורה'. פרוש מאחר שאין שיהיה אם יהיה עשיר או עני וכו' אף על פי כן בודאי יהיה לו עמל וכעס כל ימיו כי צרות ויסורי כל אדם רבים מאד וכמו שכתוב "גם כל ימיו כעס ומכאובות" וכו' (קהלת ב בג). וכמוא בשל"ה (ח"ב קלח). בלשון חרוז: "אין רגע בלא פגע אין שעה וכו' אין יום וכו'" על כן בודאי אשרי מי שבורח מזה העמל של פגעי העולם הזה אל עמל התורה, ואז בודאי אשרי וטוב לו בעולם הזה ובעולם הבא: כי כל העשירים והגבירים הגדולים מודים שהעולם הזה מלא יגונות ויסורים. כי דאגותיהם ויסוריהם רבות מאד בכל פעם ובכל יום ובכל שעה, וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שם ב ז): 'מרבה נכסים מרבה דאגה' ואף על פי שההמון עם העניים אינם מבינים זאת ונדמה להם שאם היה להם עשירות לא היה להם דאגות, אבל באמת הם טועים הרבה בזה וכנראה בחוש וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה. והעניים והבעלי בתים יש להם גם כן בודאי דאגות הרבה וכנזכר לעיל. על כן אין מקום לברח מייסורי עולם הזה המלא מכאובות יסורים מייסורים שונים, הן בענין פרנסה הן בענין צער ויסורים מאשתו ובניו, ולהנשים נדמה שיש להם מבעליהם יסורים, והן בענין יסורים ומכאובים ממש. שנמצאים הרבה סובלי חלאים ומכות מופלאות רחמנא לצלן בעולם הן על כל אלה וכיוצא בהם, אין מקום לברח מכל זה כי אם אל התורה: **הכלל: שהעולם הזה מלא דאגות ויגונות וצער ויסורים תמיד כמו אז כמו עתה וכמו שנגזר מחטא אדם הראשון (בראשית ג יז) "בעצבון תאכלנה" (בראשית ג יט): "בזעת אפך תאכל לחם".** ואין מקום לברח מהעצבון והדאגות האלו המקצרים ומכלים ימי האדם, אין מקום לברח מהם כי אם אל השם יתברך ואל התורה וכנזכר לעיל: **אפלו חכמי המחקרים של אומות העולם מודים לכל זה, שהעולם הזה מלא יסורים תמיד וכמבאר בספריהם הרבה מזה. ואמרו, שאין טוב בעולם הזה כי אם הסבל (עיין עלים לתרופה תמא).** דהיינו שצריכין בעולם הזה לקבל על עצמו לסבל כל מה שיעבר עליו וכו'. אבל כל דבריהם אינם מועילים להעולם בלא התורה הקדושה שזכינו אנחנו בני ישראל.

לא יתאמץ לשמוח ולהסתכל רק על הטוב, ולשמוח בחלקו, כי מי שאינו שמח בחלקו אזי כל הטובות שהקב"ה משפיע לו דייקא הם יגרמו לו לייסורים ועצבות, כי הממון הוא בעצמו עצבות ודאגה כי יש לו מנה רוצה מאתים, ואם זכה לבנים א"א לגדלם בלי צער גדול בנים, ואם זכה לבית יש לו ייסורים מהשכנים ורטיבות והחרסינה לא לטעמו והריצפה לא מספיק חלקה או ארנונה או משכנתא, ואם זכה לרכב יש לו הוצאות גדולות על החזקה וטיפולים וביטוח ותיקונים ותאונות וכו' וכו'.

ע"כ צריך להכריח את עצמו בכח גדול להיות בשמחה תמיד, ולשמח"א"ע את עצמו בכל אשר יוכל ואפי' במילי דשטותא [ע"ה] אפילו דייקא, אע"פ ששטות הוא דבר רע, כי הוא חסרון הדעת וסיבת כל העבירות/ש, אבל העצבות רעה הרבה יותר והקב"ה שונא אותה/ש, והיא כפיות טובה, וכדי לצאת מעצבות מותר לעשות מעשה הדומה לשטות/ש. הכוונה קודם כל לצאת מעצבות ע"י שעושה עצמו כאילו הוא שמח, ומילי דשטותא היא חיצוניות השמחה, ואחר המעשים נמשך הלב שנעשה משוחרר, בחי' טפח שוחק, דהיינו מרווח, ואזי נקל יותר להסתכל על הטוב, ולשמוח בחלקו שזה עיקר השמחה להיות שמח

ע"י עיין תורה קיט תנינא – דבר עמנו כמה פעמים מענין יסורי עולם הזה, שכל בני העולם כלם מלאים יסורים, אין גם אחד שיהיה לו עולם הזה. ואפלו העשירים הגדולים ואפלו השירים, אין להם שום עולם הזה כלל, כי כל ימיהם פעס ומכאובות, וכלם מלאים טרדות ודאגות ועצבות ויגון ואנחה תמיד, וכל אחד יש לו יסורים מיוחדים, ואין גם אחד מכל הגבירים והשירים, שיהיה לו הכל כסדר פרצונו תמיד, וכלם פאחד מלאים יסורים ודאגות תמיד, וזה ברור וידוע לכל מי שבקי קצת בהם ובדרכיהם. וכמה פעמים דברנו מזה, והיינו רואים בעינינו כל זאת. ואפלו מי שנדמה עליו, שיש לו העולם הזה בשלמותו ויש לו כל התענוגים: עשר ונכסים וכבוד והון רב וארמונים גדולים וכלים נפלאים ותכשיטין וסגלת מלכים וכו', אם יסתכל בו היטב, הוא גם כן מלא פעס ומכאובות הרבה תמיד בכמה מיני אפנים וענינים. כנראה בחוש, ואין צריך לבאר זאת למי שיש לו מח בקדקדו ומסתכל קצת בהם באמת, וכמו שאמר שלמה המלך עליו השלום (קהלת ב): "גם כל ימיו פעס ומכאובות" וכו', וכתוב: "אדם לעמל יולד קצר ימים ושבע רגז" (איוב י"ד): וזה פולל כל בני אדם שבעולם מקטן ועד גדול, כי כלם נולדו לעמל ומלאים רגז ויסורין, ואין שום עצה ותחבולה להנצל מעמל ויגון הזה כי אם לברח להשם יתברך ולעסק בתורה. וכמו שמובא במדרש (בראשית רבה פרשה יג): "אדם לעמל יולד" אשרי מי שעמלו בתורה, הינו מאחר שכל אדם נולד לעמל, ואי אפשר להמלט מזה בשום אופן, אפלו אם יהיה לו כל חללי דעלמא. בודאי יהיה לו עמל ויסורין ודאגות הרבה, על כל החכם עיניו בראשו שיהפך העמל לעמל של תורה, אשר בשביל זה נולד שיעמל בתורה, ואז אשרי לו, כי נצול מעמל העולם הזה וזוכה לחיי עולם הבא:

ענה ואמר רבנו, זכרוננו לברכה: הנה הכל אומרים, שיש עולם הזה ועולם הבא. והנה עולם הבא אנו מאמינים שיש עולם הבא, אפשר יש גם עולם הזה גם כן באיזה עולם, כי בכאן נראה שהוא הגיהנום, כי כלם מלאים יסורים גדולים תמיד. ואמר: שאין נמצא שום עולם הזה כלל:

²⁷ בתולדו- לשוח

²⁸ וכן לקמן סוף תורה מה תנינא ועיין שיחות הר"ן סימן כ' שאמר שניראה שא"א לבא לשטחה אלא ע"י עניני שטותא ועיין חיי מוהר"ן סימן תקצג וכו'. ולק"ה אר"ה ברכת הודאה הלכה ו' אות יד ואות לט ואת נו ותפילין ו' לה וערובי תזמין ו' יא. ובפילת אפיס ד' ה' שזה מה שנתנו תנאים ואמוראים לומר מילי דבידותא לפני הלימוד, ועיין חוקוני דברים א' ו' שגם משה רבנו נהג כן. וקיצור ליקוטי מוהר"ן השלם תורה ו' תנינא אות ו' ועי"ש בהנה לעיין כתובות יא אהניא שטותי לסבא ובערובין נד: בפרש"י ד"ה באהבתה השנה תמיד וגו' תענית כב שאמר אליהו איהו עם בני עוה"ב ועיין לקוטי תפלות ח"ב סימן כא ועלים לתרופה נכתב יו, כה, פד, קיו, ועוד. ועיין פני יהושע פתיחת המחבר דקשה לטון בדיחותא שהרי בשבת ל: לעיל מיניה אין השכינה שורה מתוך שחוק וכו' אלא מתוך שמחה של מצוה ע"ש.

ע"י עיין חיי מוהר"ן תקצג ע"ש כל השיחה ובפרט באמצע שכתב ועל-פי רב צריכין לשמח את עצמו במילי דשטותא, לעשות עניני צחוק ומלתא דבידותא כדי לשמח את עצמו במה דאפשר. ועל-פי רב אי אפשר לשמח את עצמו פי-אם על-ידי-זה, כי המרה-שחורה והעצבות מתגבר על האדם יותר מן הכל, וקשה לשבררה יותר מכל המדות, ומקת להאדם מאד יותר מהכל. וכל עקר התרחקות כל אדם מהשם יתברך היא רק מחמת עצבות ומרה שחורה, על-כן צריכין לראות לשמח את עצמו בכל הכחות בכל מה דאפשר אפלו בעת שצד להאדם ודחוק לו מאד בגשמינות וברוחניות, הן בפרנסת הנפש הן בפרנסת הגוף אף-על-פי-כן צריך לראות לבטח בה' תמיד שסוף כל סוף לא יעוב ה' אותו לנצח חלילה, ולשמח את עצמו בכל מה דאפשר. מכל-שכן בשהשם יתברך מרחיב לו בעת צרתו ודחוק קצת, ויש לו איהו נחא בעלמא, בודאי צריך להיות בשמחה תמיד ולהגדיל השמחה ביותר.

גם עיין קיצור ליקוטי מוהר"ן השלם תורה ו' תנינא אות ו' – גם כמה פעמים צריכין לשמח את עצמו על-ידי מלי דשטותא מלי דבידותא, ומרבו צרות האדם שסובל כל אחד בגוף ונפש וממון, על כן על-פי רב אין יכולין לשמח את עצמו פי אם על-ידי מלי דשטותא, לעשות עצמו בשוטה כדי לבוא לשמחה שכל החיות בגוף ונפש תלוי בזה. וגם למעלה נעשה מזה חידו גדול על-ידי שמקשר האדם השמחה למחו ודעתו, ואז המוח משחרר ויש לו ישוב הדעת. וזהו בחינת בדיחא דעתה (שבת ע"ז) שהוא דבר גדול. ויכנו השם יתברך לזה תמיד אמן כן יהי רצון***)**

²⁹ אמר המעתיק, עין בזה בגמרא כתבות דף י"א. אהניא ליה שטותי לסבא. ופרש רש"י שהיה מתנהג בשוטה לשמח חתן וכלה: ובגמרא ערובין נ"ד ע"ב ברש"י דבור המתחיל באהבתה השנה תמיד בשביל אהבתה תעשה עצמך שוטה ופתי וכו'. וישמחו כל חוסי כף לעולם ירגנו וכו' ויעלצו כף אהבי שמו. נמצא שמחה בה' היא מענין אהבתו יתברך כמובא בספרים הקדושים:

³⁰ ועיין בגמרא תענית כ"ב שהגיד אליהו דל לרב ברוקא על שני אחים שהם בני עולם הבא, ושאל אותם מה מעשיהם ואמרו לו שהם שמחים ומשמחים בני אדם מעצבותם. וגם שעושים שלום בין שנים שמתקוטטים זה עם זה על-ידי שטותיים את עצמם במילי דבידותא לעשות שלום ביניהם. ופרש רש"י דהקאת שלום בין אדם לחברו הוא אהב מדברים שאדם אוכל פרותיהם בעולם הזה והקדן קמת לו לעולם הבא:

ע"י כמבואר סוטה ג. – ריש לקיש אמר אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות שנא' איש איש כי תשטה אשתו תשטה כתיב.

ע"י עיין תורה מח תנינא – ודע, שתכף בשאדם רוצה לכנס בעבודתו יתברך, אזי תכף היא עברה גדולה פשיש לו עצבות, חס ושלום, כי עצבות היא סטרא אחרא (זהו נח דף עא), והשם יתברך שונא אותה:

ע"י עיין תורה מח תנינא ומזה תבין, עד היכן אמה צריך להתחוק ולכלי ל'אש עצמך, חס ושלום, אף אם יהיה מה שיהיה והעקר להיות בשמחה תמיד וישמח עצמו בכל מה שיוכל, ואפלו על-ידי מלי דשטותא, לעשות עצמו בשוטה ולעשות עניני שטות וצחוק או קפיצות ורקודים, כדי לבוא לשמחה, שהוא דבר גדול מאד:

במילוי האמיתי לכל החסרונות דהיינו בהקב"ה בבחי' דעת קנית מה חסרת. ומבאר מוהר"ן/ט"ו שעתה בגלות נפלה השמחה דקדושה לקליפות לכן א"א היום לבא לשמחה אלא ע"י שמילי דשטותא.

אף שגם לב נשבר [פ] /א"א הוא טוב מאד/ב"ג, כי הוא געגועים וכסופים להקב"ה, עכ"ז הוא טוב רק באיזו שעה ולא יותר משעה ביום, כי עיקר החיות ע"י שמחה, וראוי לקבוע לו איזה שעה/ב"ג ביום לשבר לבו ולהצטער על מעשיו הלא טובים ולפרש שיחתו לפניו ית' שיעזור לו לתקן מעשיו כמובא אצלינו [פ]. אבל כל שאר היום כולו צריך להיות בשמחה [פ] /ט"ו. כי מלב נשבר בקל יכולין

ט"ו עיין לק"ה נשיאת כפים ד' ה' – מחמת שעכשיו השמחה בגלות היא מלוכנת במילין דעלמא שהם מילין דשטותא. על כן מי שרוצה לבא לשמחה לשמוח בקדושת יהדותו במה שזכה להיות מזרע ישראל ולא עשני גוי אי אפשר לבא לשמחה כי אם על ידי מילי דשטותא דייקא. כי לשם נפלה השמחה מחמת גלות השכינה שהוא שמחתן של ישראל כנ"ל. ועל כן איש הישראלי כשמשמח את עצמו על ידי מילי דשטותא אזי נעשה מזה תיקון גדול בחינת עליית ניצוצי השכינה מגלותה. כי מעלה ניצוצי השמחה מן הגלות מאחר שהוא בא לשמחה על ידי מילי דשטותא אלו. כי תיכף כשאישי ישראל הוא בשמחה, תיכף חזרה ועלתא השמחה למקומה ושרשה שהיא אצל ישראל ששם שורש השמחה האמתית כי ישראל יש להם לשמוח כל ימיהם בכל מיני שמחה בלי קץ וסוף מאחר שזכינו להאמין בה' ובמשה עבדו ובתורתו הקדושה וכו'. כי מקור נשמת ישראל הוא בבחינת שמחה שהיא השכינה שהיא שמחתן של ישראל ששם שורש נשמתנו, כמו שכתוב (ישעיה מ"ו) העמוסים מני בטן הנשואים מני רחם. שישראל הם חלק מהשכינה שהיא השמחה כנ"ל:

... כי עיקר גלות ישראל שהוא גלות השכינה. עיקר הגלות הוא מה שהעצבות שהם הסטרא אחרא והקליפות מתגברין על ישראל, ואינם מניחים אותם לשמוח בה' ובתורתו הקדושה. כמבואר בהתורה אמצעותא דעלמא הנ"ל. שזהו עיקר גלות השכינה שהוא שמחתן של ישראל. שעיקר גלותה כשהעצבות מתגבר עליה דהיינו על ישראל ח"ו עיין שם. נמצא שעיקר גלות השכינה וכנסת ישראל הוא מה שהשמחה היא בגלות. ועל כן עכשיו בגלות שעיקר הגלות הוא שהשמחה נפלה למטה בגלות ומשם נמשך כל השמחה של העובדי כוכבים והרשעים ההולכים בשירות לבם אשר באמת הם רחוקים משמחה אמיתית כמו שכתוב (משלי י"ז) ילד כסיל לתוגה לו. כי כל ימיו כעס ומכאובות וכו'. כי הסטרא אחרא נקראת יגון ואנחה כידוע. אך כל השמחה שיש אצלם נמשך רק מבחינת גלות השכינה שהיא שמחתן של ישראל שהוא עכשיו בגלות.

... וזהו הענין מה שהיו נוהגין כל הצדיקים הגדולים המפורסמים שהיו בימינו שעל פי רוב היה להם אנשים שהיו כמו בדחנים. והיו עושים לפנים כל מיני צחוק ושטות כמפורסם. והכל בשביל שמחה, כי אין דבר מזיק לעבודת ה' כמו העצבות, כמובא בכל הספרים הקדושים. ומגודל מרירת וצרות הגלות המר הזה בגוף ונפש וממון אי אפשר להיות בשמחה כי אם על ידי מילי דשטותא דייקא כנ"ל. וזה בחינת מילי דבדיחותא שהיו נוגים התנאים ואמוראים הקדושים קודם הלימוד כדי לבא לשמחה על ידי מילי דבדיחותא שהם מילי דשטותא דייקא. וזהו בחינת מה שכתוב בזהר הקדוש (ויקרא ד' מ"ז ע"ב) שרב המנונא סבא הוה מסדר קמי חברי"י פרקא דמילי דשטותא. היינו כנ"ל.

⁹ לשו"כ תהלים נא יט ועיין שיחות הר"ן סינינים מא, טה, רלא, ותניא פ"א. וליקוט דברי חכמים ערכים סימן שנה.

^{פא} תהילים פרק נא (יט) זָבַחַי אֱלֹהִים רוּחַ נְשֻׁבָה לֵב נְשֻׁבָה וְנִזְרָה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה:

מלבי"ם - באור הענין - (יט) זבחי - כי עקר הזבח שירצה בו אלהים הוא רוח נשברה - שישבר האדם את רוחו הפנימי, שהרוח הוא המעלה הציוריים על הלב, שלא יצייר עוד ציורים רעים רק ציורי החכמה ויראת ה', וזה יקבל ה' כזבח, וגם לב נשבר ונדכה - שהלב הוא הכלי הציורני שבו שוכן הרוח ומורה על כח המתעורר והיצה"ר וכח הממשלה אשר בנפש לכבשו, אם הלב נשבר ע"י כניעה וצום ועיניו, שע"י שבר הכלי הציורני בל יתאוה תאוה, כמ"ש ולבי חלל בקרבי, גם זה אלהים לא תבוז - אבל לא ירצה בקרבנות וכ"ש במיתת נפשות:

ספר התניא - ח"א פרק לא - והנה אף אם כשיאריך הרבה להעמיק בענייני הנ"ל כשעה ושתי' להיות בנימיכת רוח ולב נשבר יבא לידי עצבות גדולה לא יחוש ואף שעצבות היא מצד קליפת נוגה ולא מצד הקדושה כי בצד הקדושה כתיב עוז וחדוה במקומו ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה וכן לדבר הלכה וכו' אלא שאם העצבות היא ממילי דשמיא היא מבחי' טוב שבנוגה ולכן כתב האר"י ז"ל שאפי' דאגת העונות אינה ראויה כ"א בשעת הוידוי ולא בשעת התפלה ות"ת שצ"ל בשמחה שמצד הקדושה דווקא אעפ"כ הרי כך היא המדה לאכפא לט"א במינה ודוגמתה. כמארו"ל מיניה וביה אבא לשד"י ביה נרגא ופגע בו כיוצא בו. ועו"ז נאמר בכל עצב יהיה מותר והיתרון היא השמחה הבאה אחר העצב כדלקמן. אך באמת אין לב נשבר ומרירות הנפש על ריחוקה מאור פני ה' והתלבשותה בס"א נקראים בשם עצבות כלל בלשון הקודש כי עצבות היא שלבו מטומם כאבן ואין חיות בלבו אבל מרירות ולב נשבר אדרבה הרי יש חיות בלבו להתפעל ולהתמרמר רק שהיא חיות מבחי' גבורות קדושות והשמחה מבחי' חסדים כי הלב כלול משתיהן.

^{בב} עיין וליקוט דברי חכמים ערכים סימן שנה - אמר הבעש"ט הנה בהיכל המלך נמצאים חדרים והיכלות הרבה ומפתחות שונות בכל פתח ופתח אך הכולל מכל המפתחות הוא הגרון אשר אתו באפשרי לפתוח כל המנעולים מהפתחים כולם כן הכונות המה המפתחות לבלשער כונה אחרת והכולל הוא לב נשברכאשר ישבר אדם לבו לפני השי"ת באמת יכול לכנוס בכל השערים בהיכלות של המלך מלכי המלכים הקדש ב"ה - אור ישרים תורת משה סימן קכה נב ע"ב.

^{בג} אולי אפשר לרמוז ששעה לשון הסתכלות כמ"ש ואל קין ואל מנחתו לא שעה וזהו שראוי לקבוע שעה שבה מסתכל על החסרונות שלו ומשתדל לחפש להן מלוי אמיתי.

^{כז} לקמן בתורה כה ועיין ספר השתפכות נפש

^{כח} עיין שיחות הר"ן סימן כ' שע"ז בנקל ליהוד שעה ללב נשבר ושיחה לפניו ית' ועוד כמה צריך להתחזק בשמחה עיין תורת י' טו רפב ובח"ב י' טה. עוד במעלת השמחה.

עיין ספר העיקרים מאמר ג' פרק לג השמחה סיבה עיקרית לקיום ושלמות כל דבר ואפילו אצל גויים ע"י וע"י כיצד אינו סותר לחיוב לעבוד מתוך יראה. משמע גם שמהם משטות היא רפואת הגוף לע"פ סכלפי שמהם נהג"י היא רק היכי תמלי ללאת מעצבות.

^{כט} **שיחות מוהר"ן** אות כ' - כשהאדם כל היום בשמחה אזי בנקל לו ליהוד לו שעה ביום לשבר את לבו ולהשיח את אשר עם לבבו לפני השם יתברך כמבאר אצלנו כמה פעמים, אבל כשיש לו עצבות חס ושלום קשה לו להתבודד ולפרש שיחתו. ועיין במקום אחר (לקמן ע"ד) כמה האדם צריך להתחזק להיות שמח תמיד וביותר בשעת התפלה, ושצריך להכריח עצמו בכל כחותיו לזכות לשמחה. ואמר כי לזכות לשמחה זה קשה וכבד להאדם לזכות לזה יותר משאר כל העבודות. ענה ואמר: כפי הנראה שאי אפשר לבוא לשמחה כי אם על ידי

לבא למרה שחורה¹⁹, יותר מאשר יכולין ליכשל ע"י שמחה ח"ו לבא לאיזה הוללות

דהיינו שיעמום וטרופ הדעת לשון ערבוב¹⁸ ח"ו, כי שמחה אמיתית היא שמחה בה' ית', והיא עם יראה כמ"ש גילו ברעדה. אבל לב נשבר הוא צער והסתכלות על חסרונותיו, דומה לעצבות ומרה שחורה, שגם הם הסתכלות על החיסרון, רק ההבדל עצום, שעצבות היא ייאוש ורוגז¹⁸ לב מכווץ ועצל, ואילו לב נשבר הוא כסופים ורצון לתשובה ולהתחדשות. ולפעמים מרובי אור ורוב רצון טוב נופל לייאוש ועצבות כשאנו בקי בעיל ונפיק, אמנם בוודאי צריך גם זהירות גדולה מהוללות כשמתחזק לשמוח ובפרט כשמתחיל ע"י מילתא דשטותא. עיין ספר המידות שמחה אות יג – מי שהוא רגיל בשחוק, בידוע שהוא רחוק מגדולת השם יתברך: וראה שיש"ק¹⁷ שמוהר"ת לא אהב שמרבים בבדיחות, גם רבי לוי יצחק בנדר זצ"ל¹⁶ דיבר נגד מספרי בדיחות.

ואמנם יש צדיקים שהם כל היום בלב נשבר, אבל לנו אין ללמוד מהם¹⁶. כי זה קרוב יותר, לבא מלב נשבר למרה שחורה. על כן צריך שיהי' בשמחה תמיד [צ"ג] רק בשעה מיוחדת יהי' לו

עניני שטות, לעשות עצמו כשטות ולעשות עניני צחוק ושטות וכו' כמבאר במקום אחר (לח) ורק על ידי זה באין לשמחה. כשהאדם זוכה לשמחה אזי השם יתברך בעצמו שומר אותו ומציל אותו מפגם הברית (לט):

¹⁹ עיין שיחות הר"ן סימן מג – על ידי מרה שחורה ועצבות אינם יודעים משמו (עיין לק"ה שליח לגבות חובו ב' טו). ואמר בדרך צחות. שהמת כששואלין אותו שיאמר שמו הוא שוכח את שמו כמובא (מדרש חיבוט הקבר ב', ראשית חכמה א', ספר הגלגלים סוד חבט הקבר). וזה מחמת שהמת הוא בעצבות ומרה שחורה מאד על כן אינו יודע משמו. והכלל שצריך ליוזר מאד מאד להיות בשמחה תמיד. ואפילו אם הוא כמו שהוא, דהינו שהוא, חס ושלים, רחוק מאד מהשם יתברך אף על פי כן יש לו לשמח מאד שלא עשהו גוי. וכבר מבואר שעל עניני מעשיו אשר אינם כראוי נגדו יתברך, על זה צריכין ליחד שעה ביום להתבודד ולשבר לבו לפניו יתברך כמבאר במקום אחר. וגם אותה השעה אסור שיהיה לו עצבות רק לב נשבר, אבל שאר כל היום יהיה רק בשמחה (19).

גם על ידי השמחה יכולין להחיות אדם אחר. כי יש בני אדם שיש להם יסורים גדולים ונוראים רחמנא לצלן ואי אפשר להם לספר מה שבלבם. והם היו רוצים לספר אך אין להם בפני מי לספר ולהשיח עמו את כל אשר עם לבבם. והם הולכים מלאים יסורים ודאגות, וכשבא אדם עם פנים שוחקות יכול להחיות אותם ממש, ולהחיות אדם אינו דבר רק כי הוא דבר גדול מאד. וכמו שמובא בגמרא (תענית כב.): מהני תרי בדחי שזכו למה שזכו על ידי זה שהיו משמחים בני אדם:

¹⁸ עיין קהלת א' יז – וְאֶתְנֶה לְבִי לְדַעַת חֶכְמָה וְדַעַת הַלְלוֹת וְשִׁבְחוֹת יְדַעְתִּי שֶׁגַם זֶה הוּא רַעֲיוֹן רוּחַ:

פרש"י – הוללות – שיעמום וטירוף הדעת לשון ערבוב כמו (ישעיה א) מהול במים וסכלות שטות.

מצודות ציון – הוללות. ענין שיעמום וערבוב הדעת כמו ושופטים יהולל (איוב יב ז):

תעלומות חכמה על קהלת – הוללת נקרא סכלות ההעדר שהוא נעדר השכל והסכלות הוא סכלות קנייני. היינו שקנה שכל משובש.

¹⁸ עיין שיחות הר"ן סימן מב – עצבות הוא כמו מי שהוא בכעס וברגז כמו שמתרעם ומתלונן עליו יתברך חס ושלים על שאינו עושה לו רצונו. אבל לב נשבר הוא כבן המתחטא לפני אביו כתינוק שקובל ובוכה לפני אביו על שנתרחק ממנו וכו' ועין במקום אחר מזה (לעיל ב' ולקמן רלא):

ושם סימן מה – אחר לב נשבר בא שמחה, וזה סימן אם היה לו לב נשבר כשבא אחר כך לשמחה. (לק"ה שבת ז' מז):

ושם סימן מא – לב נשבר ועצבות אינו ענין אחד כלל. כי לב נשבר הוא בלב, אבל עצבות הוא בא מן הטחול (פ). ועצבות שהוא מהטחול היא סטרא אחרא והקדוש ברוך הוא שונא אותה. אבל לב נשבר היא חביב לפני השם יתברך, כי לב נשבר יקר מאד מאד בעיניו יתברך (פא). והיה טוב שיהיה לו לב נשבר כל היום, אך אנשים כערככם יכולין לבוא מלב נשבר לעצבות. על כן צריכין ליחד איזה שעה ביום שיהיה לו לב נשבר דהינו להתבודד ולשבר לבו לפניו יתברך כמבאר במקום אחר (לקמן סח פה) אבל שאר כל היום כולו יהיה רק בשמחה (פג). ועל זה הזהיר אותו כמה פעמים. להתאמץ ולהתגבר שלא יהיה לנו לב נשבר רק איזה שעה ביום, ועצבות כלל לא. ושאר כל היום יהיה בשמחה:

¹⁷ שיש"ק חדש ח"ג אות קצב – רבי שלמה ראובן זלאטע'ס היה עובד ה' גדול ומפלא במעלה ומקרב לרבי שמואל אייזיק תלמיד רבנו, ורבי אברהם בן רבי נחמן דבר ממנו לשבח שהיה אדם גדול והיה מתפלל בשם או שבע שעות ברציפות וכו'; אמנם חסרון היה לו, שהיה מרבה באמירת 'ווערטלאך' (דברי בדיחותא) וכדומה, ומוהר"ת התנגד לזה מאד. והנה רבי נחמן טולטשינער הלך פעם אל רבי שלמה ראובן לקבל ממנו דעת בעבודת ה' וביראת שמים, והרגיש מוהר"ת בזה, כי פשוטנס רבי נחמן למוהר"ת אמר איזה ווערטלאך (דברי בדיחותא), ואמר לו מוהר"ת: 'איך קען דיר נישט זאגן זאלסט נישט אריינגיין צו אים, נאר אז דו גייסט צו אים – קום נישט צו מיר' – 'איני יכול לצוות עליך לבלי להפנס אליו, אף אם הולך אתה אליו – אל תבוא אליו'. ואכן הפסיק רבי נחמן לילך שוב לרבי שלמה ראובן. ובזמן המחלקת הגדולה על מוהר"ת שנגרמה על ידי הלצתו של רבי שלמה ראובן, הקפיד עליו מוהר"ת מאד, ואמר שלא ימחל לו אפלו בעלמא דאחי:

¹⁶ ראה טעם וזקנים חלק ז' בלשה"ק וחלק קיג באדיש. ראה לקמן בהוספות שבסוף הביאור.

¹⁶ עיין חיי מוהר"ן אות רלה – (ו) אמר מהנגלות שלי אין אתם צריכים ללמד הינו אף על פי שפני שאתם רואין ממני נדמה לכם שאני על פי רב בעצבות, אין אתם צריכים ללמד מזה, רק להיות בשמחה תמיד. כי האם אתם מדמים עצמכם אלי בכל הדברים לעשות כמוני. גם באמת אני בשמחה, רק מחמת שאני צריך תמיד לפנות הדרך במקום שהיה תהו ומדבר לעשות שם דרך לקצץ משם כל המעכבים שם את הדרך, וצריכים לקצץ שם אילנות הגדלים שם מאלפים שנים, ולהיות הולך ושוב אנה ואנה לקצץ ולחזור ולקצץ, כדי שיהיה הדרך כבושה לרבים, שיוכלו רבים לילך באותו הדרך, ומחמת יגיעות כאלו הוא בדאגה על פי רב. ואמר אז שגם רבי שמעון שיה לזה הינו לבחינת פני הדרך:

ושם אות רלו – (ז) גם כבר שמענו שמחמת שמשפחתו באה ממלכות בית דוד בידוע להעולם. על פל על פי הרב הם הולכים בלב נשבר ואין רגילים בפנים שוחקות. כי דוד המלך עליו השלום יסד ספר תהלים שרבו הוא דברי בבושים היוצאים מלב נשבר. כי כל דבריו הם רק

לב נשבר, שעה מהזמן שמקדיש להתבודדות, או חלק מהשעה שמקדיש לה. ושאר היום להיות בשמחה וכשמתגבר הכבוד ועצבות יתחיל במלתא דשטותא אבל ח"ו לא להשאר בשטותא, אלא רק כהיכי תמצוי לצאת מהעצבות :

עד כאן ביאר חברותא לתורה כד תנינא

*

דברי רבי לוי יצחק מהתרחקות מבידיות

שיעור משנת תשלה חודש תשרי. עה"פ "ולא אלקים נחם דרך פלישתים":

דיברנו כאן מקודם מענין 'דרך ארץ', עכשיו אנו מדברים מענין 'התרחקות מבידיות', שרבינו כל כך הקפיד על ענין הבידיות! שמעתי מר' אברהם בן ר' נחמן: היה פעם 'ר' הערשעלע אסטראפאליער, בעולם עושים עסק ממנו (מספרים ממנו הרבה), יש בידיות שמספרים בשמו, ספרים שלמים יש ממנו. אולם האמת היא שהוא אדם גדול, צדיק, והוא היה חסיד של ר' ברוך'ל, דודו של הרבי, אלא שהעניין שלו היה 'לומר בידיות! הוא היה אומר כסדר 'בידיות', ב'טיש' הוא היה אומר בידיות וכולם צחקו.

היה פעם שר' הערשעלע הגיע לשבות אצל רבינו בעיר ברסלב, אמר רבינו לאנשיו: "ער וועט דאך זאגן ווערטלעך אזוי ווי זיין שטייגער איז, זאלט איר נישט לאבן!" [הוא הרי יאמר בידיות כהרגלו, אתם אל תצחקו!] וכך הוה, הוא אמר בידיות, ואנשיו של רבינו לא צחקו, הייתה לו מכך חלישות הדעת, ואז רבינו הראה כמין חיוך – אבל אנשיו של רבינו לא צחקו! הענין החמור של 'בידיות' הוא, שהרי יכול להיות לפעמים אחרי שמדברים שיחה שלימה בעבודת השם – ועם 'בידיות' אחת יכולים להחריב הכל! יכולים להחריב לגמרי! במקום אחד אומר רבינו שזה 'פתח הטומאה!' במקום נוסף אומר על כך רבנו 'תחילתן יסורים וסופן בליה'!

ישנו מדרש – כתוב "ולא נחם אלוקים דרך ארץ פלשתים" – הקב"ה לא הנהיג את עם ישראל דרך 'פלשתים', אומר המדרש: מדוע? כיון שהפלשתים היו 'לצים' – הם היו אומרים בידיות! הפלשתים היו אומרים בידיות, הקב"ה חשש שמא כל הנסים שהיו במצרים, הפלשתים יחריבו עם בידיותיהם, עם ליצנות הם יחריבו הכל! אמר הקב"ה, שלא ינהיג את עם ישראל דרך 'ארץ פלשתים!' – כזה מדרש יש. הם היו מלאים בליצנות, גויים מלאים בבידיות, לכן הקב"ה לא הנהיג אותם דרך 'ארץ פלשתים', כיון שהם יאמרו בידיות, ואת כל 'יציות מצרים' הם יהפכו לבלום!

(ר' משה בינשטוק: אחרי שרבינו אמר את 'שלת התנאים' על אמירת בידיות, האם הכוונה היא שלא שייך לומר כלל בידיות?) בוודאי שלא, בוודאי! כיצד זה יכול להיות אחרת? רבנו אמר: "איר קענט זאגן א ווערטל נאר ס'זאל אין זיך האבן דריי תנאים: ער זאל נישט הנאה האבן דערפון, נישט מיינען יענעם טרעפן, ס'זאל נישט זיין קיין ניבול פה" – מיילי דבידיותא מוכרחים לשלשה תנאים: א': שהמספר לא יכוון לכבוד עצמו, ב': לבלי להתכוון לפגוע בכבוד הזולת, ג': שלא יהיה בזה ניבול פה"; והפטיר ואמר: "און היינט זאגט ווערטלאך ... – כעת אמור/תאמרו מיילי דבידיותא ... " מאחר שרבנו אמר – 'היינט זאגט ווערטלאך', איז דער פשוט: אז ס'קען גארנישט זיין קיין ווערטל! – פירוש הדבר הוא – שכמעט ולא שייך לומר בידיות!

(רמ"ב: אם כן מילתא דשטותא שייך רק עם תנועות?) יש ענין של 'מילתא דשטותא', אבל כאן מתכוונים 'למלתא דבידיותא', ישנם רבים שאומרים בידיות, באומרים "רבנו הורה לעשות מלתא דבידיותא".

מי שלא ראה את אנשי שלומינו עושים מלתא דבידיותא, לא ראה איזה מין חן היה למלתא דבידיותא! היה לזה חן!

*

בענין מלתא דשטותא בשיעור פרשת בהעלותך שנת תשלה

(ר' משה: הרבי אמר: 'כפי הנראה אי אפשר להיות בשמחה, כי אם על ידי מילתא דשטותא'). כבר דיברנו מספר פעמים מענין זה, שלפעמים על ידי שרוצים לעשות מילתא דשטותא, באים לידי ליצנות ובידיות. אצל זקני אנשי שלומינו ראינו מה הכוונה מילתא דשטותא, ראינו כיצד הם עשו מילתא דשטותא.

הגמרא מספרת על רבה (שבת ל:): שהיה אומר מילתא דבידיותא קודם הלימוד, ובזהר הקדוש מסופר על רב המנונא (זוהר תזריע מז:): שגם הוא היה אומר כמה פרקי מילתא דבידיותא. ואיזה מילתא דבידיותא היה שם?! יש דברים שאינני יודע עליהם, וגם אין לי את האפשרות לקיים אותם.

הלא אם מספר יהודים יתקבצו יחדיו, ויבוא אחד, יתגולל על הרצפה וישתגע – זה הרי ממש חילול השם, שכן יבואו ויטענו: 'ברסלב ר' זענען משוגעים' (הברסלב ר' הם משוגעים). כל הדרך שלהם לא שווה מאומה. לא יכול להיות שזו הייתה כוונתו של הרבי כשידבר ממילתא דשטותא – לעשות ליצנות ובידיות!?

צַעֲקוֹת וְתַחֲנוּנִים בְּלֵב נִשְׁבֵּר מְאֹד. עַל כֵּן גַּם זָרְעוּ עֵתָהּ יֵשׁ לָהֶם לֵב נִשְׁבֵּר עַל פִּי הָרֵב. כִּי גַם הָרֵב רָבִי בְרוּךְ אֵין רָגִיל בְּפָנִים שׁוֹחֲקוֹת וְלֵב שָׂמֵחַ. רַק בְּלֵב נִשְׁבֵּר. אֲבָל אֲנִי מְזַהְרִים לְהִיּוֹת בְּשִׂמְחָה תָּמִיד:

²² וגם על זה צריך ישוב הדעת כי עיני ספר המדות שמהה אות יג מי שרגיל בשחוק בידוע שהוא רחוק מגדולת הש"י, ועיני בזה בספר העיקרים הנ"ל. ועיני לק"ה נטילת ידיים לסעודה ו' יט שמהה הוא הרחבת הלב בהשתוקקות נמרץ להש"י בח' שובע שפחות את פניו וכו'. ועיני טויה ו' שמהה הוא ע"י רוח הלמיק ושזוכה שמחפשי לידיו ומלכין אזי נעשה מחמת ק' ויקורו ועיני שיחות הדין קלל וכן בתורה פה תנינא שמהה להחמיק בשמהה עד שחט להתעורר ליקורים ומחמת ק' מרוב שמהה של מלוא ייקאל עייש כגון פורים ותנועה וימים טובים ותנועה ויכיריז וכל אחד יכול לאה ולא בני עליה עייש. ואע"פ שעלם השמהה הוא מלוא גזולה מכוונת כאן לא אמר שמהה ליקור תמיד

²³ עיני לק"ה נטילת ידיים לסעודה ובציעת הפת הלכה ו אות יט – וכנראה בחוש שמי שהוא ירא שמים ושותה יין בקדושה בשבת ויום טוב וכו' איז יתעורר לבו בהשתוקקות נמרץ לה' יתברך. כי זכה היינו משמחו בחינת יין ישמח לבב, ושמחה הוא בחינת הרחבת הלב בהשתוקקות נמרץ לה' יתברך בחינת שבע שמחות את פניו וכו'. וכמו שכתוב נְפִיֶרָה דְדִיךְ מִיַּיִן מִיִּשְׂרָיִם אֲהַבְיָהּ. וזה בחינת בוס יין של ברפת המזון לגלות הארת הרצון שגמשה בשעת האכילה על ידי כלליות בן ותלמיד וכו' כנ"ל:

(ר' משה בינשטוק: הלא אותו יהודי שבור ברוחו, אני יודע מה? הוא לא מצליח להירגע? ר' נחמן בורשטיין: וכי כוונתו של הרבי הייתה שיעשו זאת ברבים? אם הוא אכן שבור ועצוב, שישתטה כשהוא לבדו, אבל לא ברבים. ר' נתן אנשי: בליקוטי מוהר"ן מביא הרבי כראיה: 'אהנייה ליה שטותא', הגמרא מספרת שהוא לקח שם הדסים¹²⁷. ר' נחמן בורשטיין: שם מדובר בשמחה של מצוה, זה כבר משהו אחר, שם מדבר הרבי מחתונה, מה שמחפזין וכו' (שיחות הר"ן פו))
לא פעם יצא לי להשתתף בחתונות, ואכן דאגו שתהיה חתונה שמחה, אבל את זה לא ראינו – מה שאנו חושבים שזה מילתא דשטותא. מה הפשט בדברי הגמרא שהוא אמר פרקי מילתא דבדיחותא, מהי כוונת הגמרא? הלא מדובר מתנאים?
נאמרו שם פרקים שלמים של מילתא דבדיחותא!?

(ר' נחמן בורשטיין: אם מדייקים בדבריו של הרבי כפי שנאמרו באידיש: 'ס'האט א פנים אז מען קען נישט פרייליך זיין נאר מיט 'צאריש' מאכן זיךנה, רואים שהרבי לא אמר: 'משוגע' מאכן זיך).

שמעתי מספרים על קבוצה מאנשי שלומינו שחזרו מאומן במוצאי ראש השנה; ביום שאחרי ראש השנה – בצום גדלי', מתענים הרבי, ולכן העדיפו לנסוע בלילה, לעצור באמצע הדרך, ולטעור סעודת מלוה מלכה בצוותא. בין הנוסעים באותה קבוצה נמנו גם, הרב מטשעהרין, ר' אברהם בערניו מטשעהרין, כולם נסעו. מסופר על אחד הנוסעים שם, הלא הוא ר' אפרים ב"ר נפתלי, שנטל בידיו קליפת פרי והשליכה לעבר הרב מטשעהרין, לקח הרב את הקליפה בידיו והשליכה לעברו בחזרה, ונהייתה שם כוז שמחה בין שני הצדיקים, כוז מין שמחה פרצה שם ... נו, כך היה נראה המילתא דבדיחותא של זקני אנשי שלומינו ...

*

בענין מילתא דבדיחותא בשיעור פרשת שלח שנת תשלח

הגמרא מספרת הרי על 'רבינו הקדוש', שמעולם לא הראה פנים שוחקות (נדריים ג). כשערך סעודה לנישואי בנו, ציוה שלא להזמין את בר קפרא לסעודה, (משום שבר קפרא בדיחון היה ורבינו הקדוש חשש שמא יביאנו לידי שחוק). הלך בר קפרא וכתב על הדלת (עיי' ויקרא רבה כח ב) ... ולמחרת כבר ה'מנינו רבינו הקדוש לסעודה. משהגישו המאכלים, החל בר קפרא לומר כל כך הרבה מילתא דבדיחותא, עד שכל המאכלים נותרו על מקומם, הציבור לא טעם מהם. ורבינו הקדוש לא הבין מדוע הציבור לא אוכל, ושאל למשמשי לפרש הדבר. השיבוהו: 'יש כאן אחד זקן שאומר כל כך הרבה מילתא דבדיחותא עד שאף אחד לא אוכל וכל המאכלים מתקררים'. שאל רבינו הקדוש לבר קפרא: 'מדוע הנך עושה זאת?', השיב בר קפרא: 'כדי לגלות דעתי שקפדתי אמש לא היתה בגלל שלא הוזמנתי לסעודה, אלא בגלל שרצוני להיות בצותא חדא עם בני החבורה'. לאחר מכן שאל בר קפרא לרבי: 'מאי תועבה וכו'?' ובסוף דבריו אמר לרבינו הקדוש: 'אחרי שתרקוד אשיב לך' (עיי' נדרים נא).

הגמרא בנדריים אומרת (שם), שרבינו הקדוש ביקש שבר קפרא לא יאמר מילתא דבדיחותא. רבינו הקדוש, בהראותו פנים שוחקות עורר בזה דין, כך אומרת הגמרא בנדריים.

'שמחה' זה דבר גדול, אלא מאי? גם בשמחה הענין הוא כזה; חברים שאוחזים עצמם יחדיו יכולים לשמח עצמם מידי פעם, זה נקרא מילתא דבדיחותא (עיי' לק"ה נפילת אפי ד' ה') אולם יש דברים שאין ... אחרי מילתא דבדיחותא צריך לקרות משהו; אחרי שנאמרו פרקי מילתא דבדיחותא החלו ללמוד, החלו לדבר השגות אלוקות (ראה זוהר תוריע מוז)
כשרואים אחרי המילתא דבדיחותא שהמח מתרומם קצת והאדם יכול לבוא לישב הדעת – זה נקרא מילתא דבדיחותא, אחרת זה פשוט ליצינות.

הרבי אומר הרי¹²⁸: "עיקר הטומאה ופתח הטומאה הוא ליצינות!". מה זה מילתא דבדיחותא? ליצינות! זהו 'פתח הטומאה', 'תחילתן יסורין וסופן כליה'. כיצד אפשר לומר שמילתא דבדיחותא פירושו ליצינות – לומר בדיחות? וכי זה נקרא 'מילתא דבדיחותא'? הלא זה ליצינות!

בדבר זה בעצמו יש 'עבודה' – בענין של מילתא דבדיחותא; הלא רואים שגם חז"ל דיברו ממילתא דבדיחותא, מ'הני תרי בדחני' שזכו על ידי עבודתם להיות בני עולם הבא' (עיי' תענית כב).

לפעמים כשהצדיק שרוי במוחין דקטנות אזי על ידי מילתא דבדיחותא מרוממים מוחו, ונעשה עיי' המתקת הדינים נפלאה! זהו דבר גדול וחשוב! אולם שאדם פשוט יעשה כמותם?! וכי אני עושה באמת רק במידה הראויה?! אנשים כערכנו אינם יודעים לעשות כמעשיהם!

ביכולתנו לקיים את הנאמר בתורה י, "ולבוא לשמחה" על ידי התורה "אזמרה לאלוקי בעודי!".

*

התרגלנו לדברי רבנו שהיא מצוה להיות בשמחה תמיד. ושמילתא דשטותא היא הכשר מצווה.

ובוודאי אין להרהר בדברי רבנו!!

אבל צריך לדעת שדברי רבנו הם הכרעה ולא דעת כולם. כי עניין זה הוא סוגיא שנחלקו בה בגמרא ובראשונים ובאחרונים. אמנם כנראה שההכרעה בזה היתה ע"י הבעש"ט, והחולקים שבזמנו ואחריו, הם נראה רק חלק מהליטאים. אבל נראה שרבנו הוסיף הרבה על הבעש"ט בעניין החיוב והמצווה תמיד ועניין המילתא דשטותא שכמעט א"א בלעדיה.

להלן חלק ממאמר בעניין השמחה שנכתב בגליון תורה והוראה כי תבא תשפג

¹²⁷ עיי' קיצור ליקו"מ תנינא תו' י' אות ו': "גם כמיה פ'עמים צ'רכין ל'שמח את עצמו על ידי מלי ד'שטותא, מלי ד'בדיחותא. ומרובי צרות האדם שסובל כל אחד בגוף ונפש וממון, על-פ'ן על-פי רב אין יכולין ל'שמח את עצמו כי אם על-ידי מלי ד'שטותא, לעשות עצמו פשוטה כדי לבוא לשמחה (אמר המ'עתיקי: עיי' בזה בגמרא כתבות (דף י"ז). אהנייה ליה שטותי לספא וכו', עיי"ש. ופרש רש"י שהיה מתנהג פשוטה ל'שמח חתן וכלה; ובגמרא ערובין נ"ד ע"ב ברש"י דבור המתהיל: פ'אהבתה תשגה תמיד בשביל אהבתה תעשה עצמך שוטה ופתי וכו'.

¹²⁸ עיי' אוצר היראה, ערך 'ליצינות': "אמר המ'עתיקי: שמעתי משם בעל המחבר ספר 'לקוטי הלכות' ז"ל שאמר בעל-פה: ש'עקר הטומאה ופתח הטומאה הוא ליצינות, ואסמכה אדברי רבתינו ז"ל שאמרו (במס' יומא לח, ב): הבא לטמא פותחין לו, שאמר: "אם ללצים הוא יליץ" וכו', השם יצילנו!

בגמרא שבת דף ל: – אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת מפני שדבריו סותרין זה את זה וכו'.... ומאי דבריו סותרין זה את זה.......כתביב (קהלת ח-טו) ושבתתי אני את השמחה וכתביב (קהלת ב-ב) ולשמחה מה זה עושה. לא קשיא... "ושבתתי אני את השמחה", שמחה של מצוה, "ולשמחה מה זה עושה", זו שמחה שאינה של מצוה. ללמדך שאין שכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר שמחה של מצוה שנאמר (מלכים ב ג-טו) ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'.

מהגמרא משמע שאין לשמוח תמיד, אלא כאשר יש לנו שמחה של מצוה. ואילו בזמנים אחרים שמחה היא שחוק וקלות ראש שאינה מביאה לידי השראת השכינה. ואם כן כיצד ניתן לומר שיש לשמוח תמיד? הגמרא מונה שש דברים שהם היפך משמחה: עצבות, עצלות, שחוק, קלות ראש, שיחה, דברים בטלים. כלומר לא רק עצבות ועצלות (דיכאון) הם ההיפך משמחה, אלא גם שחוק וקלות ראש, ואפילו שיחה בדברים בטלים מרחיקים את האדם מהבורא.

הנתיבות המשפט בצוואתו לבניו (דרך חיים בצוואתו סק"ח) כתב: 'בני מה תרחיקו עצמכם מהשמחה והשחוק, כי האיך ישמח האדם אשר בכל יום השכם וחסוהו וכו'. ולא תשמעון לאותן האומרים כי מהראוי להיות כל ימינו בשמחה, כי זהו הכל מעצת היצר, ושחוק וקלות ראש מרגילים לערוה וכו'. ורק בעשיית איזה מצוה יהיה בשמחת הלב, אמנם לא בשחוק, כי השחוק היא מדה רעה מאד.'

הרי שמצינו גישה הפוכה, בעוד רבי נחמן מברסלב ראה בדיכאון הגורם החמור ביותר והמצוי ביותר לחוסר עבודת השם, בעל הנתיבות המשפט ראה בחוסר הרצינות ההפקרות והעליזות היתירה הגורם המרכזי המפריע לעבודת השם, ולכן נקט בגישה הפוכה למעט את השמחה למינימום, ורק בזמן של מצוה לשמוח.

הבדל גישה נוסף הבולט בין הדברים, כי רבי נחמן תבע לעשות פעולות חיצוניות של שמחה, ובכך יחדור גם ללב פנימה שמחת הלב. בעוד הנתיבות המשפט דורש מהאדם שכאשר עלה בידו לעשות מצוה, ידאג לשמחת הלב על כך שהוא זכה לעשות את המצוה, אך הוא מדגיש כי גם בשעת שמחה של מצוה למנוע מהשחוק להניע את חיינו.

כלומר כולם מודים כי ישנם שני כוחות באדם וצריך איזון ביניהם, אולם הבדלי הגישה הם האם ראוי להורות הוראה כללית להרבות בשמחה תמיד, על מנת למנוע מהעצבות לשלוט על האדם. או שאדרבא ראוי להורות הנהגה כללית להרחיק עצמו מהשמחה, ורק בעת קיום מצוה ישמח בליבו בלי שחוק חיצוני.

גם בימינו יש יוכיח נרחב מה הגישה המומלצת,

המשגיח הגאון רבי יצחק ירוחם בורודיאנסקי שליט"א (שיח יצחק פר' ויגש עמ' תפ): 'אם יש מי שאומר מצוה גדולה להיות בשמחה תמיד, הרי יש מי שאומר שאל תשמע לאומרים כן, כי מי שחייב חובות לשמים ולא פורעם, איך יהיה בשמחה? כמו שכתב בצוואת הנתיבות. אבל הבטחון מקנה לאדם שמחה פנימית שלכל הדעות מצוה היא תמיד. כי שמחה זו מכח הבטחון בה' אינה משכחת מהאדם חובותיו, אדרבא היא מקרבתו לפורען, בדעתו שהכל תלוי בו יתברך שמו'. הדברים דומים למה שאמרו לנו חכמים כי בראש השנה ויום הכיפור אסור להיות בשמחה יתירה, ולכן אנחנו לא אומרים הלל, כדי לזכור את אמת הדין, וכדי לזכור כמה רבים הם הדברים שלא הצלחנו בהם. אולם מאידך נצטוינו ללוש בהם בגדים חגיגים, ולאכול בראש השנה סעודת חג, להראות שאנחנו בטוחים בחסדו של בורא עולם שיוציא אותנו זכאים בדין. השמחה הפנימית מגיעה כשאדם יודע שהבורא חפץ בטובתו וכל מאורעות החיים באים עליו כדי להגיע למצב (שמואל ב' יד יד) לְבַלְתִּי יָדַח מִמֶּנּוּ נְדָה: וכל נשמה יהודית תגיע לתיקונה ולאושר האמיתי, בטחון זה הוא התרופה לדיכאון שנובע מכך שהאדם רואה במקרי החיים יאוש וחוסר התקדמות ותקוה, אולם כשאדם יודע שבורא עולם מכוון אותנו ומסובב את מקרי חיינו כדי שיעלם העולם הבא, הוא מתמלא בשמחה.

מחלוקת אמוראים

בגמרא (נדה כג. וברש"י שם) מספרת כי רבי ירמיה פעל תחבולות רבות לנסות להביא את רבי זירא לידי גיחוך, ולא הצליח, וביאר רש"י שאסור למלא את פיו שחוק בעולם הזה, ורבי זירא היה מחמיר ביותר בהלכה זו. וביאר הערוך לנר (כג. רש"י ד"ה לידני) שנחלקו רבי זירא ורבי ירמיה מה ההנהגה הראויה בשיעור מידת השמחה, רבי זירא חשש לדברי הזוהר הקדוש (אחרי מות נז). שאסור לאדם לשמוח ביותר בעולם הזה בעניני העולם שנאמר (תהלים ב יא) עֲבְדוּ אֶת יְיָ יְיָ בְּיִרְאָה וְגִילוּ בְּרַעְדָה: כלומר אפילו הגיל הוא ברעדה, ורק בדברי תורה מותר לשמוח שנאמר (תהלים ק ב): עֲבְדוּ אֶת יְיָ בְּשִׂמְחָה. ולכן לא רצה רבי זירא לשחוק אף בדברי תורה. אך רבי ירמיה סבר שבדברי תורה ראוי לשחוק, ולפיכך רצה להביא את רבי זירא לידי שחוק כזה.

בגמרא (סנהדרין נט): שרבי אבהו השיב לרבי זירא תשובה בהלכה וכינהו 'יארוד נאלי', ופירש רש"י (ד"ה ירוד): 'עוף ששמו תנין, והוא שוטה ובוכה ומספיד תמיד'. ותמוה שרבי אבהו יכנה את רבי זירא בכינוי גנאי גדול כל כך לכנותו בשם עוף אכזרי שוטה. **וביאר החוות יאיר** (סי' קנב) שנחלקו מהו ההנהגה הראויה, החוות יאיר מנה שם מקומות רבים (כתובות סב. וברש"י שם ד"ה מפנקי, וד"ה אם כן; שם יז. חגיגה יד. סוטה מ). שמבואר שרבי אבהו היה מתענג ויפה תואר, ומאידך הביא מקומות רבים (ב"מ פה. חולין יח. סנהדרין יד. נדרים מט; כתובות יז. נדה כג). שמבואר שרבי זירא היה נוהג לצום ולספג את נפשו. **וביאר** שנחלקו מה דין היושב בתענית (תענית יא.), רבי אבהו סבר שהוא חוטא, לפי שרק ע"י העינוג והעידון והשמחה יהיה לו ישוב הדעת להבין את עומק דברי תורה. ואילו רבי זירא סבר שהמתענה נקרא קדוש, לפי שההנהגה הראויה היא להיות שרוי בעולם הזה בצער ביגון ואנחה, וכמבואר בגמרא בנדה שרבי זירא נוהר אף שלא לשחוק שחוק קל על שאלות משונות המביאות כל אדם לידי גיחוך. וסבר רבי אבהו שהנהגתו של רבי זירא היא חסידות של שטות. ולכן כאשר סבר רבי אבהו שרבי זירא לא הבין כראוי דבר הלכה, הוכיחו רבי אבהו ע"י שמתאכזר על גופו ושרוי תמיד בהספד ודאגה על עוונותיו ומיעוט צדקתו ותורתו, התמעטו כוחות נפשו, ואינו מגיע לעומק העיון והחריפות ושיקול דעת הישר, ואילו היה נוהג כהנהגתו ומעדין את גופו לא היה טועה בדבר הלכה.

ויש להדגיש את מה שכתב רבינו יונה (ברכות כא. בדפי הרי"ף ד"ה לא) שאף רבי זירא מודה שאסור לאדם להשתדל להיות בעצב, משום שהעצבון חולי הגוף, וכשאדם חולה אינו יכול לעבוד הבורא יתברך כראוי, אלא כוונתו שלא יהיה שמח ולא עצב אלא ינהג בשביל הזהב, ויאזן את עצמו בדרך הממוצעת.

העולה מדברינו: שהנהגת האדם הראויה היא מידת השמחה שהוא קו ממוצע בין הוללות שהוא שמחה ותענוגים בלי תכלית, ומסיר את האדם מלהדבק בקונו, לבין עצב שהוא עצלות המונע את האדם מלפעול והקרוי בימינו דכאון. ויש בכך מחלוקת קדומה כבר מימי הגמרא (בין רבי זירא ורבי אבהו) מהו ההנהגה הנכונה והראויה, ולכל אחד יש הנהגה אישית אחרת.

מדוע יש עונש ושכר כה גדולים על השמחה?

הרמב"ם (שופר וסוכה ולולב פ"ח הט"ו) כתב: 'השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן, עבודה גדולה היא. וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו שנאמר (כח מז) 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב.'

ומשמע שהעונש הוא משום שמזלזל במצוה ואינו שמח בה.

וכן כתב החיי אדם (ח"א כלל סח סעיף יג, ומקורו מדברי החרדים הקדמה למצוות, סי' ד, והשל"ה שער האותיות אות ת' תשוקה אות א), וז"ל: 'השמחה הגדולה במצוה. ופירש האר"י ז"ל (שער רוח הקודש י: שער הכוונות בהקדמה א): שזה שכתוב (כח מז) 'תחת אשר לא עבדת כו' בשמחה ובטוב לבב מרוב כל, רצה לומר שלא שמחת בעבודה יותר מאילו מצאת רוב כל תענוגים ואבנים טובות ומרגליות.' עכ"ל.

החילוק בין שמחה להוללות

ידועים דברי הרמב"ם (יו"ט פ"ו ה"כ) המזהיר כי מחד צריך לשמוח ברגל, מאידך אסור להגרר לייך שחוק וקלות ראש שאינה שמחה אלא הוללות וסכלות. ואילו השמחה היא עבודת היוצר, שנאמר (כח מז) 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב, הא למדת שהעבודה בשמחה, ואי אפשר לעבוד את השם לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שכרות.

בדומה כתב רבינו יונה (ברכות כא. בדפי הרי"ף) שנאמר 'וגילו ברעדה' משום שאדם צריך להיות תמיד ממוצע, וגם במקום הגילה תהיה רעדה, כדי שהשמחה והגילה תשאר עבודת השם.

דברים דומים כתב גם הכוזרי (מאמר ג).

העולה מדברינו: שעבודת השם זהו שהשמחה ממלאה אותו סיפוק ונותנת לו חשק להמשיך לעבוד את ה', ואינה מושכת אותו לעוד תענוגים או מבלבלת את דעתו, ומסיחה אותו מעבודת ה'.

עד כאן קיצור המאמר